TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN CİNSİYETE GÖRE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE KARŞI CİNSLE İLİŞKİDE SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yasemin BAŞARANOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2011

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN CİNSİYETE GÖRE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE KARŞI CİNSLE İLİŞKİDE SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yasemin BAŞARANOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY

Üye: Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
……/……/2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN CİNSİYETE GÖRE PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI İLE KARŞI CİNSLE İLİŞKİDE SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yasemin BAŞARANOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
Ocak 2011, 98 Sayfa

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelemesi amaçlanmıştır.

Araştırma, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nde çeşitli fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören 421 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin psikolojik doğum sıralarını belirlemek amacıyla uyarlaması Kalkan (2005) tarafından yapılan "White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri", karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisini belirmek amacıyla "Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (Ünlü, 2004)" ve kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde "Tek Yönlü Varyans Analizi, Bağımsız Gruplar T-testi ve Ki Kare"den yararlanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, erkeklerin, kızlara oranla aile içinde kendilerini, daha fazla memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) ve sevimli/ikna edici (küçük çocuk) çocuk olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca karşı cinsle ilişkide, ilişkiyi başlatabilme konusunda erkeklerin, kızlardan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Bunun yanı sıra, memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) çocukların, karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilme, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) çocukların ise ilişkiyi sonlandırabilme konusunda daha yetkin olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Doğum Sırası, Çıkma-Flört, Sosyal Yetkinlik Beklentisi, Yetkinlik Beklentisi, Karşı Cins

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL SELF EFFICACY WITH THE INTERACTION OF THE OPPOSITE SEX AND PSYCHOLOGICAL BIRTH ORDER ACCORDING TO THE GENDER

Yasemin BAŞARANOĞLU

Master Thesis, Educational Sciences Department
Advisor: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
January 2011, 98 pages

The aim of this study is to investigate the relationship between social self efficacy with the interaction of the opposite sex and psychological birth order according to the gender.

The sample of the study consisted of 421 university students studying in different colleges in Çukurova University. For identifying the psychological birth order of the students 'White-Campell Psychological Birth Order Inventory' that was adapted by Kaplan (2005) was used, for identifying the social self efficacy with the interaction of the opposite sex 'Social Self Efficacy with the Interaction of the Opposite Sex Scale' by Ünlü (2004) was used and for obtaining information about the personal and family characteristics of participants 'Personal Information Form' developed by the researcher was used. In the data analysis part, 'One Way ANOVA, Independent Samples T-test and Chi-Square' was utilized.

According to the findings of the research, it was identified that male students with regard to the females perceive themselves more satisfactory/regulator (older child) and lovely/persuasive (younger child). Moreover, in the relations with opposite sex, males got higher scores than females in initiating the relation.

In addition to these, it was found that satisfactory/regulator (older child) children are more competent in maintaining the relations with opposite sex while the

excluded/neglected (second child) children are more competent in terminating the relations.

Keywords: Psychological Birth Order, Dating-Flirting, Social Self Efficacy, Self Efficacy, Opposite Sex

ÖNSÖZ

Bu çalışma, cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle bu araştırma boyunca beni her aşamada destekleyen, yapıcı eleştiri ve katkılarıyla tezimi başarıyla bitireceğimi hissettiren tez danışmanım Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a, her zaman tezimle ilgili önerileri ile destek veren ve her koşulda bana yardımcı olan, çalışmamın çeşitli aşamalarında fikirlerinden yararlandığım jüri üyesi Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK'e, jüride bulunarak olumlu eleştirileri ve yönlendirmeleriyle araştırmama son şeklini vermeme katkı sağlayan Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY'a teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim Bilimleri Bölümü'nde görev yapan tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma, verilerin toplanmasında, araştırmayla ilgili yayınlara ulaşmamda ve araştırmanın her basamağında bana yardımcı olan Dr. İsmail SANBERK ve Öğr. Gör. Metehan ÇELİK'e, araştırmaya katılan öğrencilere, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına ve çalışmaya maddi destek sağlayan Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığı'na teşekkür ederim (EF2009YL15). Bu süreçte bana destek olan, yaşadığım sıkıntıları paylaşan ve ihtiyacım olduğu her an yanımda olan canım arkadaşım Yusuf TİRE'ye, yaptığı sürprizlerle kendimi iyi hissetmemi sağlayan arkadaşım Eyüp KARAMAN'a, bana sonsuz sabır ve anlayış gösteren sevgili kardeşim Seda'ya, varlığından hep mutluluk duyduğum kardeşim Yasin'e ve can dostum Asuman GÖKSAL'a teşekkür ederim. Uykusuz gecelerde hep yanımda olan İ. Sezin SEZER ve N. Derya YASSI'ya, araştırmam boyunca manevi destekleriyle yanımda olan ismini sayamadığım tüm arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Tezimin son aşamasında, ümitsizliğe kapıldığım anlarda, beni umutlandıran, teşvik eden, cesaretlendiren ve hep yanımda olan Mehmet Akif KÜÇÜK'e de teşekkür ederim.

Bana duydukları sonsuz güvenle, yaptığım her işe iyi dilekleriyle katkıda bulunan ve bana güç veren sevgili anne ve babama sonsuz teşekkürler…

Yasemin BAŞARANOĞLU

Ocak, 2011

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……..……..ii
ABSTRACT……...….iv
ÖNSÖZ…….....v
TABLOLAR LİSTESİ……..…..x
EKLER LİSTESİ……...…….xi

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem…….……...……..7
1.2. Araştırmanın Amacı…..……..…….....10
1.3. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi……..……..……..….10
1.4. Varsayımlar……..……..……..…….....11
1.5. Sınırlılıklar……....12
1.6. Tanımlar…….……..……12
1.7. Tanımlar……...13

BÖLÜM II
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Kuramsal Açıklamalar…….……..14
2.2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Kuramsal Açıklamalar……...19
2.2.1. Yetkinlik Beklentisinin Bilgi Kaynakları……...…21
2.2.2. Yetkinlik Beklentisinin Boyutları…….……..…22
2.2.3. Yetkinlik Beklentisinin Süreçleri……..……..23
2.3. Karşı Cinsle İlişkiler İle İlgili Kuramsal Açıklamalar…….24
2.3.1. Psikanalitik Kuram……...……...27
2.3.2. Nesne İlişkileri Kuramı……...……28
2.3.3. Bağlanma Kuramı……..…….29
2.3.4. Aşkın Sınıflandırılması-Aşk Türleri……..…….31

2.3.5. Lee'nin Aşk Stilleri Sınıflandırması……..…….32
2.3.5.1. Birincil Aşk Stilleri…….…….…….32
2.3.5.2. İkincil Aşk Stilleri…….…….…..33
2.3.6. Aşkın Tamamlayıcılık Kuramı……..…….…….…..34
2.3.7. Aşk İle İlgili Cinsiyet Farklılıkları……..……34
2.3.8. Çıkma Modelleri…….…36
2.4. İlgili araştırmalar…….……...……...……...36
2.4.1. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Konusunda Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar……36
2.4.2. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Konusunda Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar ……..……...…38
2.4.3. Yetkinlik Beklentisi ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Konusunda Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar……..42
2.4.4. Yetkinlik Beklentisi ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Konusunda Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar……45
2.4.5. Karşı Cinsle İlişkiler İle İlgili Konusunda Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar……...…….....49
2.4.6. Karşı Cinsle İlişkiler İle İlgili Konusunda Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar……...…….....50

BÖLÜM III
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli…….....51
3.2. Evren ve Örneklem…….…….....51
3.3. Veri Toplama Araçları…….....56
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu…….…….....56
3.3.2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği.....…….....56
3.3.3. Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği…..…….....58
3.4. Verilerin Toplanması..…….…….……60
3.5. Verilerin Analizi……...…….....60

BÖLÜM IV
BULGULAR

4.1. Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası Ölçeğine İlişkin Bulgular……..……62
4.2. Cinsiyete Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğine İlişkin Bulgular…….…….64
4.3. Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisinin Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular…….65
4.4. Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine İlişkin Bulgular…….…….69
4.5. Gerçek Doğum Sırası İle Psikolojik Doğum Sıralarına İlişkin Bulgular……..….71

BÖLÜM V
TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Cinsiyet ve Psikolojik Doğum Sırası……....…...73
5.2. Cinsiyet ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi……..……..74
5.3. Psikolojik Doğum Sırası ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi…...76
5.4. Gerçek Doğum Sırası ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi……78
5.5. Gerçek Doğum Sırası ve Psikolojik Doğum Sırası……...……...78

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç……..……..……..……...79
6.2. Öneriler……..……..…….....80
6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler……..……...80
6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler……..……80

KAYNAKÇA…….…….....82
EKLER…….…….....92
ÖZGEÇMİŞ…….…….98

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Kişilerin Doğum Sıralarına Göre Karakter Özellikleri……..……..15
Tablo 2: Kişilerin Gelişim Alan ve Görevleri……..……..26
Tablo 3:Örnekleme Giren Öğrencilerin Okudukları Fakülte ve Yüksekokulların Genel Dağılımı**……..……..**52
Tablo 4: Örnekleme Giren Öğrencilerin Sınıf Düzeylerinin Genel Dağılımı……...….53
Tablo 5: Örnekleme Giren Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarının Genel Dağılımı..54
Tablo 6: Örnekleme Giren Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarının Genel Dağılımı...55
Tablo 7: Örnekleme Giren Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Durumlarının Genel Dağılımı……..…….…56
Tablo 8: Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırasına İlişkin Frekans, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları…….……...62
Tablo 9: Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları**…….……**63
Tablo 10: Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları……..……65
Tablo 11: Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Başlatabilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi……...……...66
Tablo 12: Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Sürdürebilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi……..…...67
Tablo 13: Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Sonlandırabilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi……...……...68
Tablo 14: Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisine İlişkin Frekans, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....69
Tablo 15: Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları……..…….70
Tablo 16: Gerçek Doğum Sırası ve Psikolojik Doğum Sırasına İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları…….....71

EKLER LİSTESİ

EK–1. Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği…….92
EK–2. White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Ölçeği……94
EK–3. Kişisel Bilgi Formu……...96

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan davranışının temellerini etkileyen en önemli etkenlerden biri, kişinin çocukluktan getirdiği algılayış, duyuş ve davranış alışkanlıkları olarak değerlendirilirken, toplumdaki bireylerin davranışlarını anlayabilmek için onların hangi aile ortamında ve nasıl bir çocukluk yaşamı geçirdiklerini bilmek gerektiği belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1992). İnsan, kişilik özellikleri ile sosyal algılarının birçoğunu belli bir sosyal grup içinde geliştirir. Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük sosyal grup olduğu için, bireyin kendi aile sistemini algılaması, sosyalleşme sürecini de etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 2006).

Çocukluk döneminde kurulan ilişki biçiminin, aile ilişkilerinin, ebeveyn tutum ve davranışlarının sağlıklı kişilik gelişimi üzerindeki etkililiğinden söz eden Adler'e göre ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkileri, onlara gösterdikleri ilgi ve koruma davranışları, çocuğun aile içindeki konumuna (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) yani gerçek doğum sırasına göre değişme göstermektedir (Adler, 2000). Doğum sıramız, ailemizin kaçıncı çocuğu olduğumuz, kişilik yapımızın şekillenmesinde oldukça etkilidir.

Adler (1958), birçok kişinin, aynı ailedeki çocukların neden çoğunlukla birbirlerinden farklılık gösterdiklerini merak ettiklerini gözlemlemiştir. Aynı zamanda, aynı ailenin çocuklarının aynı çevrede şekillendiğini varsaymanın yanlış olduğunu belirtmiştir. Aile birliği içinde kardeşler aynı yönleri paylaşsa da, doğum sıralarından dolayı her çocuğun psikolojik durumu diğerlerinden farklıdır (Akt: Corey, 2007).

En büyük çocuk, genel olarak gösterilen ilgiden en büyük payı alır ve bir süre tek çocuk olduğu için, ilgi odağı olması nedeniyle şımartılır. Bağımlı olmaya, çok fazla çalışmaya ve hep önde olmak için çaba göstermeye eğilimlidir. Bununla birlikte sahneye bir kardeş çıktığında kendini ilgi odağının dışında bulur. Artık tek veya özel değildir. Yeni gelenin adeta davetsiz misafir olarak, alışık olduğu sevgiyi elinden aldığına inanmaya hazırdır (Corey, 2007).

İkinci çocuk farklı bir konumdadır. Doğduğu günden beri ilgiyi başka bir çocukla paylaşmaktadır. İkinci çocuk, tipik olarak bir yarıştaymış gibi davranır ve genel olarak her zaman tetiktedir. Bu nedenle ikinci çocuk ablasına ve ağabeyine baskın çıkmak için sürekli kendini eğitir. İlk iki çocuk arasındaki bu rekabetçi mücadele yaşamlarının sonraki dönemini etkilemektedir. Küçük çocuk, büyük çocuğun zayıf noktalarını bulma ustalığını kazanır ve büyük kardeşin başarısız olduğu konularda başarıyı yakalayarak anne baba ve öğretmenlerden övgü kazanma yollarını arar. İçlerinden biri belirli bir alanda yetenekliyse diğeri başka yetenekler geliştirerek fark edilmek için çaba gösterir. İkinci çocuk genellikle ilk çocuğun tam tersi özelliklere sahip olur (Corey, 2007).

Corey (2007), ortanca çocuğun genellikle kendini arada ezilmiş gibi hissettiğini vurgular. Ortanca çocuk, yaşamın haksız olduğuna ve aldatıldığına inanabilir. Bu birey, "zavallı ben" şeklinde adlandırılabilecek bir ruh haline girebilir ve problemli bir çocuk olabilir. Bununla birlikte özellikle karmaşık olarak nitelendirilen ailelerde ortanca çocuk, her şeyi bir arada tutan bir iletişim aracı ve arabulucu rolü de üstlenebilir. Ailede dördüncü bir çocuk daha varsa genellikle ikinci çocuk kendini ortanca çocuk gibi hisseder. Üçüncü çocuk daha yumuşak başlı, daha sosyal olabilir ve ilk çocukla aynı ilgiyi görebilir

En küçük çocuk her zaman ailenin bebeğidir ve en çok şımartılan çocuk olma özelliğindedir. Tüm diğer çocuklar ondan ileri olduğu için, oynayacak özel bir rolü bulunmaktadır. En küçük çocuklar, kendi yollarına gitme eğilimindedirler. Bu çocuklar genellikle ailenin diğer üyelerinden farklı olarak diğer aile üyelerinin hiçbir şekilde düşünemediği yollar geliştirebilirler (Corey, 2007).

Tek çocuğun kendine ait sorunları bulunmaktadır. En büyük çocuğun bazı niteliklerine sahip olmalarına rağmen, örneğin çok başarılı yönlendirme gibi, diğer çocuklarla paylaşmayı ve işbirliği yapmayı öğrenemeyebilirler. Aile ile ilgili gerçek dünyalarını oluşturdukları için yetişkinlerle çok iyi başa çıkacaktır. Tek çocuk genellikle anne babası tarafından şımartılır ve anne babasından birisine ya da her ikisine birden bağımlı olabilir. Her zaman ilgi odağı olmak isteyebilir ve bu konumu tehlikeye düştüğünde de durumun haksızlık olduğunu düşünebilir (Corey, 2007).

Adler, gerçek doğum sırasından bahsederken kişinin aile içindeki yerini algılamasının yani psikolojik doğum sırasının daha önemli bir etken olduğundan söz etmektedir. Algılanan pozisyon, çocuğun gerçek doğum sırası olmayabilir. Diğer bir deyişle, ailesinde ilk çocuk olarak dünyaya gelen bir kişi, ortanca veya küçük çocuğun yaşam tarzı, tutum ve davranış özelliklerini sergileyebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991).

Bir ailede ilk çocuk olarak dünyaya gelen kişinin bazı durumlarda ortanca çocuğun yaşam tarzı ve tutum özelliklerini gösterebileceği, ailedeki psikolojik pozisyonun bireyin benlik algısıyla yakından ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Çocuğun, yetişmiş olduğu aile içindeki konumunu ve kendisini algılayışını belirleyen en önemli etmen, ailenin çocuğa karşı tutumudur. Çoğunlukla bireyin benlik algısıyla da yakından ilişkili olarak değerlendirilen psikolojik doğum sırası bireylerin kişilik gelişiminde ve çeşitli kişisel özelliklerini sergilemesinde etken olarak değerlendirilmektedir (Kalkan, 2005).

Çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynayan psikolojik doğum sırasının, kişilik gelişiminde de gerçek doğum sırasından daha önemli görülmektedir (Gfroerer, Gfroerer, Curlette, White ve Kern, 2003). Adler, kişinin karakterini, dünyaya geliş sırasının değil de kendisini aile içinde nasıl algıladığının belirlediğini ifade etmektedir. Adler, aynı ailedeki çocukların, aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir psikolojik ortama geldiğini belirterek psikolojik doğum sırasının önemini de ortaya koymaktadır (Shulman ve Mosak, 1977).

Araştırmalar, bireyin psikolojik doğum sırası ile aile ilişkileri arasında önemli ilişki olduğunu göstermektedir (Campbell, White ve Stewart, 1991; Salmon, 2002). Kardeşler, aile içinde kendine ait bir yer elde etmek için karşılıklı bir yarış içine girerler, yaşlarına ve cinsiyetlerine göre taktikler belirlerler. Geliştirilen bu taktikler ve yaşam deneyimleri kişilerin düşünce, tutum, davranış ve motivasyonlarını etkiler. Doğum sırası, alışkanlıklar, deneyimler, meslek seçimi, karşı cins tercihleri, yaşayacakları yere ilişkin kararlar ve politik değişimler üzerinde de rol oynamaktadır (Sulloway, 2007).

Tüm insanlar için önemli olan yakın ilişki kurmak ve ilişkiyi sürdürmek ergenlik döneminin en önemli gelişim görevlerinden biridir ve ergenler için büyük önem taşımaktadır. Ergenlik dönemi; çok yoğun değişimlerin yaşandığı, yaşanan olumsuzluklarla birlikte bireyin kendi olmaya çalıştığı ve toplumsal yaşama hazırlandığı bir evredir (Ünlü, 2004). Bir grup tarafından kabul edilme, ergenin yaşamındaki güçlü güdüleyicilerden biridir. Ergenin birincil amacı, grup üyeleri tarafından ya da kendi grubuna çekici gelen bir başka grup tarafından kabul edilmektir (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Kılıç-Atıcı, 2007). Sosyal etkinliklere katılmak, kendisini arkadaş gruplarının bir parçası olarak görmek, ergenin sosyal gelişimi için gerekli unsurlardır. Bununla birlikte birçok ergen, arkadaş ilişkileri kurmada güçlük, karşı cinsle ilişkiye girmede çekingenlik, duygularını ifade etmede yoğun zorluklar yaşamaktadır (Uzamaz, 2000). Tüm bu değişimlerle birlikte birey, sosyal ilişkilere girebilme konusunda kendini yetkin görme, değişik yaş ve cinsiyetteki bireylerle ilişkiye girme gibi sosyal gelişimle ilgili görevlerini de yerine getirme çabası içerisindedir (Muus ve Portah, 1999).

Bağlılık teorisine göre bebeklikteki anneyle olan bağlılık ilişkisi çocuğun gelecekteki akran ilişkilerinin kalitesini de etkilemektedir. Anneyle kurulan güvenli bağlılık; bebeklerin daha sonraki yıllarda geliştirdikleri sosyal yeterlik algılarıyla, akranlarla kurdukları etkileşimleriyle ve popüler olma yaşantılarıyla ilişkili olabilmektedir. Güvensiz bağlılık geliştiren bireylerde ise; reddedilme, olumsuz duygusal yaşantı, düşmanlık, saldırganlık, öfke, düşük benlik saygısı ve düşük engellenme eşiği gibi sorunlarla karşılaşılabilmektedir. Coleman (2003), orta çocukluk yılları boyunca geliştirilen karşı cins ilişkilerinin kalitesi üzerinde aileye bağlılığın incelenmesinde sosyal yetkinlik beklentisinin belirleyici olabileceğini vurgulamaktadır.

Gresham (1984)'a göre sosyal çevre üzerinde etkili olma duygusu veya sosyal yetkinlik insan davranışını güdüleyici etkiye sahiptir. Connoly (1989)'e göre, sosyal yetkinlik beklentisi; sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir sosyal grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerilerini kapsamaktadır. Bu becerileri sayesinde ergen, etkili sosyal davranışlar kazanabilmektedir (Bilgin,1996). Sosyalleşmenin ön plana çıktığı ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik duygusuna sahip olma düzeyi, gencin daha sonraki sosyal ilişki ve etkileşimlerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Bilgin, 1999).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin, kişiler arası ilişkilerinde, kendini yeterli tepkiler gösterebilecek biri olarak algılamasıdır. Sosyal yetkinlik, kişiler arası ilişkilerde bireysel beceriye bağlı olarak gösterilen performans hakkında bireyin kendilik beklentisi olarak da tanımlanır (Akkök, 1999).

Bireylerin sosyal yetkinlikleri, sosyal yaşamında etkili olan; aile ve arkadaşlık ilişkileri, akademik başarı, benlik algısı, öğrenme ve problem çözme becerileri, stresli yasam olaylarının üstesinden gelme gibi pek çok davranışların üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin kendisini sosyal yetkinliği olan bir insan olarak algılaması ve yorumlaması etkileşimlerinde daha güvenli olmasını ve daha verimli sonuçlar almasını sağlayabilmektedir. Bireyin kendini sosyal yönden yetersiz olarak algılaması; davranışlarının pasif olması, plansızlık, motivasyon düşüklüğü, akademik başarının azalması, sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi belirtileri ortaya çıkarabilmektedir (Bilgin, 1996).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin davranışlarının çevreye etkisini kapsayan bir inanç duygusudur. Algılanmış yetkinlik beklentisi, insanların yaşamlarındaki önemli olayları kontrol etme biçimini göstermede kapasitelerine dair inançlarını içerir ve insanlar davranışlarının bir sonucu olduğuna inanırlar. Bandura (2000), yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin daha yüksek düzeyde bilişsel beceriye sahip olduklarını, stratejik esneklik ve çevrelerini kontrol etmede daha fazla etkinlikte bulunduklarını ifade etmektedir. Bu özelliğe sahip bireylerin kendileri için motive edici amaçlar oluşturdukları, çabalarının karşılığında olumlu sonuçlar üretmeyi umut ettikleri ve farklı yollar deneyerek zorlu problem durumlarının üstesinden gelebilmek için ısrarcı çaba gösterdikleri gözlenmiştir. Yetkinlik beklentisi düşük olan bireyler ise tehdit gibi algıladıkları zor görevlerden kaçınma eğilimi taşımaktadırlar. Bu bireylerin amaçlarına ulaşmada, düşük istek ve yetersiz sorumluluk üstlenme davranışları sergiledikleri ifade edilmektedir (Akt: Akkapulu, 2005).

Çocuklar bakımlarından sorumlu olan kişilerle (anne-baba gibi) olumlu ilişkiler yaşamaya ihtiyaç duymaktadırlar. Yakın bakım sağlayan kişilerle olumlu ilişkiler geliştirilmediği durumlarda çocuklar ileriki yıllarda gerek akademik hayatlarında, gerek sosyal ilişkilerinde gerekse karşı cinsle ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedirler (Gülay ve Önder, 2007).

Çocukluk döneminin bitmesi ile farklı yönlerden enerjiler, karşı cinsle ilişkilere kanalize edilmekte ve bu da karşı cinsle yaşanan ya da yaşanacak olan ilişkiyi önemli kılmaktadır. Ergenlik döneminde ve yetişkinlikte karşı cinsle yaşanan ilişkiler, insan yaşamında önem kazanmaktadır.

Karşı cinsle ilişkiler, tüm yaşam dönemlerinde önemli olmasına karşın özellikle ergenlikte ve beliren yetişkinlikte gelişimsel bir görev olarak kabul edilmektedir (Eryılmaz ve Ercan, 2010). Çoğunlukla 14–15 yaşlarında görülmeye başlayan flört ilişkileri, ilk olarak karşı cinsin de içinde bulunduğu genel arkadaş gruplarında ortaya çıkar (Connoly ve ark.1999). Dostluk, yakınlık ve sosyal desteği içeren flört ilişkileri yakın arkadaş ilişkileriyle benzerlik göstermektedir. Ergenlik dönemi boyunca yakın arkadaşlar, en önemli sosyal destek kaynağı olarak ailenin yerini almaya, ergenin benlik kavramına ve sağlıklı gelişimine katkıda bulunmaya başlarken, ergenlerin çoğu, flört ilişkisi yaşadıkları kişilerle, anne-babaları ve kardeşlerinden daha çok yakınlık kurduklarını belirtmektedirler (La Greca ve Harrison, 2005).
Ergenler için kimlik arama çabalarının bir yansıması olan flört ilişkileri (Duvall, 1964), bireylerin birbirlerine uyum sağlamayı ve uygun etkileşim becerilerini öğrendikleri bir sosyalleşme şekli olabileceği gibi, arkadaş grubu içinde bir yer edinme aracı da olabilir (Skipper ve Nass 1966, Feldman ve ark. 1995). Ayrıca, ergenlerin bir gruba ait olmalarını kolaylaştırırken, kişilerarası ilişkilerin kurulmasında etkili olan yakınlık, paylaşma, anlaşma ve kendini açma becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur (Feiring 1996).

Yetişkinlik dönemi karşı cins ilişkilerinin gelişiminde de önemli etkiye sahip olan ergenlik dönemi, karşı cins ilişkileri (Shulman ve Scharf 2000), aynı zamanda ruh sağlığının da belirleyicilerindendir (Rizzo ve ark. 2006). Genellikle sağlıklı ve destekleyici olan ergen karşı cins ilişkileri, zorlayıcı, baskıcı ve saldırgan davranışlarla da kendini gösterebilmektedir (Wolfe ve ark. 2001).

Davis ve Benshoff (1999)'e göre, çıkma ve ilişkiler, ergenler arasında, gelecekte kuracakları ilişkileri belirleyeceği için oldukça yaygındır (Akt: Ünlü, 2004). Genç yetişkinlikte yaşanan flört ilişkileri, gelecekte yapılacak olan evlilikler için zemin hazırlamaktadır. Evlilik hemen hemen dünyadaki tüm toplumlarda önemli bir

kurumdur. İleride sağlıklı evlilikler yapılması ve eş seçimi için, ergenlik döneminde ve genç yetişkinlik dönemlerinde karşı cinsle ilişkiler önem kazanmaktadır (Çimen, 2007).

İlişkiler üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, ilişkileri sürdürme başarısı (ilişki istikrarı) üzerine odaklanmaktadır. Neden bazı ilişkiler biterken, bazıları devam etmektedir? İnsanları, devam etmekte olan ilişkilerini ve partnerlerini terk etmeye iten nedir? İlişki gelişimi, sürdürümü ve sonlandırılması üzerine geliştirilen bir kuram olan karşılıklı bağımlılık kuramında; ilişki istikrarı, sonuç karşılaştırma düzeyi-seçenekler için karşılaştırma düzeyinin birlikte değerlendirilmesinin bir sonucudur (Rusbult, 1991).

Literatüre bakıldığında karşı cinsle ilişkilerin bir süreç olarak ele alındığı görülmektedir. Karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilmenin yolu ilişkiyi başlatabilmektir. Bu sürecin sürdürülmesindeki ve sonlandırılmasındaki faktörlere ilişkin literatürde bilgilerin ve bulguların olduğu görülmektedir (Sternberg, 1986; 1988; 1999; Akt: Eryılmaz ve Ercan, 2010). Karşı cinsle ilişkiyi başlatmak da bu sürecin bir öğesidir. Bu nedenle başlatmaya ilişkin belirleyicileri ortaya koymak gerekir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, karşı cinsle ilişkileri başlatmanın beş önemli belirleyicisi olduğu sonucuna varılmıştır. Kendilik algısı, kendilik bilgisi, davranışsal yakınlık, bilişsel-duygusal yakınlık ve romantik sözelleştirme anılan belirleyicilerdendir (Eryılmaz ve Atak, 2009).

Sonuç olarak, Bandura (1997), güçlü sosyal yetkinlik duygusu, destek veren ilişkiler ve sosyal destek, kazanılmış yetkinliği artırmaktadır demektedir. Oysaki çıkma ilişkisinde sosyal olarak kendilerini yetkin olarak görmeyen bireyler, bu ilişkileri yaşamada sorunlarla karşılaşacaklarından ve kendilerini sosyal pasif olarak yorumlayacaklarından dolayı ilişkilerine güvensizlikle yaklaşacaklar ve etkili ilişkiler kuramayacaklardır. Bu da kişilerin benlik ve kimlik gelişimlerini olumsuz etkileyecek diğerleri tarafından düşük kabul görecek ve sosyal ilişkileri etkilenecektir.

1.1. Problem

Çocuğun katıldığı ilk sosyal organizasyon olarak değerlendirilen aile, toplumun temel bir kurumu olarak evrensel bir nitelik taşıyan, bireyleri hak ve ödevlerle birbirine bağlayan, ortak amaçlar taşıyan insanlardan oluşan birlik olarak tanımlanmaktadır

(Ersanlı 2005). Bu anlamda çocuğun ilk karşılaştığı çevre, anne-babasından ve akrabalarından oluşan çevredir. Anne babaların çocuğa yaklaşım biçimi ve uyguladığı disiplin tarzı, çocuğun kişiliğini ve diğer bireysel özelliklerini şekillendirmektedir (Bacanlı, 1997).

Ebeveynlerin, çocuklarının dünyaya geliş sıralarına göre takındıkları roller ve uyguladıkları çocuk eğitimi yöntemleri farklılık göstermektedir. Bu durum, Adler'in vurgulamış olduğu psikolojik doğum sırasının önemini ortaya koymaktadır. Kişilik gelişiminde gerçek doğum sırasından daha önemli olarak görülen psikolojik doğum sırası (Campbell, White ve Stewart, 1991; Gfroerer ve diğerleri, 2003), çocuğun gerçek doğum sırası olmayabilir. Diğer bir deyişle, ailesinde ilk çocuk olarak dünyaya gelen bir kişi, ortanca veya küçük çocuğun yaşam tarzı, tutum ve davranış özelliklerini sergileyebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991).

Psikolojik doğum sırasının şekillenmesinde etkili olan ebeveyn tutum ve davranışları, aynı zamanda karşı cinsle ilişkiler ve sosyal yetkinlik beklentisinin de belirleyicisidir. Sosyal yetkinlik beklentisi, çocuk ve ergenlerin sosyalleşmelerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal çevre ve sosyal yetkinlik, bireyin davranışına yön veren unsurlardandır. Sosyalleşmenin önemli olduğu ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik düzeyine sahip olma duygusu, gencin daha sonraki sosyal etkileşimlerinin oluşmasında belirleyici bir role sahiptir (Gresham, 1984).

Bireylerin sosyal yetkinlikleri, sosyal yaşamında etkili olan; aile ve arkadaşlık ilişkileri, akademik başarı, benlik algısı, öğrenme ve problem çözme becerileri, stresli yaşam olaylarının üstesinden gelme gibi pek çok davranışların üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin kendisini sosyal yetkinliği olan bir insan olarak algılaması ve yorumlaması etkileşimlerinde daha güvenli olmasını ve daha verimli sonuçlar almasını sağlayabilmektedir. Bireyin kendini sosyal yönden yetersiz olarak algılaması; davranışlarının pasif olması, plansızlık, motivasyon düşüklüğü, akademik başarının azalması, sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi belirtileri ortaya çıkarabilmektedir (Bilgin, 1996).

Yetkinlik beklentisinin yüksek olması veya düşük olması, o kişinin yaşadığı deneyimlerindeki başarıları veya başarısızlıkları, olumlu veya olumsuz geri bildirimleri,

fiziksel yeterlilikleri veya yetersizlikleri tarafından belirlenir. Bir psikolojik örüntü olarak karşımıza çıkan "Sosyal Yetkinlik Beklentisi"nin diğer davranışlardan bağımsız olması beklenmemelidir.

Innes ve Thomas (1989), sosyal olaylara girmede bireylerin yaşadığı sosyal kaçınma, çekingenlik ve utanma gibi stres yaratıcı durumların, bireylerin sosyal başarı ve başarısızlıklarında kalıcı sonuçlara yol açtığını ve bu özelliklere sahip kişilerin sosyal etkileşimler için düşük yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Diğer gelişim dönemlerine oranla sosyalleşmenin ön plana çıktığı ergenlik döneminde ergenlerin yüksek sosyal yetkinlik beklentisi ve atılgan kişilik özelliklerine sahip olması bu dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlamalarında, başarılı bir kimlik geliştirmelerinde ve daha sonraki sosyal ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynayan ve üzerinde önemle durulması gereken sosyal becerilerdendir.

Diğer insanlara nasıl davranılacağını öğrenmek, bir başka deyişle sosyal gelişim, insan yaşamının önemli bir yönüdür. Çocuklar büyüdükçe davranışlarının şekillenmesinde, anne babalarının ve diğer çocukların etkisi giderek fazlalaşır. Anne-babanın ve içinde yaşadığı çevrenin bu anlamda ona sunduğu sosyal öğrenme yaşantıları ve gördüğü modeller çok önemlidir. Yine çocuğun anne-babadan gördüğü sosyal yaşantılar ve aldığı modeller çocuğun olumlu ya da olumsuz bir sosyal ilişki tarzına gireceğini belirlemede büyük rol oynar (Morgan, 1998).

Ailesinden gerekli ilgiyi göremeyen, ailesiyle sürekli çatışma içerisinde olan ve paylaşım konusunda güven problemleri yaşayan genç, kendini bulma aşamasında güvensiz, yetersiz, öz güveni düşük, arkadaş edinmekte zorluk çeken bir birey olacaktır. Aile içerisinde anlaşılmadığını ve sorunlarıyla ilgilenilmediğini fark eden birey, çevresine karşı da hep bu güvensizliği hissedecek ve yakın arkadaşlıklar ve karşı cinsle ilişki kurma konusunda problemler yaşayacaktır (Yavuzer, 2001).

Bu tür sorunlar nedeniyle kişi, kendi hakkında olumsuz bir benlik ve kimlik geliştirecek, kendine olan güvenini kazanamayacak ve toplumsallaşmada sorunlar yaşayacaktır. "Ben hiçbir şeyi başaramam, beni kimse sevmiyor" vb. gibi. Oysaki sosyal yetkinliği yüksek olan birey, sarf ettiği çaba, yaptığı ısrarlar ve göstereceği

performans sonucunda, içinde bulunduğu sorunları çok rahatlıkla çözecek ve yaptıklarına bakarak kendi hakkındaki inancını olumlu yönde oluşturacaktır (Ünlü, 2004).

Bu sebeple, bu araştırmada ebeveyn tutum ve davranışlarıyla şekillenen psikolojik doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. Ülkemizde psikolojik doğum sırasının (Kalkan, 2005; Kalkan ve Odacı, 2007; Odacı ve Kalkan, 2007; Karadeniz, 2008), karşı cinsle ilişkilerin (Eryılmaz 2004; Çırakoğlu, 2006; Büyükşahin, 2006) ve sosyal yetkinlik beklentisinin (Bilgin, 1997; Çelikkaleli, 2004; Akkapulu, 2005; Biçer, 2009) pek çok araştırmada incelendiği görülmüştür. Ancak psikolojik doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin bir arada incelendiği çalışmalara yer verilmemiştir. Bu araştırmanın problem cümlesi şudur: "Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?".

1.2. Araştırmanın Amacı

Çocuğun doğum sırası ileriki yaşlarda yaşamının birçok alanını etkilemektedir. Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Alt Amaçlar

1. Üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sırası cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi (ilişkiyi başlatabilme, sürdürebilme ve sonlandırabilme) cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
3. Psikolojik doğum sırası karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?
4. Üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sırasına göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sıraları ile psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Sosyal etkileşim, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yaşamını ilişkiler ağı içinde sürdüren insanın uyumunda ve mutlu olmasında, sağlıklı sosyal etkileşimin büyük payı vardır. Çoğu çocuğun sosyal davranışı, etkileşimde olduğu iki önemli grubun; ailenin ve akranlarının tepkileri bağlamında ele alınmalıdır (Çetin, Alpa Bilbay ve Albayrak Kaymak, 2001).

Çocukluk çağının ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin, insanın psikolojik ve sosyal gelişimi açısından son derece önemli olduğu bilinmektedir. Her çocuk için özellikle yaşamının ilk yıllarında anne babasıyla olan ilişkisi çok önemlidir (Öngider, 2006).

Anne baba tutumlarının, ailedeki çocukların dünyaya geliş sırasına göre değiştiğini gösteren araştırmalar dikkate alındığında, doğum sırası kişilik gelişimini etkileyen önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991). Adler'e göre gerçek doğum sırası değil, bireyin aile içinde kendini algıladığı veya kendini konumlandırdığı yer önemlidir. Bu algılanan yer psikolojik doğum sırasını verir (Campbell, White ve Stewart, 1991). Çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynayan psikolojik doğum sırası, kişilik gelişiminde de gerçek doğum sırasından daha önemli görülmektedir (Stewart ve Campbell 1998; Gfroerer ve ark., 2003).

Psikolojik doğum sırası, bireyin geçmişle ilişkili olarak aile ilişkilerini tanımlamasının yanı sıra, şimdiki yaşam amaçları ve kişiler arası ilişki tarzları hakkında da dolaylı olarak bilgi verir (Stewart ve Campbell, 1998). Yapılan araştırma sonucuna göre, ilk doğanlar diğerlerine göre kendilerini sosyal olarak daha çekici özelliklere sahip bulmaktadırlar (Lohman, Lohman ve Christensen, 1985).

Fromm (1941)'a göre insan çevresiyle ilişki kurma ihtiyacındadır. İnsan, ilişkilerini kendi çabasıyla kurmak zorundadır ve bu ilişkilerin en güçlüsü diğerleriyle kurabileceği yakınlıkla gerçekleşir (Geçtan, 2004). Skipper ve Nass (1966), karşı cinsle

arkadaşlığın (çıkmanın) dört işlevi gerçekleştirmeye yönelik amaçlı bir davranış olduğuna inanmaktadır. Çıkmanın bu işlevleri; yenilenme, toplumsallaşma, statü kazanımı ve biriyle birlikte olmadır. Bugün çıkma olgusu daha çok, toplumsal bir deneyim ve karşı cinsle ilgilerin çıkışı olarak görülmektedir (Akt: Ünlü, 2004). Sosyal yetkinlik beklentisi, kişiler arası ilişkilerde beceriye bağlı olarak gösterilen performans hakkında bireyin kendilik beklentisidir (Bandura, 1977; Akt: Bilgin, 1996).

Connoly (1989)'e göre, sosyal yetkinlik beklentisi; sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir sosyal grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerilerini kapsamaktadır. Bu becerileri sayesinde ergen, etkili sosyal davranışlar kazanabilmektedir (Bilgin, 1996). Bilgin, sosyalleşmenin ön plana çıktığı ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik duygusuna sahip olma düzeyi, gencin daha sonraki sosyal ilişki ve etkileşimlerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, karşı cinsle ilişkiler ile ilgili birçok araştırmanın olduğu görülmüştür (Büyükşahin, 2006; Tang ve Zuo, 2000; Çırakoğlu, 2006; Eryılmaz, 2004). Fakat karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi ve psikolojik doğum sırası arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu konuda yer alan boşluk bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu araştırma ile elde edilen verilerin üniversitelerin psikolojik danışma birimlerinde görev alan psikolojik danışmanlar, aile ve evlilik terapisi alanında çalışan psikolojik danışmanlara, psikologlara yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

- Araştırmaya katılacak olan öğrencilerden, ölçekleri cevaplandırırken doğal ve içten yanıtlar alındığı varsayılmıştır.
- Araştırma örnekleminin, evreni temsil edeceği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

- Bu araştırma, Çukurova Üniversitesi'nin 2008–2009 yılında çeşitli fakülte ve yüksekokullarında (Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Su

Ürünleri Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu) öğrenime devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.

- Bu araştırma, "Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, White Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu"nun ölçtüğü değişkenlerle sınırlıdır.
- Literatürde, psikolojik doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin bir arada olduğu benzer araştırmalara rastlanmamıştır.

1.7. Tanımlar

Psikolojik Doğum Sırası: Çocukların aile içinde kendilerini algılayışı ve buna göre kendilerini konumlandırmalarıdır (Stewart, Stewart ve Campbell 2001).

Gerçek Doğum Sırası: Çocuğun aile içinde kardeşler arasındaki dünyaya geliş sırasını gösterir (Sulloway 2007).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi: Kişilerarası ilişkilerde bireysel beceriye bağlı olarak gösterilen performans hakkında bireyin kendilik beklentisidir (Bandura, 1977, Connolly, 1989; Akt: Bilgin, 1996).

Çıkma-Flört: Çıkma, hoşlanma, zevk alma gibi duyguların eşlik ettiği bir ilişki biçimidir (Knox ve Wilson, 1981, Akt: İnanç, Bilgin, Atıcı, 2006).

.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Psikolojik Doğum Sırası ve Sosyal Öğrenme Kuramına (Yetkinlik Beklentisi) ilişkin kuramsal açıklamalar ile yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmaların özetlerine yer verilmiştir.

2.1. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Doğum sırası ile kişilik arasındaki ilişkiyi inceleyen Adler, ailedeki diğer çocukların varlığına ve bunun çocuğun gelişimine etkilerine dikkati çeken bir kuramcıdır. Adler'e göre, çocuğun diğer kardeşler arasındaki durumu, özellikle dünyaya geliş sırası kendine özgü bazı sorunları da birlikte getirmektedir Dolayısıyla, çocuğun aile içinde nasıl bir konumu elde bulundurduğunu saptamak önemlidir; çünkü aile içindeki konumunu belirlemeden bir çocuğun anlaşılması güçtür (Karadeniz, 2008).

Frank J. Sulloway (2007), doğum sırasının kişilik özellikleriyle ilintili olduğunu iddia etmektedir. İlk doğanların daha sorumlu, sosyal olarak baskın, daha az uyumlu ve yeni görüşlere sonra doğanlara göre daha az açık olduğunu iddia etmektedir. Doğum sırası, ailenin kaçıncı çocuğu olduğu, kişilik yapısının şekillenmesinde oldukça etkilidir. Bireysel Psikolojinin kurucusu olan Adler, doğum sırasının oldukça önemli olduğunu söylemekle birlikte, psikolojik doğum sırasının gerçek doğum sırasından çok daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Doğum sırası, çocuğun kardeşleri arasındaki dünyaya geliş sırasıdır. Ancak aynı ailedeki her çocuk, farklı bir psikolojik atmosferle karşılaşmakta, buna bağlı olarak kendisini ailesi içinde algılayışı ve konumlandırdığı yer farklılaşmaktadır. Bu durum, psikolojik doğum sırasının varlığını ortaya koymaktadır.

Algılanan pozisyon, çocuğun gerçek doğum sırası olmayabilir. Diğer bir deyişle, ailesinde ilk çocuk olarak dünyaya gelen bir kişi, ortanca veya küçük çocuğun yaşam tarzı, tutum ve davranış özelliklerini sergileyebilir (Campbell, White ve Stewart, 1991). Çocuğun yaşam biçiminin gelişiminde önemli rol oynayan psikolojik doğum sırası, kişilik gelişiminde de gerçek doğum sırasından daha önemli görülmektedir (Gfroerer ve

diğerleri 2003). Adler, kişinin karakterini, dünyaya geliş sırasının değil de kendisini aile içinde nasıl algıladığının belirlediğini ifade etmektedir. Adler, aynı ailedeki çocukların, aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir psikolojik ortama geldiğini belirterek psikolojik doğum sırasının önemini de ortaya koymaktadır (Shulman ve Mosak, 1977; Kiracofe ve Kiracofe, 1990).

Araştırmalar bireyin psikolojik doğum sırası ile aile ilişkileri arasında önemli ilişki olduğunu göstermektedir (Campbell, White ve Stewart, 1991; Salmon, 2002). Kardeşler, aile içinde kendine ait bir yer elde etmek için karşılıklı bir yarış içine girerler, yaşlarına ve cinsiyetlerine göre taktikler belirlerler. Geliştirilen bu taktikler ve yaşam deneyimleri kişilerin düşünce, tutum, davranış ve motivasyonlarını etkiler. Doğum sırası, alışkanlıklar, deneyimler, meslek seçimi, karşı cins tercihleri, yaşayacakları yere ilişkin kararlar ve politik değişimler üzerinde de rol oynamaktadır (Sulloway, 2007).

Doğum sırasıyla ilgili yapılan araştırmalarda kişilerin aile içinde kendilerini nerede ve nasıl algıladıklarını birkaç faktörün etkilediğini bildirmektedir. Bunlar yaş, cinsiyet, ebeveynlerin sayısı, ölüm, boşanma, üvey anne veya baba gibi önemli faktörler olarak değerlendirilmektedir (Campbell, White ve Stewart, 1991).

Psikolojik doğum sırasının ölçüldüğü araştırmalarda psikolojik doğum sırası teorisini destekleyen birçok sonuçla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Örneğin psikolojik doğum sırasında büyük olan çocukların diğer doğum sıralarına göre davranış standartlarının üstünde davranma eğilimli oldukları, kendilerini çalışma hayatında başarı odaklı olarak değerlendirdikleri belirtilmektedir (Ashby, LiCicero ve Kenny 2003).

Çocukların ileriki yaşamlarında belirleyici özelliklere sahip pozisyonlara (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) işaret eden doğum sırası, geçmiş deneyimlerle ilişkili belirli özelliklere sahiptir. Hiçbir pozisyon diğerinden daha iyi veya daha kötü değildir. Her pozisyonun görevleri vardır ve yetişkinlikteki özellikler, bu görevlerin çocukluk döneminde nasıl yerine getirildiğini yansıtır. Gerçek doğum sırasının özellikleri, her ailede benzer özellikler gösterir (Shulman ve Mosak, 1977).

Tablo–1 Kişilerin Doğum Sıralarına Göre Karakter Özellikleri

Doğum Sırası	Karakter Özelliği
Tek Çocuk	Şımartılmıştır. Yetişkinlerin daha yetenekli olduğunu düşündüğü için kendini beceriksiz hisseder. Konumundan memnundur, kendini özel hisseder. Benmerkezcidir. İşbirliğini reddedebilir. İşlerini başkasının yapmasını bekler. İstedikleri olmazsa kendini haksızlığa uğramış hisseder ve bunları elde etmek için oyunlar oynar.
İlk Çocuk	Belli bir süre yalnız olduğu için ilginin merkezi olmaya alışkındır. İkinci çocuğun doğumuyla birlikte sevilmediğini ve ihmal edildiğini hisseder. Diğer çocuklar üzerinde üstünlük kurması gerektiği inanır. Doğru olmak, çoğunlukla kontrollü olmak önemlidir. Gelenek ve kurallara uygun davranarak ailenin dikkatini yeniden çekmeye çalışır. Başarısız olursa aykırı davranmayı seçer. Sorumluluk duygusu gelişmiştir ve cesaretlidir. Başkalarını korumaya ve onlara yardım etmeye çalışır.
Ortanca Çocuk	Ne büyük çocuğun haklarına, ne de küçük çocuğun ayrıcalığına sahiptir. Hayatı adaletsiz bulur. Sevilmediğini hisseder. Arada sıkışmış gibidir. Ailede yeri yokmuş gibi hisseder. Aile içinde problem çocuk olabilir. Uyumludur. Zamanla hem büyük hem küçük kardeşin üstesinden gelmeyi öğrenir.
Son çocuk	Tek çocuk gibi davranır. Herkesi kendinden daha büyük ve yetenekli görür. Kendini en küçük ve en zayıf hisseder, dikkate alınmayabilir. Kendi istediğini elde edebilmek için ailenin patronu olabilir. İşleri başkasının yapmasını bekler. Karar verebilir, sorumluluk alabilir. Aşağılık duygusu geliştirebilir ya da tam tersi davranıp diğer kardeşleriyle başa çıkmayı öğrenebilir. Hep bebek kalır. Eğer 3 kardeşin sonuncusuysa, ilk kardeşle daha iyi anlaşır.

Kaynak: Don Dinkmeyer, Gary D. McKay, and Don Dinkmeyer, Jr., Parent Education Leader's Manual Coral Springs, F:; CMTI Presss. Akt., 1978.

http://www.childdevelopmentinfo.com/ Erişim Tarihi, 2010

İlk Çocuk: Genel olarak gösterilen ilgiden en büyük payı alır ve bir süre tek çocuk olduğu için, ilgi odağı olması nedeniyle şımartılır (Corey, 2005).Yaşamının ilk yıllarında ilgi merkezi iken ve her türlü yardım ve destek yalnızca kendisine sağlanırken, yeni kardeşin gelmesiyle arka plana itilmiştir. Tacını yitirmiş kraldır. Çeşitli nedenlerle çevrenin ilgisi yeni doğan bebeğe yönelir. Yaşından dolayı anne baba kendisinden diğer kardeşlerden beklenenden daha fazlasını ister. Gücünden ve yeteneğinden dolayı, kardeşlerin doğal lideridir ancak anne-babanın en çok eleştirisini de alan odur. Kendinden ve kardeşlerinden sorumlu olması beklenir. Yetişkin yaşamında en büyük çocuk otoriteden ve sahip olduklarını başkalarına kaptırmaktan korkabilir. İlk çocuklar daha çok lider olarak tanımlanır ve baskın bir karakterleri vardır. Büyük çocuklar kurallara uyan, günlük işlerinde düzeni seven, aile içinde yönlendirici konumda olan, başkalarına ve özelliklede kardeşlerine tavsiyelerde bulunan, sorumluluk alan ve mizaç olarak diğer kardeşlerinden daha sert tavır sergileyen özelliklere sahiptir. Başarı odaklıdır ve kendilik değerleri sonra doğan çocuklara oranla daha yüksektir (Stewart, 2004). Bunun yanı sıra ilk çocukların kardeşleriyle iletişim kurma ve temas oluşturma sıklıkları ortanca ya da son çocuğa göre daha yüksektir (Thomas ve Nettle 2007, Akt: Karadeniz, 2008).

Ortanca Çocuk: Daha güçlü ve yetenekli büyük kardeş ile kendisinden sonra gelen küçük kardeş arasında kalmıştır ve ikisiyle de mücadele etmek zorundadır. Bu nedenle ikinci çocuk diğer kardeşleri kadar yetenekli olmadığı inancını geliştirebilir ve yaşıtlarıyla sürekli bir yarışma içine girebilir. Çocuk eğitimi konusunda anne-baba çoğu kez ikinci çocuklarına birinci çocuklarına oranla daha ılımlı davranır. Bundan dolayı ikinci çocuğun otoriteyle fazla bir sorunu olmaz. Diğerleri kadar yetenekli olmadığı inancı ikinci çocuğun ileriki yaşamında, tepkici, asi ve kendisini aşma çabası içinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. (Geçtan, 2004)

Küçük Çocuk: Kendisinden sonra gelen kardeş olmadığı için, yarışmak ve annenin ilgisini paylaşmak zorunda kalmaz. En küçük çocuk, bazen ailenin ilgisinin başka yönlere çevrildiği geç bir dönemde gelebilir ve fazlalık olarak karşılanabilir. Ancak çoğu kez ailenin oyuncak bebeği olur ve şımartılır. Çevresi onunla "sevimli küçük çocuk" olarak ilgilenir, onların gözünde her zaman çocuk kalır. Böyle bir durum, en küçük çocuğun benmerkezci tutumlar geliştirmesine, kendisinden daha güçlü ve

yetenekli gördüğü kardeşlerinin varlığından kaynaklanan bir yetersizlik duygusu yaşamasına neden olabilir (Geçtan, 2004) Ancak en küçük çocuklar yerinin başkası tarafından alınma felaketini asla yaşamazlar (Adler 1994).

Tek Çocuk: Anne ve babalar, tek çocuklara daha çok vakit ayırabilir ve onlara daha çok ilgi gösterebilir, daha tedbirli, hoşgörülü, koruyucu davranabilir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard 1995). Yalnız başına yetişir ve bu nedenle toplumsal davranışların gelişmesi için gerekli olan alışveriş ortamından yoksundur. Çoğu kez ebeveyni tarafından aşırı korunduğu ve şımartıldığı için ileriki yaşamında da çevresinden benzer tutumlar bekler (Geçtan, 2004). Bunun sonucunda şımarık, benmerkezci, sorunlu, antisosyal, hassas, kararsız, anne babaya bağımlı, ilgiyi üzerinde toplayan ve hep birinci olmak isteyen çocuklar yetişir (Ersanlı, 1996). Tek çocuk için ciddi bir tehlike de, çocuk sevmeyen anne babanın bu duygularının yöneldiği tek nesne olarak, istenmeyen ve sevilmeyen çocuk durumunu yaşamasıdır (Geçtan, 2004).

Adler'in yaklaşımı, kardeşler arasındaki ilişkilere ve ailedeki psikolojik doğum sırasına ve konumuna özel önem gösteren tek yaklaşımdır. Bireyin aile içindeki yeri hakkındaki kişisel algısı ve yorumu, gerçek doğum sırasından çok daha önemlidir. Adler (1958), birçok kişinin aynı ailedeki çocukların neden çoğunlukla birbirinden farklılık gösterdiklerini merak ettiklerini gözlemlemiş ve aynı ailenin çocuklarının aynı çevrede şekillendiğini varsaymanın yanlış bir düşünce olduğunu belirtmiştir. Aile birliği içinde kardeşler aynı yönleri paylaşsa da, doğum sıralarından dolayı her çocuğun psikolojik durumu diğerlerinden farklıdır (Corey, 2005).

Yapılan bazı araştırmalarda birbiriyle çelişen sonuçlar alındığı görülmektedir (Dailey 2006: Özet, Akt: Karadeniz, 2008). Bu durum, kişinin kronolojik sırasıyla, kendini algıladığı konumun aynı olmayabileceğiyle açıklanabilir (Stewart ve Campbell, 1998). Burada önemli olan faktör, kişilerin psikolojik doğum sıralarıdır.

Psikolojik doğum sırasının ölçüldüğü araştırmalarda, psikolojik doğum sırası teorisini destekleyen birçok sonuçla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Örneğin, psikolojik doğum sırasında büyük olan çocukların, diğer doğum sıralarına göre davranış standartlarının üstünde davranma eğilimli oldukları, kendilerini çalışma hayatında

başarı odaklı olarak değerlendirdikleri belirtilmektedir (Ashby, LiCicero ve Kenny 2003).

Çocukların doğum sırası incelendiğinde, ilk doğan çocukların daha çok sahiplenme duygusuna, toplumda daha çok güce ve daha yüksek bir sosyal konuma sahip oldukları gözlenmektedir. En büyük kardeşler, genelde daha tutucudurlar ve güç ve kuvvete, katı kurallara ve yıkılmaz yasalara daha bağlıdırlar. Güç durumlara karşı gereken tutumu takınmayı bilmektedirler, çünkü kendileri de böyle bir durumu ellerinde bulundurmaktadırlar. İlk doğan çocuklarından anne-babaların beklentileri daha yüksek olduğundan başarı ve sorumluluğun kabulü için onlara daha fazla baskı ve fiziksel ceza uygulanmaktadır. İlk doğan çocukların davranışlarına, daha sonra doğan çocuklardan daha fazla müdahale edilmektedir (Güneysu, 1982). Anne-babalar, daha sonra doğan çocuklarına karşı olan disiplin uygulamalarında daha tutarlı ve daha gevşektirler. Adler ise bu durumu; en büyük çocuğun yetişkin yaşamında liderlik özelliğine sahip olması, diğer çocukların ise en büyük çocuğun otoritesine karsı isyankâr bir tavır geliştirmesiyle açıklamıştır (Gazeloglu, 2000).

Yapılan araştırmalarda, ailelerin ilk doğan çocuklarını, daha "yetenekli" olarak tanımladıkları görülmektedir. İkinci çocuğun daha yetenekli olduğu ailelerde, kardeşler arasındaki iletişimde daha fazla zorlukların bulunduğu ve rekabet, taraf tutma ve kıskançlık gibi problemlerin daha çok yaşandığı gözlenmektedir (Irmak, 1995). Kardeşler arasındaki ilişki genellikle, aile çevresi tarafından rekabete yöneltilmektedir. Eğer çocuk, anne ve babasının sevgi ve şefkatinin daha çok kardeşine yöneldiğini hissederse, bu durum, çocuğun kişiliğinde anti-sosyal davranışlar gibi bazı düzensizliklere neden olabilmektedir. Adler'in araştırmasına göre; ikinci çocuklar, kardeşlerine oranla daha rekabetçi ve hırslı olmaktadır. Kidwell (1982)'e göre ise, ilk çocuk ile ikinci çocuk arasında ortalama 2 yaş fark varsa, ilk doğanla karşılaştırıldığında, ikincinin kendisine olan saygısı daha düşük olmaktadır.

2.2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, insan davranışını açıklamada teşvik, ürün beklentisi ve yetkinlik beklentisi kavramlarını içermektedir. Bu kavramların hepsi önemlidir, ancak yetkinlik beklentisinin, bireyin sağlıklı olarak eğitim almasında ayrı

bir önemi vardır ve davranış değişikliğini başlatma ve sürdürmedeki rolü büyüktür (Bilgin, 1996).

Bandura (1977), Sosyal Öğrenme Kuramı'nda, bireylerin problem çözmeyi, çevrelerindeki insanların davranışlarını, gözlem ve taklit yoluyla öğrendiklerini vurgulamaktadır. Yetkinlik beklentisi yüksek olan bireylerin, problem durumuyla karşılaştıklarında, üstesinden gelebileceklerine dair inançlarının güçlü olması ve başa çıkma becerilerine dair yüksek algıları, gösterilecek çabanın düzeyini arttırmaktadır. Bireyin kendine ve yeteneklerine olan güveni, problem çözme başarısı ile yakından ilişkilidir.

Bandura (1997)'ya göre yetkinlik, kişisel, sosyal ve davranışsal becerilerin organize edilerek çeşitli amaçlarda kullanımının sağlanmasında ve farklı davranış şekillerine dönüştürülmesinde başvurulan üretici bir kapasitedir. Yetkinlik, bir bireyin, bir davranışı yapıp yapamayacağını, davranışı başarılı bir biçimde tamamlayabilmek için ne kadar çaba harcayacağını ve karşılaştığı engeller karşısında ne kadar ısrarcı olabileceğini etkilemektedir (Kıran-Esen ve Çelikkaleli, 2008).

Bandura (1997)'ya göre yetkinlik beklentisi, bireyin kişilerarası ilişkilerinde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek biri olarak algılamasıdır. Yetkinlik beklentisi inancı, bireyin uygun sosyal davranışlar hakkında bilgi sahibi olması, davranışlarında etkili olabileceğine dair kendine güveni, sosyal yetkin davranışlarının başkaları tarafından desteklenmesini içermektedir.

Bandura (1977), yetkinlik beklentisinin bir davranışı başlatıp başlatmayacağını, davranışı tamamlamada ne kadar çaba harcanacağını ve engeller karşısında ne kadar sürdürülebileceğini belirlediğini ifade etmiştir.

Bandura (1986), sosyal becerilere sahip olma ve etkili iletişim gibi alandaki yeteneklerin, birey üzerinde olumlu bir sosyal algıyı işaret ettiğini, bununla birlikte bireylerin problem çözme davranışlarını, çevrelerindeki insanların davranışlarını gözlemleme ve taklit etme yoluyla öğrendiklerini belirtmiştir. Bandura (1986; 1993), yetkinlik beklentisi algısının, insanların yeteneklerine ve başa çıkma becerilerine olan inançlarının, problem çözme becerisini etkilediğini savunmaktadır.

Sosyal yetkinlik veya sosyal çevre üzerinde etkili olma duygusu insan davranışının önemli güdüleyicilerinden birisidir (Gresham, 1984). Sosyal yetkinlik beklentisi, "kişilerarası ilişkilerde bireysel beceriye bağlı olarak gösterilen performans hakkında bireyin kendilik algısı olarak tanımlanmaktadır (Connly, 1989; Akt; Bilgin 1999). Algılanmış yetkinlik beklentisi, kişinin ne kadar yeteneğe sahip olduğu konusunun değil, sahip olduğu yeteneği ile ne yapabileceği konusundaki inancını tanımlar (Bandura, 1997).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin kişilerarası ilişkilerde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek birisi olarak algılamasıdır (Bilgin, 1996). Sosyal yetkinlik beklentisi inancı; sosyal davranışları hakkında bilgi sahibi olma, davranışlarında etkili olabileceğine güvenme ve sosyal yetkin davranışların başkaları tarafından desteklenmesinden oluşmaktadır. Sosyal yetkinlik beklentisinin gelişmesinde, bireyin yetkin davranışlarda bulunması ve bunun başka insanlar tarafından yetkin davranış olduğunun geribildirimi gereklidir (Bandura 1986; Akt: Coleman 2003).

2.2.1. Yetkinlik Beklentisinin Bilgi Kaynakları

Bandura (1997), yetkinlik beklentisinin kaynaklarını dört önemli bilgi kaynağıyla açıklamıştır. Bunlar:

1. Başarılı (Tamamlanmış) Performanslar: Yetkinlik beklentisini en çok etkileyen kaynaklardan birisi, bireyin geçmiş yaşantılarından edindiği, başarılı performans deneyimleridir. Geçmişte yaşanan başarılı performanslar, yetkinlik beklentisinin düzeyini arttırır. Buna karşılık birey, geçmişte üst üste başarısızlıklar yaşadıysa, yaşadığı bu olumsuz performans deneyimleri de onun yetkinlik beklentisini düşürecektir (Bandura, 1977).

2.Dolaylı Yaşantılar (Model Alma) Yoluyla Öğrenme: Birey, başka insanların davranışlarını gözlemleyerek de yetkinlik düzeyini arttırabilir. Kişi, başarılı kişileri gözlemleyerek, kendisinde onların yaptıklarını yapabileceği yönünde bir inanç geliştirebilir (Bandura, 1977). Model izleyerek elde edilen yetkinlik beklentisi, başarılı performanslara göre daha zayıftır ve olumsuz yaşantıdan daha kolay etkilenme

eğilimindedir. Çünkü birey başkalarının başarılı yaşantılarından etkilendiği gibi, çevresindekilerin başarısızlıklarından da etkilenebilir (Bandura, 1977)

3.Sözel İkna: Bireyi bir davranışı başarıyla gerçekleştireceğine inandırmak için onu teşvik etmeyi, bu konuda öneriler getirmeyi kapsar. Kişi başaracağına inandırıldıkça daha fazla çaba gösterir, bu da yetkinlik beklentisi düzeyini arttırır (Bandura, 1977).

4.Bireyin Fizyolojik Durumu: Yetkinlik inançlarını arttırmanın dördüncü yolu, fiziksel statüyü fazlalaştırmak, stresi azaltmak, olumsuz duygusal eğilimler ve bedensel durumların yanlış yorumlanmasını düzeltmektir (Bandura, 1995, Akt: Ünlü, 2004). Bireyin fizyolojik tepkileri, yetkinlik beklentisini etkileyen bir kaynaktır. Bireyin davranışa girişeceği sırada bedensel olarak iyi durumda olması kişinin yetkinlik beklentisi düzeyini etkilemektedir. Özellikle engellenme ve başarısızlık konusunda yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin daha az kaygı yaşadıkları ve karşılaştıkları engellerin ve başarısızlıkların nedenini eksik çabaya bağladıkları belirtilmektedir. Yüksek kaygı performansı düşürdüğünden, yetkinlik beklentisini de olumsuz yönde etkilemektedir. İsteklilik ve heyecan ise kişiye başarma azmi ve üstünlük duygusu sağlamaktadır. Doğal olarak bir işi yapamayacağına inanan kişinin kaygı düzeyi de artacaktır. Kaygı düzeyi yetersizlik duygusuna bağlı olarak artmaktadır (Bandura, 1977)

2.2.2. Yetkinlik Beklentisinin Boyutları

Bandura (1977), yetkinlik beklentisinin üç boyutu olduğunu belirtmiştir. Bunlar; düzey, genelleme ve dayanıklılıktır.

Düzey: Bireyin yöneldiği performans gerektiren davranışları basit, kolay ya da zor, karmaşık olarak nitelendirmesidir.

Genelleme: Bireyin yetkinlik beklentisini belli bir alanda ya da çeşitli alan ya da durumlarla değerlendirmesiyle ilgilidir. Belli bir alana ait takdirler, kişinin yetkinlik beklentisi algılarını genelleme derecesini belirler.

Dayanıklılık: Bireyin yetkinlik beklentisi algısının, zayıf ya da güçlü olması ile ilgilidir. Yani, bireyin kendisine verilen görevleri yerine getirmedeki kişisel algısıdır.

2.2.3. Yetkinlik Beklentisinin Süreçleri

Yetkinlik inançları, insanların nasıl düşündüklerini, hissettiklerini, kendilerini motive ettiklerini ve hareket ettiklerini belirler (Bandura, 1997). Yetkinlik beklentisi, kişinin belirli bir davranışa teşebbüs edip etmeyeceğini (Bandura, 1977), engellerle karşılaşıldığında ısrar edip etmeyeceğini (Jacobs, Prentice-Dunn ve Rogers, 1984), güç kullanıp kullanmayacaklarını (Bandura ve Cervone, 1983) ve kendine veya diğerine başarısızlıklarını yükleyip yüklemeyeceklerini de etkiler (Wood ve Bandura, 1989; Akt: Leone ve Burns, 2000). Bandura (1997)'ya göre, yetkinlik inançları sadece davranış üzerindeki kontrolle ilgili değildir, ayrıca düşünce işlemleri, motivasyon ve etkili psikolojik durumlarla da ilgilidir (Akt: Ünlü, 2004).

Yetkinlik inançları, insanların nasıl hissettiklerini, nasıl düşündüklerini, nasıl motive olduklarını, nasıl davrandıklarını etkilemektedir. Kişisel yetkinlik ile ilgili inançlar, insan işleyişinin dört temel işlevle düzenlendiğini vurgulamaktadır (Bandura, 1993). Bunlar; bilişsel, motive edici (motivasyonel), duyuşsal ve tercihlerle (seçim yapma) ilgili süreçleridir.

Bilişsel Süreçler: Yetkinlik beklentisi algısı, etkili davranışların oluşmasında bilişsel yapılardan etkilenmektedir. İnsan davranışının çoğu, bilişsel hedefler tarafından düzenlenmekte ve yetenekler tarafından etkilenmektedir. Yüksek yetkinlik algısına sahip olan bireyler yaşamlarında başarılı olacak senaryoları kafalarında kolaylıkla canlandırabilirler ve böylece olası problem durumlarına iyi çözümler üretebilirler. Kendini yetersiz olarak görenler ise, başarısızlık senaryoları kurmaya ve işlerinin nasıl daha kötüye gideceği üzerinde durmaya eğilimlidirler. Bu yetersizlik düşünceleri motivasyonu düşürerek, performansı azaltır. (Bandura, 1993).

Motivasyonel Süreçler: Yetkinlik inançları, motivasyon üzerinde anahtar bir rol oynamaktadır. İnsan motivasyonunun çoğu bilişsel olarak meydana gelmektedir. İnsanlar, kendi kendilerini motive ederler ve önceden düşünerek hareketlerine karar verirler. Ne yapabilecekleri hakkında inançlar geliştirirler. Zorluklarla karşılaştıklarında

kapasiteleri hakkında kişisel şüpheleri olan insanlar, çabalamayı bırakıp, durgunlaşırlar veya zamanından önce başarısız girişimlerde bulunabilirler, basit ve olumsuz çözümler üretirler. Diğer yandan, kapasiteleriyle ilgili güçlü inanca sahip olan bireyler, çabalarında daha ısrarcı, davranışlarında da daha başarılı olurlar. (Bandura, 1993)

Duyuşsal Süreçler: İnsanların yetenekleriyle ilgili inançları, motivasyon seviyelerini etkilediği gibi tehdit edici durumlarda yaşadıkları kaygı, stres ve depresyonunu da etkilemektedir. Aslında insanlar, endişeyle kuşatıldıkları için değil, riskli olarak nitelendirdikleri ortamlarla başa çıkmada yetersiz olacaklarını düşündükleri için tehdit edici ortamlardan ve aktivitelerden potansiyel olarak kaçınırlar. Engelleri aşabileceğine inanan insanlar, inanmayanlara göre daha az kaygı yaşarlar ve başarılı olacaklarına dair düşünceler geliştirerek eyleme geçerler (Bandura, 1993).

Seçme Süreçleri: İnsanlar, kapasitelerini aşan aktivitelere yönlenmekten kaçınırlar, ancak isteyerek mücadele gerektiren aktiviteleri üstlenirler ve kavrama kapasitelerinin olduğu yargısına vardıkları durumları seçerler. Yaptıkları seçimler yoluyla insanlar, yaşam yönlerini belirleyen farklı yeterlilikleri, ilgileri ve sosyal bağlantıları geliştirirler (Bandura, 1993).

2.3. Karşı Cinsle İlişkiler İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

İnsanoğlu, doğumu ve ölümü arasındaki ömür çizgisi içinde farklı dönemlerden geçmekte ve beden yapısına ve içinde bulunduğu yaşa göre, bu dönemlerde farklı özellikler göstermektedir. İnsan hayatı genel olarak, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık olmak üzere altı evreye ayrılabilir. Gelişme sırasında geçilmesi gereken basamaklar atlanamaz. Bir önceki gelişme aşaması bir sonrakine basamak teşkil eder.

Karşı cinse yönelik ilgiler buluğ öncesinden başlar. Ergenlikteki cinsel içerikli beğenme ve beğenilme arzusu bireye heyecan veren bir duygudur. Cinsler arasındaki yakınlaşma eğilimi, ergenliğin başlarında daha çok, grupta bir arada olma isteği taşırken, sonraları karşı cinsten belirli bireylere yönelmiş romantik duygular ortaya çıkar. Saf bir sevgi taşıyan gençlik aşklarında duygular bazen karşı tarafa iletilmeden kalır. Ergen, çocuklukta yaşadığı her iki cinse yönelik sosyal ilişkilerin yoğunluğuna ve

kız-erkek ilişkisinin, aile ve kültürel çevre tarafından karşılanışına bağlı olarak karşı cinsle kuracağı ilişki biçimini belirler.

Ergenlik sürecinde arkadaş ilişkilerinde farklılıklar görülür. İlk yıllarda aynı cinsten olan arkadaşlarla olan ilişkiler yoğunken, sonraki yıllarda karşı cinsten arkadaşlarla ilişkiler önem kazanır. Karşı cinsten arkadaşların önem kazanması, kültürden kültüre değişebileceği gibi aynı kültür içinde de zamanla değişebilmektedir (Hortaçsu, 1997). İlk ergenlikte (12–15 yaş) ilişkiler, geniş ölçüde aynı cinsten, ileri ergenlikte (16–20 yaş) ilişkiler, artan sayıda karşı cinsten kişileri de içermeye başlamaktadır. Bu gruba yaşıt grubu denir. En küçük, en kapalı ve en yakın yaşıt grubu arkadaşlığa dayanan gruptur, genellikle iki ya da üç kişiden oluşur. Arkadaşlık seçimini çeşitli etkenler belirler. Çocukluk ve ilk gençlikte kişi arkadaşlarını çoğu
zaman yakınlarında yaşayan ve birbirini uzun zaman tanıyan kişilerden seçmektedir (Onur, 1995). Başkaları tarafından beğenilmek ve kabul edilmek, herkesçe aranmak gibi durumlar kız ve erkek çocukların hepsinde duyulan gerçek gereksinmelerdir. Kız ve erkek çocuklar, ergenliğin ilk yıllarında ve ortalarında arkadaşlık kurmaya başlarlar ve kızlar bu alanda önde gelirler (Şemin, 1992). Aşağıdaki tabloda kişilerin gelişim alan ve görevleri yer almaktadır.

Tablo -2 Kişilerin Gelişim Alan ve Görevleri

Kuramcı	**Gelişim alanı**	**Gelişim görevi**
Freud	Psikoseksüel	Seksüel enerjinin toplumsal yönden onaylanan faaliyetlere yönlendirilmesi
Erikson	Psikososyal	Kimlik kazanma, kendini birey olarak algılama ve kabul etme
Piaget	Bilişsel	Soyut düşüncelerle ilgilenme, formal işlemler ve kuramsal durumlar üzerinde düşünme
Maslow	İnsan İhtiyaçları	Ego, saygı ihtiyaçları, güven duygusunun gelişimi, olumlu benlik saygısı, kendine değer verme, kendini geliştirme
Super	Mesleki Gelişim	Mesleki önceliklerin belirlenmesi, geçici seçimler yapma, uygun meslek alanlarının belirlenmesi, genelleştirilmiş seçimlerden özele doğru değişim
Sullivan	Kişilerarası İlişkiler	Kendi cinsi ve karşı cinsle doyum verici ilişkiler kurma ve sürdürme.
Havighurst(1972)	Psikososyal	Fiziksel yapıyı kabul etmek, vücudu etkili bir şekilde kullanmak, duygusal bağımsızlık, cinsiyet rolünü kazanım, hemcins ve karşıt cinsleriyle uygun ilişkiler geliştirme, sosyal sorumluluk alma, ahlak sistemine sahip olma, mesleğe hazırlık, evliliğe hazırlık. (İnanç ve ark., 2004; Yıldırım, 2007).

Orta ergenlikte (15–17 yaş), bedensel gelişimin büyük ölçüde tamamlanmış olduğu bu evrede, ergen, daha çok ruhsal alandaki gelişimsel sorunları çözmek durumundadır. Arkadaş ilişkilerinin önem kazanması, kendisini sosyal alanlarda ortaya

koyabilmek, anne babanın değersizleştirilmesi, otorite çatışması, ayrışma ve bireyleşme, bu dönemin başlıca gelişimsel konularıdır. Grup arkadaşlıkları önem kazanır ve karşı cinsle ilişkiler artar, cinsel kimlik gelişimi ilerler. Meslek seçmek, yaşam biçimini belirlemek, karşı cinsle sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, grup içinde olabilmek ve bir gruba ait olabilmek, kendine ait bir değer sistemi edinmek kimliğin kazanılmasında genel unsurlardır.

Havighurst gelişimsel görevleri, normal ve arzu edilebilir gelişimsel örüntülerin toplum tarafından paylaşılan beklentilerini yansıtan, yaşa özgü hedefler olarak değerlendirmiştir. Bu görevler, biyolojik değişimlerin (buluğ çağı gibi) ve yaşa bağlı kültürel taleplerin (ergenliğin orta ya da son dönemlerinde kariyer kararları verme ihtiyacı gibi) ortak etkisine dayanır. Gelişimsel görevler ayrıntılı bir şekilde formüle edilmiş olmasa da, ergenlerin eğitim, meslek seçimi, eş seçimi, aile kurma gibi gelişimsel hedeflerine ve karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurmak, kendi sorumluluğunu almak gibi diğer insanların onlardan ne beklediğine ilişkin benzer görüşleri barındırmaktadır (Nurmi, 1991).

2.3.1. Psikanalitik Kuram

Çocukluk yaşantılarının yetişkinlikteki yansımalarına dikkat çeken psikanalitik kuram, insanın kişiliğinin psikoseksüel gelişim dönemlerinde geliştiğini öne sürmüştür. Kişilik gelişimi, psikoseksüel ve psikososyal gelişim dönemlerine göre açıklanmaktadır (Öztürk, 1995).

Freud'un kuramında yer alan ve kişilik gelişiminde önemli etkileri olan beş psikoseksüel dönemden kişilik üzerinde ve karşı cinsle ilişkiler konusunda en etkili olanı fallik dönemdir. Fallik dönem, iki buçuk ve üç yaşlarında başlar ve altı yaşına kadar devam eder. Freud, çocuğun bu yaştaki cinsel ilgi ve eylemlerini yetişkin insandaki cinsel yaşamın öncüsü, çocuksu bir benzeri olarak görmüştür (Öztürk, 1995).

Fallik dönemin belirgin bir özelliği, çocukların kendi cinsinden olan ebeveynine benzeme çabasıdır. Kızın anneyi benimsemesi, erkek çocuğun da babayı örnek alması kişiliğin gelişmesinde önemli bir olaydır. Erkek çocuk, erkek kimliğini babaya

benzeyerek, kız çocuk da kız kimliğini anneye benzeyerek kazanır. Bu bilinçli öykünmeden çok, daha derine inen bir benimseme olayıdır (Yörükoğlu, 1989).

Fallik dönemin önemli bir gelişmesi de Oedipus karmaşası ve bunun çözülmesidir. Her kişinin ilk sevgi nesnesi, kuşkusuz annesi ya da annesinin yerine geçen birisidir. Ancak artık bu dönemde, kız ve erkek çocuğun sevgi ve ilgisinde bir takım değişiklikler olur. Daha önceki dönemlerde kendine bakan ve eşeysel bir anlamı olmayan anneye karşı bir bağlılık duyarken, fallik dönemde bu sevgi nesnesi karşı eşeyden bir kişi olarak görülmekte ve böylece ilişkiye eşeysel bir anlam yüklenmektedir. Üç yaşlarından başlayarak, bazen de daha erken, çocuk karşı eşeyden en yakın kişiye cinsel duygularla yaklaşır. İşte, Freud bu dönemde erkek çocuğun annesine özel bir sevgiyle yönelerek, babası ile de yarışmaya girişmesi ve ondan nefret etmesi olayına pozitif Oedipus karmaşası adını vermiştir (Öztürk, 1995).

2.3.2. Nesne İlişkileri Kuramı

Nesne ilişkileri, yaşamımızda önemli olan kişilerin özelliklerinin içselleştirilmesi üzerinde duran bir yaklaşımdır. Nesne ilişkileri aslında içselleştirilmiş kişiler arası ilişkilerdir. Nesne ifadesi, bir gereksinimi karşılayan şey veya bireyin duygularını, dürtülerini yönlendirdiği nesne, hedef olan bir kişi veya nesne olarak Freud tarafından kullanılmıştır. Bu kelime, ilk önce çocukken daha sonra da yetişkinlikte, bireyin bağımlı olduğu önemli kişiyi simgeleyen, diğerleri ifadesiyle değişimli olarak kullanılmaktadır. Birbirinden ayrı kimlikleri olan bireylerden çok, diğerleri, bir bebek tarafından gereksinimlerini karşılayan nesneler olarak algılanmaktadır (St. Clair ve Wigren, 2004; Akt: Ergene, 2005).

Mahler'e göre, çocuğun annelik figürü ile kurduğu sembolik ilişkiden ayrılarak bireyselleşme yolunda ilerlemesi, Oedipus karmaşasının çözüme kavuşturulmasından daha önemlidir. Mahler, kişilik gelişiminde bireyin psikolojik yönden annesiyle bütünleşmiş bir konumda başladığını ve aşamalı olarak ayrılığa doğru ilerlediğine inanmaktadır. İlk bütünleşme konumunun bitmeyen krizlerinin ve kalıntılarının, aynı zamanda ayrılma ve bireyleşme sürecinin daha sonraki ilişkiler üzerinde derin etkileri bulunmaktadır. Daha sonraki yaşamına ait nesne ilişkileri, çocuğun annesiyle tekrar

bağlantı kurma çalışmaları üzerine kurulmuştur (St. Clair ve Wigren, 2004; Akt: Ergene, 2005).

2.3.3. Bağlanma Kuramı

Adams ve Jones (1997)'a göre bağlanım, sosyal etkileşimlerle biçimlenen dinamik bir süreçtir ve kişilerarası ilişkilerin gelişmesinde önemli bir etmendir. Bazı yazarlara (örneğin, Wieselquist, Rusbult, Foster ve Agnew, 1999) göre bağlanım, bir ilişkiyi uzun süreli sürdürmeye yönelik niyetler ve psikolojik bağlanmadır. Rusbult ve Buunk (1993) ise, bağlanımın ilişkiyi sürdürme isteğinden daha fazla bileşeni içerdiğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bağlanım, ilişkiye bağımlılık deneyimini bir bütün olarak temsil eden psikolojik bir durumdur. Ek olarak, bağlanım iyi ya da kötü ilişkiyi sürdürme isteğini ve partnere bağlanma duygularını içeren uzun süreli yönelimleri temsil eder. Ayrıca, bağlanım öznel bir durumdur. Ve bu da devam eden ilişkilerde pek çok davranışı doğrudan etkileyen bilişsel ve duygusal bileşenleri içermektedir. Rusbult (1991), bağlanımın, ilişkiyi sürdürme ya da bitirme kararını belirleyen temel değişken olduğunu bildirmiştir. Rusbult'ın bu görüşüyle tutarlı olarak Fehr (1988, Akt; Etherton ve Beach, (1999)'de bir araştırmasında, katılımcılardan ilişki bağlamını en iyi tanımlayan sözcükleri seçmelerini istemiş ve bunun sonucunda, katılımcıların çoğunluğu, ilişkiyi sürdürme kararlılığı bağlamını en iyi tanımlayan sözcük olduğunu bildirmişlerdir.

Bağlanma kuramı, çocuklukta oluşan bağlanma stillerinin bir yasam boyunca sürdüğünü ve kişinin çocukluk sonrası yakın ilişkilerinde de yeniden gündeme geldiğini ileri sürmektedir (Holmes, 2000; Collins ve Read, 1990; Feeney ve Noller, 1990).

Bağlanma kuramıyla tutarlı, bağlanma ilişkilerinin yetişkinlik boyunca devam ettiğini gösteren çalışmaların (Hazan ve Sahaver, 1987) yanı sıra bağlanma stillerinin yıllar içinde değiştiğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Goodwin, 1994). Çocukluk yaşantıları ve yetişkinlerdeki romantik ilişkilerin stili ve kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar incelendiğinde, bazı çalışmaların bağlanma kuramının görüşlerini desteklediği, bazılarının ise bu tür bir ilişki bulmadığı görülmektedir.

Literatürde sık değinilen bağlanım modellerinden bir diğeri de Johnson (1973, 1991)'nın bağlanım sınıflamasıdır. Ona göre, kişisel bağlanım, yapısal bağlanım ve ahlaksal bağlanım olmak üzere bağlanımın üç türü vardır. Kişisel bağlanım, ilişkide kalmaya isteklilik duygusuna işaret eder. Bu bağlanım türü, kişinin eşine ve evliliğine yönelik olumlu tutumlarının olması, bu ilişkiyi içselleştirmesi ve ona benlik kavramında daha fazla yer vermesini kapsar (partneri ve ilişkiyi çekici bulma, çiftlerde biz kimliğinin oluşması gibi). Ahlaksal bağlanım ise, ahlaksal olarak ilişkide kalmaya zorunluluk duygusunu ifade eder. Burada birey ilişkisini sürdürmek istese de istemese de, ahlaki olarak ilişkiyi sürdürme zorunluluğu hisseder. Birey evliliğini ya da ilişkisini sürdürür, çünkü bunun doğru olduğuna inanır. Ayrıca, bu bağlanımda zorunluluk duygusu ve eşe verilen söz ön plandadır. Bir başka deyişle, birey ilişkisini sürdürerek, bilişsel uyumsuzluktan kaçınmış olur. Ek olarak, ahlaksal bağlanımın derecesi ilişki türüne (flört ilişkilerin bitmesi evlilik ilişkilerine göre daha fazla kabul görmesi gibi) göre değişir. Bunlara ek olarak, ahlaksal bağlanımda, çiftlerin birbirleri için sorumluluk duymaları da etkili olur. Bu sınıflandırma çekici güçlerin (doyum) ve ilişkiyi bitirmede engellerin (seçenekler ve yatırımlar) rolünü vurgular. Yapısal bağlanım ise, bu ilişkinin sonlanması durumunda karşılaşılacak olumsuz (yatırımların kaybedilmesi, olumsuz sosyal tepkiler, ilişkiyi bitirmenin bedelleri ve yeni seçenekler) sonuçlarla ilgilidir. Diğer bir deyişle, burada ilişkiyi bitirmeye yönelik engeller ya da kısıtlamalar ön plandadır (Johnson,1999; Johnson, Caughlin ve Huston 1999).

Hazan ve Shaver, bağlanma türleriyle romantik aşkı ilişkilendirerek bunların kişilerin âşık oldukları kişilerle ilişkilerini belirlediğini savunmuşlardır. Bu görüşe göre, güvenli âşıklar, başkalarına yaklaşmaktan ve başkalarının kendilerine yaklaşmasına izin vermekten rahatsız olmazlar ve terk edilme korkusu duymazlar. Kaçınıcı âşıklar, başkalarına fazla yakın olmaktan rahatsız olurlar. Başkalarına bağlanmak ve güvenmek onlar için güçtür. Kaygılı – çelişkili âşıklar ise âşıklarının kendilerini yeterince sevmediğini düşünürler (Hortaçsu, 1997). Shaver ve Hazan (1988)'a göre, aşkı bağlanma kuramı ile açıklamanın doğurguları şunlardır: 1) Aşk, biliş, duygu ve davranışları içeren karmaşık dinamik bir sistemdir. Tek boyutlu bir fenomen, bir tutum veya basit bir fizyolojik uyarılma değildir, 2) Bağlanma gibi aşkta biyolojik temellere ve işlevlere sahiptir, 3) Romantik aşk kişinin bağlanma geçmişine göre farklı şekiller alır.

Aşağıda açıklanan kuramlar araştırma konusuyla ilgili olduğu için açıklama gereği duyulmuştur.

2.3.4. Aşkın Sınıflandırılması – Aşk Türleri

Tutkulu aşk – Arkadaşça Aşk

Tutkulu aşk, tüm ilgi ve dikkatin belli bir kişiye yöneltildiği, mümkün olan tüm zamanın bu kişiyle geçirilmek istendiği ve çoğunlukla bu kişiyle ilgili gerçekçi olmayan değerlendirmelerin yer aldığı yoğun bir duygusal durum olarak tanımlanmaktadır. Tutkulu aşkta bir başkasına karşı yoğun bir fizyolojik uyarılma ve yönelim söz konusudur. Günlük dilde, "her an onu düşünüyorum", "bulutların üzerinde geziyor gibiyim" gibi ifadelerle dile getirilen duygular, tutkulu aşk olarak sınıflandırılan duruma karşılık gelmektedir.

Hatfield (1988)'in tanımına göre, tutkulu aşk, diğer kişiyle birlikte olmak için yoğun istek duyma ve derin bir fizyolojik uyarılma durumudur. Karşılıklı aşk (diğer kişiyle birlikte olma) tatmin ve coşku, karşılıksız aşk (ayrılma) ise boşluk, kaygı ve üzüntü ile ilişkilendirilir. Tutkulu aşktan farklı olarak arkadaşça aşk terimi, olumlu duygular, karşılıklı hoşlanma ve saygı, benzerlik gibi faktörlere dayanan, derin şefkat ve duygusal yakınlık içeren duruma karşılık olarak kullanılmaktadır. Bu tür aşk, paylaşılan duygular ve yaşantılar yoluyla zamanla gelişir.

Hatfield (1988), arkadaşça aşkı, yaşamımızı sıkı sıkıya bağladığımız kişiye karşı duyduğumuz "sevgi olarak tanımlamıştır. Ona göre, arkadaşça aşkın bazı tanımlayıcı özellikleri vardır. Bilişsel özellikler: Bu tür aşkta kişiler kendilerini açmaya ve partnerlerinin sırlarını dinlemeye isteklidirler. Birbirlerinin geçmişleri, değerleri, güçlü ve zayıf yanları, umutları ve korkularını paylaşırlar. Duygusal özellikler: Tutkulu aşkta kişiler genellikle yakınlık isterken arkadaşça aşkta bu yakınlığa sahiptirler. Partnerlerini başkalarından daha çok sevdiklerini hissederler. Davranışsal özellikler: Kişiler bu tür aşkta fiziksel olarak birbirlerine yakın mesafededirler ve birbirlerine dokunurlar.

Tutkulu aşk, coşku veya büyük acıyla artarken, arkadaşça aşk, yalnızca hoşnutlukla yoğunlaşır. Acı, arkadaşça aşk duygularını azaltır (Hatfield, 1988). Westen (1996)'a göre, arkadaşça aşk, uzun süreli bir ilişkiyi olası kılan duygusal bağdır ancak

bu iki tür aşk sıklıkla birlikte yaşanır ve uzun süreli bir ilişkinin farklı anlarında kişiler, tutkulu aşkı yeniden hissedebilirler.

2.3.5. Lee'nin Aşk Stilleri Sınıflandırması

Lee (1988), İngilizcede aşka (sevgiye) karşılık gelen bir tek sözcük bulunmasının, aşkın tek bir ilişki türü olarak düşünüldüğünün göstergesi olduğunu ileri sürmüştür. Böyle düşünüldüğü içinde aşk yaşantısındaki farklılıkların, nicelikteki farklılıklar olarak ölçüldüğünü belirtmiştir.

Lee (1988), bu yaklaşımın aşkı, siyah-beyaz bir resim olarak görmeye benzediğini oysa aşkın renkli bir resmini oluşturmak gerektiğini öne sürerek aşkı açıklamak için bir renk analojisi kullanmıştır. Lee'ye göre aşkı renk benzetmesi ile ele almanın, iki yararı vardır. Birincisi, bu yolla insanların tıpkı farklı renkleri tercih ettikleri gibi farklı aşk türlerini de -aşk stillerini- tercih edebileceklerinin farkına varılabilir. Böylece insanlar başkalarının aşkını, gerçek aşk olarak görmemekten vazgeçebilirler.

Lee'nin aşk stilleri görüşünde kişinin aşk stili tercihi, doğuştan getirdiği ve değişmez tercihler değildir. Aşk stilleri, insanların zaman içinde öğrendiği aşk ideolojileridir. Ve tüm ideolojiler gibi değişebilirler. Lee (1988)'nin üzerinde durduğu bir gerçeği belirtmek gerekir: Yaşamın farklı dönemlerinde, farklı renklerden hoşlandığımız gibi farklı zaman dilimlerinde de farklı aşk türüne sahip olabiliriz Lee'nin aşk tipolojisinde, Yunanca sözcüklerle adlandırdığı üç birincil ve üç ikincil olmak üzere altı aşk stili yer almaktadır: Eros, Storge, Ludus, Mânia, Pragma ve Agape. Lee'nin tipolojisine göre üç tane temel –birincil– aşk stili vardır. Diğer tüm aşk stilleri bunların bir kombinasyonudur. Lee'ye göre aslında pek çok aşk stili türetilebilir ve bunların sayılarını belirlemeye çalışmanın anlamı yoktur. O'nun tipolojisinde yer verdiği diğer üç aşk stili ise toplumda en fazla gözlenen ikincil aşk stilleridir.

2.3.5.1. Birincil Aşk Stilleri

Eros – Tutkulu aşk: Eros stilindeki aşk, daima güçlü bir fiziksel çekimle başlar. Bu stili tercih eden aşıkların kafasında ideal bir partner tipi vardır ve bu ideal tipin çok fazla rastlanır olmadığının farkındadırlar. Örneğin atletik bir vücuda sahip olmak,

sarışın olmak ya da güzel bir yüze sahip olmak gibi. İdeallerindeki bireyleri bulduklarında, onlara yakınlaşmaya çalışırlar. Bu yüzden o ideale uyuyor görünen birisiyle karşılaştıklarında yoğun heyecan yaşarlar (Lee 1988).

Storge – Arkadaşça aşk: Bu aşıkların kafalarında fiziksel olarak ideal tip yoktur, asla bilinçli olarak partner seçmezler. Eğlenceli aktiviteler seçerler, aynı şeyleri yapanlarla tanışır bunları birlikte sürdürürler. Yani etkinlikleri ve ilgileri paylaşmak önemlidir (Lee 1988).

Ludus – Oyun gibi aşk: Bu aşk stilinde kişiler aşkı bir oyun ya da keyifli bir yaşantı olarak görürler. İlişkiyle fazla ilgili değildirler. İlişkilerini sorumluluk almadan özgürce sürdürmek isterler. Çok eşliliğe açıktırlar. Geriye dönüp, hoş anılar yaşadıklarını hatırlamak amacıyla aşk deneyimleri yaşarlar. Onlara göre denizde bolca balık bulunmaktadır ve bu yüzden kıskançlık anlamsızdır. Bundan dolayı bir sevgiliden diğerine yönelmek normaldir (Lee 1988).

2.3.5.2. İkincil Aşk Stilleri

Mânia – Sahiplenici aşk: Bu aşk stili eros ve ludus stillerinin karışımıdır. Manik âşıkları eros âşıkları gibi fiziksel olarak uyarılma isteği duyarlar. Fakat onlarda, eros âşıklarından farklı olarak güven eksikliği söz konusudur. Bu güven eksikliğinden dolayı, kendilerine uygun olmayan sevgili seçiminde bulunurlar. Bunlara ek olarak manik âşıkları, ludus âşıkları gibi oyun oynarlar; fakat bunların kendilerine olan güven eksiklikleri, oyunlarına da yansır. Manik âşıklarının, ludus âşıkları gibi sevgiliden ayrılma istekleri bulunmaktadır; fakat bu kararı vermekte zorlanırlar. Takıntılı biçimde âşık oldukları kişiyle meşguldürler, onun tarafından sevildiklerinin sürekli onaylanmasını beklerler. Kıskanç ve sahiplenici davranırlar. Sevgililerine karşı tutarsızdırlar. Sevgilisinden hoşlanmamasına rağmen, onunla aşk ilişkisini bağımlılıktan dolayı bitirememektedirler (Lee 1988).

Pragma - Mantıklı aşk: Ludus ve Storge stillerinin bir kombinasyonudur. Bu stilde insanlar adeta alışveriş listesi gibi bir liste ile yola çıkar ve âşık olacakları uygun birini ararlar. Örneğin, benzer dine, benzer sosyal sınıfa ve benzer politik değerlere sahip olmak, bu âşıklar için önemlidir. Bu, erostaki gibi belli bir fiziksel tip

belirlemekten oldukça farklıdır. Aşkı bu şekilde yaşayanlar, partnerlerinde önceden belirledikleri özellikleri aramakta ve ilişkide uyuma önem vermektedirler (Lee 1988).

Agape - Özgeci Aşk: Bencil olmayan, verici aşkı ifade eder. Bu aşk stilinde kişi, aşkı bir "görev" gibi görür. Yani âşık, kalbiyle değil aklıyla hareket eder. Bu aşk stili, duygudan çok niyetin ifadesidir. Eros ve Storge stillerinin bir kombinasyonudur. Bu aşk stilinde, âşık sevdiği kişiyi şefkatle gözetmek için yoğun bir görev hissi duyar ve o kişiyi böyle bir gözetime ihtiyacı olan kişi olarak tanımlar. Dolayısıyla, partnerinin kendisine ihtiyacı olmadığına ya da onun başkasıyla daha mutlu olacağına karar verirse ilişkiyi bitirebilir. Lee'nin yaklaşımına göre, birincil ve ikincil aşk türlerinin dışında bunların olası kombinasyonları kadar farklı aşk türünden söz etmek de mümkündür (Lee 1988).

2.3.6. Aşkın Tamamlayıcılık Kuramı

Reik (1957, Akt.Mathes ve Moore, 1984), bir kişinin kendisinden memnun olmadığı ve kendisinin ulaşamadığı özelliklere sahip karşı cinsten birisine rastladığı zaman aşık olacağını öne sürmüştür. Âşık olarak ve dolayısıyla ideal diğer kişiyle bütünleşerek, özdeşleştirme yoluyla kişi, kendi yetersizliklerini ortadan kaldırır.

Tamamlayıcı aşk kuramının prototipi heteroseksüelliktir. Bu kurama göre, bir kişi kendisine benzer birisine yani kendisiyle aynı cinsten birisine âşık olmaz. Tersine farklı birisine, yani karşı cinsten birisine âşık olur. Reik ayrıca, düşük özsaygılı kişilerin âşık olma olasılığının yüksek özsaygılı olanlara oranla daha yüksek olduğunu savunmuştur.

2.3.7. Aşk ile İlgili Cinsiyet Farklılıkları

Cinsiyetlerden birisi diğerinden daha romantik midir? Ya da daha kolay âşık olur mu? Araştırmalar, bu soruları yanıtlamaya çalışırken kişilerin aşkla ilgili ideoloji ya da inançları ile bir yakın ilişkideki gerçek yaşantılarını ayrı ayrı ele almanın daha yararlı olduğunu göstermektedir.

İnsanlar, aşkla ilgili inançları yönünden romantik ve pragmatik olarak sınıflandırılmaktadır. Romantik kişiler, aşkın insanın başına bir kez geleceğine ve

sonsuza dek süreceğine, her türlü engeli ortadan kaldırabileceğine inanırken, pragmatik kişiler, bu görüşleri reddeder ve bir kişinin pek çok kişiye aşık olabileceğine, ekonomik güvencenin tutkudan daha önemli olduğuna inanırlar.

Pek çok çalışma, kültürel kalıp yargıların aksine bu kriterler bakımından erkeklerin daha romantik olduğu yönünde sonuçlar sunmuştur (Hill, Rubin ve Peplau, 1976; Rubin, Peplau ve Hill, 1981, Akt. Peplau, 1994).

Hendrick ve Hendrick (1996), aşk stillerine ilişkin çalışmalarında Lee'nin altı farklı aşk stili üzerinde durmuşlardır (tutkulu aşk, oyun gibi aşk, arkadaşça aşk, sahiplenici aşk, mantıksal aşk ve özgeci aşk). Hendrick ve Hendrick'in uzun yıllar süren çalışması, kadın ve erkeklerin bu altı aşk stilinden, tutkulu ve özgeci aşk stillerinde farklılık göstermediklerini fakat aşkı bir oyun gibi görme stilinin erkeklerde, diğerlerinin ise kadınlarda daha fazla gözlendiğini ortaya koymuştur.

Moore ve meslektaşlarının cinsiyet, cinsiyet rolleri ve romantik tutumlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada cinsiyet faktörünün romantik tutumlar üzerinde temel etkisi olmadığı ancak cinsiyet rolleriyle etkileşiminin bu tutumları etkilediği gözlenmiştir. Sonuçlar, yüksek kadınsılık özelliğine sahip kadınların güçlü romantik tutumlara sahip olduğunu, erkeklerin de androjenlikleri arttıkça romantik tutumlarının arttığını göstermiştir (Moore, Kennedy, Furlonger ve Evers, 1999).

Romantik aşkın semptomları bakımından cinsiyetler arası farklılık incelendiğinde ise flört ilişkisindeki kadınların erkeklere oranla aşkın öfori, konsantrasyon güçlüğü ya da bulutların üstünde uçuyormuş gibi hissetmek gibi duygusal semptomlarını daha fazla beyan ettikleri görülmektedir (Dion ve Dion, Akt. Peplau, 1983). Ancak, bu bulgunun aşk yaşantısındaki gerçek cinsiyet farklılığını mı, yoksa kadınların böyle semptomları araştırmacılara göstermeye daha istekli olduklarını mı gösterdiği net değildir (Peplau, 1983).

Âşık olma hızı bakımından cinsiyetler karşılaştırılacak olursa, erkeklerin âşık olmaya daha hazır oldukları ve kadınlara göre ilişkinin gelişimi esnasında daha erken bir dönemde âşık oldukları görülmektedir (Rubin, Peplau ve Hill, 1981, Akt. Peplau ve Gordon, 1985).

2.3.8. Çıkma Modelleri

Çıkmanın amaçlarından biri eğlenmektir. Çıkma, hoşlanma, zevk alma gibi duyguların eşlik ettiği bir ilişki biçimidir. Karşı cinsten arkadaşlık, kabul, sevgi, aşk beklentisi yetişkin olmanın doğal bir parçasıdır. Çıkma davranışı aynı zamanda statü elde etme ve bu statüyü sürdürme yolu olarak da kullanılabilir. Çıkma bazen cinsel bir amaç taşırken, bazen de cinsellik, çıkma sürecinin bir sonucu olarak gelişir (Knox ve Wilson, 1981, Akt: İnanç, Bilgin, Atıcı, 2006).

Feiring (1996), günümüzdeki çıkma modellerini iki grupta toplamıştır. Bunlardan birincisi dışarı çıkma (going out), ikincisi de takılma (hanging out)'dır. Dışarı çıkma sinemaya, yemeğe gitme gibi aktiviteleri içerirken takılma alışveriş merkezlerinde, okulda, partilerde beraber olma, dolaşma gibi aktiviteleri içerir.

Messina (2003)'nın bir çalışmasının sonuçları şunları göstermektedir: Erkekler, çıkmaya başlama, toplum baskısını kontrol etme ve cinsel ilişkiye başlama, kızlar ise kendilerine özel alan oluşturma, erkekler tarafından oluşturulan çıkma yapısında yer alma ve erkeklerin cinsel önermelerine cevap verme üzerine odaklanmışlardır (Akt: Ünlü, 2004).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde psikolojik doğum sırasıyla ilgili sınırlı sayıdaki araştırmaların ilki Kalkan (2005) tarafından gerçekleştirilmiş ve bu çalışmayla White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri Türkçeye uyarlanarak, geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır.

Odacı ve Kalkan (2007) tarafından psikolojik doğum sırası ile çok boyutlu mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 324'ü kız, 167'si erkek olmak üzere toplam 491 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda psikolojik doğum sırası ile çok boyutlu mükemmeliyetçilik arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Bunun yanı sıra psikolojik doğum sırasının, çok boyutlu mükemmeliyetçiliğin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu araştırma sonuçlarına göre Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile "Düzen", "Hatalara Aşırı

İlgi", "Aile Beklentileri" ve "Kişisel Standartlar" gibi mükemmeliyetçilik alt ölçekleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ise "Düzen" ve "Aile Beklentileri" arasında negatif ve anlamlı bir ilişki gösterirken, "Davranışlardan Şüphe" ve "Ailesel Eleştiri" ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır. Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile "Hatalara Aşırı İlgi", "Davranışlardan Şüphe", "Aile Beklentileri", "Ailesel Eleştiri" arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile "Hatalara Aşırı İlgi", "Davranışlardan Şüphe", "Aile Beklentileri", "Ailesel Eleştiri" arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu araştırmadan elde edilen diğer bir bulgudur.

Kalkan ve Odacı (2007) tarafından psikolojik doğum sırasının, okul öncesi öğretmen adaylarının ana-babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı araştırmak amacıyla yapılan diğer bir araştırmada ilk olarak psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma arasındaki ilişki incelemiştir. Seçkisiz örnekleme yöntemle seçilen 151'i kız, 42'si erkek toplam 193 okul öncesi öğretmenliği öğrencisi üzerinde yapılan araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Buna göre "Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği" anne formundaki "Koruma" boyutu arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülürken, "Orta Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana-Babaya Bağlanma Ölçeği" anne formundaki "İlgi/Kontrol" boyutu ile negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. "Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği" hem anne hem de baba formu "İlgi/Kontrol" boyutu arasında pozitif, yine Ana-Babaya Bağlanma Ölçeği" hem anne hem de baba formu "Koruma" boyutu ile negatif ilişkisi bulunmaktadır. "Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası ile Ana Babaya Bağlanma Ölçeği"nin hem anne hem de baba formundaki tüm boyutlarıyla negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, tüm psikolojik doğum sırası değişkenleri ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olarak görülmektedir. Bireyin aile içindeki konumu ve aile ilişkilerini algılayışı, onun ana-babaya bağlanma örüntüsünü belirlemede önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir.

Karadeniz (2008), tarafından çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişki incelenmiştir. Seçkisiz örnekleme yöntemle seçilen 760'ı kız, 642'si erkek toplam 1402 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Yapılan araştırmada ilk olarak "Büyük Çocuk Psikolojik Doğum

Sırası" ve "Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ile tüm örselenme türleri arasında negatif ve anlamlı; "Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ve "Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ile tüm örselenme türleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları, psikolojik doğum sırasının anlamlı bir yordayıcısı olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sonuçları bireylerin gerçek doğum sıralarına göre cinsel örselenme dışındaki çocukluk çağı örselenme yaşantılarının değişme gösterdiğini ve erkeklerin örselenme yaşantılarının kızlara oranla fazla olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.2. Psikolojik Doğum Sırası İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Lohman, Lohman ve Christensen (1985) tarafından yaşları 11 ve 25 arasında değişen iki veya üç çocuklu 70 aile (toplam 170 çocuk) üzerinde araştırma yapılmıştır. Bu araştırma doğum sırasını psikolojik açıdan inceleyen araştırmaların ilki olma niteliği taşımaktadır. Araştırmada ilk doğan çocukların %80 oranında büyük çocuk psikolojik özelliklerini taşıdığı belirtilmektedir. Yine ortanca çocukların pek çoğu üç psikolojik (birinci, ortanca, sonuncu) pozisyondan birini seçmiştir. Yapılan araştırmada büyük çocukların kendilerini zeki, sosyal, cana yakın ve iyi olarak tanımladıkları, ortanca çocukların ise daha az puan aldıkları tespit edilmektedir. İlk çocuklarla son çocuklar kıyaslandığında, diğer kriterlerden farklı olarak son çocukların kendilerini daha asi ve şımarık tanımladıkları belirtilmiştir. Yapılan araştırmada psikolojik pozisyon ile gerçek doğum sırası arasındaki farkın önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Campbell, White ve Stewart (1991), psikolojik doğum sırası kavramını açıklamak ve gerçek doğum sırası ile arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri kullanılarak araştırma yapmıştır. Yaşları 16 ve 65 arasında değişen mezun veya devam eden 556 üniversite öğrencisi araştırmanın örneklemine alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlk doğan çocukların %40.2'si büyük çocuk psikolojik doğum sırasında, ortanca doğan çocukların %28,4'ünün ortanca çocuk psikolojik doğum sırasında, son çocukların %45.7'sinin küçük doğan psikolojik doğum sırasında, tek çocukların ise büyük ve küçük çocuk doğum sırasının yerini aldığı görülmektedir. Bütün örneklemin %39'u gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırasında aynı sırada iken %61'inin gerçek doğum sırası ve

psikolojik doğum sırasının farklı olduğu görülmüştür. Yine yaş ve cinsiyetin psikolojik doğum sırasına etkisi, bu araştırmada elde edilen diğer bulgulardır. Örneğin; küçük çocukların kendinden önceki kardeşin yaşı büyüdükçe tek çocuk psikolojik doğum sırası puanları yükselmektedir. Küçük çocukların ortanca çocukların yaşı büyüdükçe küçük çocuk psikolojik doğum sırası puanlarının daha fazla yükseldiği araştırmadan edinilen diğer bulgulardır.

Pilkington ve arkadaşları (1997), White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterini kullanarak okul çağı çocuklarında algılanan başa çıkma tarzları ve psikolojik doğum sırasını incelemişlerdir. Yaş ortalaması 10 olan toplam 134 öğrencinin katıldığı araştırmada, çocukların psikolojik doğum sıralarının stresli durumlar karşısında başa çıkma tarzlarını kullanmada önemli bir etken olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre büyük çocuk psikolojik doğum sırasında olan kişilerin kendilerini aile destekli, akranları tarafından kabul edilen, güvenilen kişiler olarak algıladığı oysa ortanca çocukların bu ölçeklerden daha düşük puanlar aldığı saptanmıştır. Ortanca çocukların düşük kendine güven, yüksek engellenmişlik ve haksızlığa uğramışlık duygusu başa çıkma tarzlarındaki sınırlılığa neden olduğu araştırmacı tarafından belirtilmiştir.

Ashby, LeCicero, Kenny (2003) tarafından yapılan araştırmada kişilerin psikolojik doğum sıraları ile mükemmeliyetçilik düzeyleri incelenmiştir. Uyumlu mükemmeliyetçi, uyumsuz mükemmeliyetçi ve mükemmeliyetçi olmamak gibi üç alt bölüme ayrılan değişkene göre, uyumsuz mükemmeliyetçi ve mükemmeliyetçi olmayan grubu daha yüksek oranda psikolojik doğum sırasına göre ortanca olanların oluşturduğu saptanmıştır. Ayrıca psikolojik olarak en küçük olanların daha yüksek oranda mükemmeliyetçi olmayan grupta olduğu belirtilmektedir. Araştırmadan elde edilen şaşırtıcı bir bulguda büyük ve tek çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamasıdır. Bu durum ilk doğan çocukların tahttan indirilme deneyimleriyle açıklanmaktadır. Çünkü mükemmeliyetçi büyük çocukların, kendinin tahttan indirilmesine izin vermediği gibi sürekli başarı için mücadele edebileceği sonucuna varılmıştır.

Gfroerer ve arkadaşlarının (2003) yaş ortalaması 20 olan 125 kız öğrenci üzerinde yaşam biçimi ve psikolojik doğum sırasını inceledikleri bir araştırmada,

psikolojik doğum sırasının yaşam biçimi ile ilişkisi, kişilerin gerçek doğum sırası ve yaşam biçimi arasındaki ilişkiden daha anlamlı düzeyde çıkmıştır. Yapılan araştırma, psikolojik doğum sırası ve BASIS- A envanterinin birçok alt ölçeği arasında ilişki saptamıştır.

White ve diğerleri (1997) tarafından psikolojik doğum sırasının mesleki ilgi ile ilişkisinin araştırıldığı diğer bir araştırma yaş ortalamaları 18 olan 491 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Mesleki ilginin altı başlıkta toplandığı çalışmada, psikolojik doğum sırası ve gelişen mesleki ilgiler arasında ilişki bulunmuştur, fakat bu ilişki tüm psikolojik doğum sıraları ve mesleki ilgiler arasında değildir. Büyük çocuk psikolojik doğum sırası, mesleki ilgi geliştirmede daha fazla etkendir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, büyük çocuk psikolojik doğum sırası mesleki ilgi ölçeğinde daha çok sosyal ve liderlik, gelenekçilik ve konuşkanlık özelliklerini tanımlayan iş teması kurma becerisi ile ilişkilendirilmiştir. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası ile teknik beceriler ve bilimsellik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Temelde bu araştırmada gerçek doğum sırası, psikolojik doğum sırası, cinsiyet gibi faktörlerle, mesleki ilginin tamamının açıklamadığı sonucuna varılmıştır.

Stresle ilgili araştırmalarda da yine psikolojik doğum sırasının etkisi görülmektedir. Psikolojik doğum sırasına göre büyük olan çocukların, diğer bütün pozisyonlara göre stres altında incinebilirlik düzeylerinin yüksek, stresle karşı karşıya kaldıklarında yenilikten korkan, ciddi olma eğiliminde ve tutucu kişiler olarak tespit edildiği görülmektedir (Gilbert ve Morawski, 2005).

Melillo ve College (1983) tarafından doğum sırası, kişilerin algıladıkları doğum sırası ve aile pozisyonları incelemek amacıyla bir grup akademisyen kadın üzerinde araştırma yapılmıştır. Kişilere sorulan sorular, kaçıncı çocuk olduğu ve ailede kendini kaçıncı çocuk olarak algıladığı yönündedir. Yapılan bu araştırmada doktora yapan kadınların genelde tek çocuk ve ilk çocuk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan yedi kadın ortanca ya da son çocuk olmalarına rağmen kendilerini tek ya da ilk çocuk gibi algıladıklarını belirtmişlerdir. Kişilerin kendilerini algıladıkları pozisyon ile gerçek pozisyonları arasındaki farkın başarıyı etkileyen bir faktör olduğu yönünde kanıt bulunamamıştır.

18 yaş ve üstü üniversite öğrencilerinin üniversite yerleşkesine bağlılıkları katıldıkları organizasyonlara, katılım saatlerine, liderlik pozisyonlarına göre belirlenmiştir. Kişilerin bağlılıkları ailelerinden algıladıkları ilgi, başarı baskısı ve psikolojik doğum sırasıyla ilişkisi olup olmadığı incelenmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre psikolojik ilk doğan ve tek çocukların üniversite yerleşkesine bağlılıkları, sonra doğanlardan fazla bulunmuştur (Hinton 2005: Özet).

Diğer bir araştırma 308 klinisyenin, erkek bir danışanın aile temelli yaşantılarını, danışanın doğum sırasına dayalı varsayımlarla değerlendirip değerlendirmediklerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda danışanın doğum sırasını bilmenin, danışanla ilgili izlenimler hakkında önyargı oluşturabilecek cinsiyeti, ırk, önceki problemin geçmişi gibi bir kalıp yargı olabileceği belirtilmiştir (Stewart 2004).

Stewart, Stewart ve Campbell (2001) tarafından yapılan iki farklı araştırmada öncelikli olarak psikolojik doğum sırası, algılanan aile rolleri, aile yapısı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiş, kişinin ailede algıladığı pozisyonunun, aile yapısı ve sosyal desteğin, hangi öğeleriyle oluşturulduğu değerlendirilmiştir. Diğer araştırmada, kişinin algıladığı pozisyon ve çeşitli kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. İlk araştırma 248 kadın ve 174 erkek üniversite öğrencisi, ikinci araştırma 168 kadın ve 122 erkek üniversite öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Yapılan analizlerde aile başarı vurgusu düzenlilik ve gerçek doğum sırası, büyük çocuk psikolojik doğum sırası ile açıklanmaktadır. Ortanca çocuk psikolojik doğum sırası işlevsiz aile yapısını yordamaktadır. Küçük çocuk doğum sırası dikkat ve takdir ihtiyacını yordamaktadır. Kontrollü aile çevresi, bağımsızlık eksikliği, sürekli artan bağlılık ihtiyacı tek çocuk psikolojik doğum sırasını yordamaktadır. Aile yapısı değişkeninin psikolojik doğum sırasını, kişilik özelliklerine kıyasla daha fazla yordadığı araştırmadan elde edilen diğer bir bulgudur.

Yapılan diğer bir araştırmada doğum sırası ve "BİG 5" olarak bilinen genel kişilik eğilimlerini ölçen envanter kullanılarak, gerçek doğum sırası ve psikolojik doğum sırası ile ilişkisi incelenmek istenmiştir. 72 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada doğum sırasının kişilik eğilimlerine katkıda bulunmadığı ve psikolojik

doğum sırası ve gerçek doğum sırası arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır (Keidash 2006).

2.4.3. Sosyal Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Sosyal yetkinlik beklentisi ile ilgili olarak yurt içinde yapılmış olan araştırmalar aşağıda sunulmuştur.

Bilgin (1996), grup rehberliğinin sosyal yetkinlik beklentisi üzerindeki etkisine yönelik deneysel bir çalışma olan doktora tezinde grup rehberliğinin sosyal yetkinlik beklentisini arttırma konusundaki olumlu etkilerini vurgulamıştır.

Bilgin (1997) tarafından meslek lisesi öğrencilerinin ailelerinin, sosyo-demografik değişkenlerinin saptanması ve ailelerin sosyal ilişki ve kabul algıları ile ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi ve kendini kabul düzeylerinin arasındaki farkı öğrenebilmek amacıyla meslek liselerinde öğrenim gören 800 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda ailelerin sosyal ilişkiye girme ve kabul algıları ile ergenlerin sosyal yetkinlik ve kendini kabul düzeyleri arasında fark olduğu görülmüştür.

Çelikkaleli (2004) tarafından lise öğrencilerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla genel lise, turizm meslek, endüstri meslek, Anadolu ve fen liselerinde okuyan 396 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda lise türlerine göre sosyal yetkinlik beklentisi ve psikolojik ihtiyaçların farklılaştığı, düzen, sebat ve uyarlık (başkalarından fikir alma, başkalarına uyma v.b.) psikolojik ihtiyaçları ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi arasında negatif yönlü bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akkapulu (2005) tarafından ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordadığını incelemek amacıyla 144 kız, 50 erkek olmak üzere toplam 194 lise öğrencisi ve onların annelerine ulaşılmıştır. Ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordayan değişkenlerin açıklanan toplam varyansa olan katkılarına göre

sırasıyla öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, algılanan evlilik uyumu, arkadaşlara bağlılık düzeyi, annelerin kişilerarası ilişkilere girmedeki besleyici ilişki tarzı düzeyleri ve anne-babaya bağlılık değişkenlerinin olduğu saptanmıştır. Yordayıcı altı değişkenin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 58.3' ünü açıkladığı belirlenmiştir. Ancak analiz sonucunda ergenlerin anne babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları zehirleyici ilişki tarzı düzeylerinin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

Fırıncıoğlu (2005) tarafından Adlerian odaklı grupla psikolojik danışmanın ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükseltmedeki etkisini incelemek amacıyla hem betimsel hem deneysel yöntemin kullanıldığı bir çalışma yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, genel lise 1, 2 ve 3. sınıflarında okumakta olan 100'er kız ve 100'er erkek olarak, her sınıf düzeyinden 200 öğrenci olmak üzere toplam 600 öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerden sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri düşük olan 10 kız ve 10 erkek toplam 20 öğrenci araştırmanın deneysel grubuna alınmış ve bu öğrencilerle on oturum Adlerian odaklı grupla psikolojik danışma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, kız ve erkek öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, sınıf düzeyi yükseldikçe sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin yükseldiği, düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisinin yüksek gelirli ailelerden gelenlere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca deney grubuna uygulanan Adlerian odaklı grupla psikolojik danışmanın, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükseltmede etkili olduğu görülmüştür.

Karahan, Sardoğan, Özkamalı ve Menteş (2006) tarafından lise öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi ve otomatik düşüncelerin, öğrencinin yaşadığı sosyal birim (aile, akraba yanı, yurt) ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla 321 kız, 134 erkek olmak üzere toplam 455 Ticaret Meslek Lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi ve genel lisede okuyan öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinde sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi düştükçe olumsuz otomatik düşüncelerin arttığı, yurtta kalan öğrencilerde aile ve akraba yanında kalan öğrencilere göre sosyal yetkinlik beklentisi düzeyinin daha düşük, olumsuz otomatik

düşüncelerin ise daha çok olduğu, cinsiyete göre sosyal yetkinlik beklentisi ve olumsuz otomatik düşünceler açısından anlamlı farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Efe (2007) tarafından 14–16 yaş grubu bireylerde spor çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine olan etkisini araştırmak amacıyla deney ve kontrol grupları için 60 kız, 65 erkek toplam 125 kişi kontrol grubunu, 60 kız 65 erkek toplam 125 kişi de deney grubunu oluşturmuştur. Deney grupları haftada iki gün dokuz ay, branşa özgü temel spor çalışmalarına alınmıştır. Kontrol grubundaki 125 öğrenci herhangi bir antrenman programına katılmamıştır. Araştırma sonucunda dokuz ay boyunca uygulanan branşlara özgü temel spor çalışmalarının, 14–16 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık düzeylerini arttırmada etken olduğu tespit edilmiştir. Sosyal yetkinlik beklentisi ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yükseldikçe kendini kabul, benlik saygısı, stresle başa çıkma becerilerinin yükseldiğini; performans ile ilgili deneyimlerin, çevrede olumlu sosyal ilişkilerin olmasının, gelir düzeyi, okul türü, yaş gibi değişkenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Biçer (2009), parçalanmış veya tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerinin bazı değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi, annenin çalışıp çalışmama durumu ve baba mesleği) göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırmış; ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. . Bulgular ergenlerin atılganlık puanlarının aile yapılarına, anne eğitim düzeylerine ve baba eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığını; cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo ekonomik düzey, annenin çalışıp çalışmama durumu ve baba mesleğine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermiştir. Aile yapısı ve diğer değişkenlerin ergenlerin atılganlık puanlarındaki ikili ortak etkilerine bakıldığında ise aile yapısı ile sınıf düzeyi ve baba eğitim düzeyi arasındaki ikili etkileşimsel ilişkilerin atılganlık puanları üzerindeki etkisinin anlamlı düzeyde olduğu ancak cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne eğitim düzeyi, annenin çalışıp çalışmama durumu ve baba mesleği gibi değişkenlerin aile yapısı değişkeni ile ikili ortak etkilerinin atılganlık puanları üzerindeki etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal yetkinlik beklenti puanlarının diğer değişkenlerle ilişkisine ilişkin bulgular ise ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti puanlarının aile yapılarına, sosyo-ekonomik düzeylerine, anne eğitim düzeylerine ve

baba eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığını; cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin çalışıp çalışmama durumu ve baba mesleğine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermiştir. Aile yapısı ve diğer değişkenlerin ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti puanlarındaki ikili ortak etkilerine bakıldığında ise aile yapısı ile sınıf düzeyi ve baba eğitim düzeyi arasındaki ikili etkileşimsel ilişkilerin sosyal yetkinlik beklenti puanları üzerindeki etkisinin anlamlı düzeyde olduğu bulunurken cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne eğitim düzeyi, annenin çalışıp çalışmama durumu ve baba mesleği gibi değişkenlerin aile yapısı değişkeni ile ikili ortak etkilerinin sosyal yetkinlik beklenti puanları üzerindeki etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

2.4.4. Yetkinlik Beklentisi ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Connolly (1989), tarafından çocukluk ve ergenlik döneminde kişilerarası ilişkiler kurmada sosyal yetkinlik beklentisini incelemek amacıyla, 3 ayrı örneklem grubu oluşturulmuştur. Birinci grupta; 87 lise öğrencisi, ikinci grupta; 76 lise öğrencisi, üçüncü grupta ise psikiyatrik tedavi gören 79 ergen yer almıştır. Araştırma sonucunda sosyal yetkinlik beklentisi ile, benlik saygısı ve kendini kabul arasında anlamlı bir ilişki olduğu, duygusal bozukluğu olan bireylerin kişilerarası ilişkilerdeki yetkinlik beklentisi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Innes ve Thomas (1989), tarafından kız ve erkek öğrencilerin sosyal ilişkilerinin yetkinlik beklentisi üzerindeki rolünü öğrenmek amacıyla yaşları 15–17 arasında olan, 91 lise öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; sosyal kaçınma, utanma ve engellenmenin, ergenlerin sosyal başarı ve başarısızlıklarında kalıcılığa neden olduğu, engellenme ve kaçınma davranışlarında bulunan öğrencilerin sosyal olaylar karşısındaki yetkinlik beklentilerinin düşük olduğu belirtilmiştir.

Bezjak ve Lee (1990) tarafından kolej öğrencilerinin algılanan fiziksel yetenek davranışlarını, Bandura'nın "Yetkinlik Beklentisi" ve Rotter'in "Sosyal Öğrenme Teorisinin" birlikte nasıl etkilediğini incelemek amacıyla iki bölümden oluşan bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde, 161 kız, 139 erkek olmak üzere

toplam 300; ikinci bölümünde ise 114 kız, 93 erkek olmak üzere toplam 207 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda yetenekler ile ilgili yetkinlik beklentisi arttıkça fiziksel yetenek aktiviteleri ve fiziksel sağlık arasındaki ilişkide anlamlı olduğu bulunmuştur.

Ashby ve Kottman (2000), 163 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada; kişisel üstünlüğün kurulmasında; pozitif ve negatif etkiye sahip olan yakın ilişkilerdeki korku, yetkinlik beklentisi ve depresyonun ilişkisini incelemişlerdir. Katılımcılara "Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; genel yetkinlik beklentisindeki farklı kişisel üstünlük değişkeni ile sosyal yetkinlik beklentisi değişkenleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Katılımcıların özellikle kişisel üstünlük başarısı ve genel yetkinlik beklentisi düzeyleri, üstünlük, sevimlilik ve kaçınan kişilik özellikleri puanlarından daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Torres ve Solberg (2001), Latin kolej öğrencilerinin ısrarcı niyet ve sağlıklarına etki eden aile desteği, sosyal bütünleşme, stres ve yetkinlik beklentisini incelemek amacıyla iki yıllık periyodik kuşak (cohort) çalışması yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini 112 kız ve 67 erkek olmak üzere 179 kolej öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda aile desteğinin doğrudan akademik yetkinlik beklentisini etkilediği, stres ile yetkinlik beklentisi düzeyi arasında negatif yönde ilişki bulunduğu, yüksek düzeyde aile desteği algılayan öğrencilerin genel yetkinlik beklentisi düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bradley ve Corwyn (2001), sosyal yetkinlik beklentisi inançlarının aile çevresi ve iyi olma değişkenleri ile arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak incelemek amacıyla yaşları 10–15 arasında değişen Avrupa kökenli, Amerikan ve Afrika kökenli Amerikan çocuklar ile çalışmışlardır. Araştırmanın sonucunda; yetkinlik beklentisi inançlarının, okul ve aile ile ilgili fonksiyonlarda, sosyal davranışlarda ve hatta tüm problem davranışlarda arabulucu fonksiyonunun olduğunu; bu etkilerin her iki etnik grubu da etkilediğini ancak Avrupalı-Amerikan ergenler üzerinde daha fazla etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada yetkinlik beklentisi inançlarının akranlarla, aileyle ve sosyal davranışlarla ilgili ölçümlerle, akademik başarıyla ve problem göstergeleriyle de ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Murris (2002), tarafından ergenlerde depresyon, anksiyete bozuklukları ile yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaşları 12-19 arasında değişen 318 kız, 278 erkek toplam 596 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda düşük düzeydeki yetkinlik beklentisinin çoğunlukla, yüksek düzeydeki karakter anksiyete/nevrotizm, anksiyete bozuklukları semptomları ve depresif semptomlarla birlikte oluştuğu görülmüştür. Bunun yanında yetkinlik beklentisinin sosyal yetkinlik beklentisi boyutuyla sosyal fobi, akademik yetkinlik beklentisi boyutuyla okul fobisi ve duygusal yetkinlik beklentisi boyutuyla da anksiyete, somatik ve panik bozukluklar arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur

Jenkins, Goodness ve Buhrmester (2002), erken ergenlerde ilişki kalitesi, yetkinlik beklentisi ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgular, ilişki kalitesi ve düşük sosyal yetkinlik algısının erken ergenlerde depresyon belirtileri ile ilişkili olabileceğini ve düşük algılamanın daha sonraki yaşlarda cinsiyet farklılığından kaynaklanan depresyon belirtileri ile ilişkili olabileceğini göstermiştir. Ayrıca düşük ailesel destek, ebeveynleri ile çatışma ve düşük yetkinlik beklentisi algısının depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Blake ve Rust (2002), kolej öğrencilerinin fiziksel ve öğrenme güçlükleriyle benlik algısı ve yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Katılımcılar, 44'ü üniversite öğrencisi, 4'ü ise üniversitenin "Danışmanlık Hizmetleri Bürosu"na kayıtlı olan üniversite mezunundan oluşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda kolektif benlik algısı, üyelik benlik algısı, özel benlik algısı, genel ve sosyal yetkinlik beklentisi ile pozitif yönde önemli ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte benlik algısı ve yetkinlik beklentisi birbiriyle ilişkili olduğu halde, yetersizlik statüleriyle anlamlı ilişki göstermediği tespit edilmiştir.

Matsushima ve Shiomi (2003), tarafından ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi ve kişilerarası ilişkilerdeki stres arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 180 lise öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi, kişiler arası ilişkilerde yaşanan stres ve stresle başa çıkma ile ilişkili bulunmuştur; kişilerarası stres davranışlarının azaltılmasında sosyal yetkinlik beklentisi ve kişiler arası stresle başa çıkmanın etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini, anne-babaya bağlılık ve arkadaşlık ilişkilerini incelediği çalışmasında Coleman (2003), 5. ve 6. sınıfa devam eden 67 kişilik ön ergen grubuna demografik değişkenler için kişisel bilgi formu, aile ve arkadaş bağlılık ölçeği, çocuklar için yetkinlik beklentisi ölçeğinin sosyal yetkinlik beklentisi alt ölçeği ve arkadaş mağduriyet ölçeği uygulamıştır. Veriler, hiyerarşik regresyon analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Örneklem grubunun anne-babaya ve arkadaşlara bağlılık puanları oldukça yüksek bulunmuştur. Ancak kız öğrencilerin arkadaş bağlılığı puanlarının erkek öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki sosyal yetkinlik beklentisi puanları da kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar göstermiştir. Öğrencilerin anneye bağlılık, babaya bağlılık ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal yetkinlik beklentisi puanı düştükçe, hem anne- babaya hem de arkadaşlara olan bağlılığın azaldığı vurgulanmaktadır.

Payne ve Jahoda (2004), Glasgow Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğini geliştirdikleri çalışmalarında sosyal yetkinlik beklentisi düşük olan ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi yüksek olan gruba göre depresif semptomların daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kashdan ve Roberts (2004), sosyal kaygı, sosyal yetkinlik beklentisi, pozitif ve negatif duygular arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu amaçla 9 ve 10. Sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada sosyal kaygısı yüksek olan öğrencilerin negatif duygularının daha çok olduğu ve sosyal yetkinlik beklentilerinin daha düşük olduğu bulunmuştur.

Dowda, Dishman, Pfeiffer ve Pate (2007), ergenlik dönemindeki öğrencilerin fiziksel aktivitelerindeki değişim ile ailelerinden algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma Amerika Birleşik Devletlerinde güney Caroline'de 1998–2003 yılları arasında 421 kız öğrenci ile 8, 9 ve 12. sınıfa devam ettikleri dönemlerde yapılmıştır. Araştırmada yaşla birlikte fiziksel aktivitelerdeki değişimin aileden algılanan destek, algılanan davranış kontrolü ve yetkinlik düzeyi ile ilişkili olduğu, aile üyelerinden algılanan destek azaldıkça fiziksel aktiviteler ve ona bağlı olarak algılanan davranış kontrolü ve yetkinlik düzeyinin de düşeceği bulunmuştur.

Hermann ve Betz (2004), sosyal yetkinlik beklentisi, kendine güvenen kişilik özelliği, depresyon ve utangaçlık arasındaki ilişkiyi path analizi yaparak incelemiştir.

Araştırmada 209'u kız, 161'i erkek üniversite öğrencisine, "Algılanan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Kendine Güven ve Duyarlılık Envanteri, Utangaçlık Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri" uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal yetkinlik beklentisi ile kendine güven ve duyarlılık değişkenleri arasında pozitif yönde yüksek ilişki bulunmuş, ancak sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının utangaçlık ve depresyon puanları ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

2.4.5. Karşı Cinsle İlişkiler ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Büyükşahin (2006), "Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi" başlıklı doktora tezinde yakın ilişkilerin önemini vurgulamıştır. Yatırım modeli değişkenlerinden ilişki doyumunu, ilişkinin niteliğini olumlu değerlendirme, ilişkide güvende hissetme, ilişkiye bağlılık, gelecek zaman yönelimi gibi geleceğe yönelik planları içeren değişkenlerin anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Diğer önemli bir sonuçta, ilişkiye yüksek düzeyde odaklanma ve bağımlılık gibi değişkenlerin ilişkiye yapılan yatırımları anlamlı olarak yordamasıdır.

Eryılmaz (2004), yüksek lisans tezinde, ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde romantik yakınlığı başlatmada algılanan kontrolü incelemiştir. Araştırma sonucuna göre erkek genç yetişkinlerin, kadınlara oranla ölçek toplam puanı ile sözel yakınlık ve fiziksel yakınlık boyutlarında daha olumlu puanlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca genç yetişkinler için romantik yakınlığı başlatmada algılanan kontrol ölçeği toplam ve faktör puanları üzerinde cinsiyet ve yaşın ortak etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Ergenlerden farklı olarak, genç yetişkinler için romantik yakınlığı başlatmadaki algılanan kontrol üzerinde yaş önemli bir faktör olmuştur. Ergen ve genç yetişkin kontrol inançları yordayıcılarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur. Bu farklılığa bakarak ergenlerin romantik ilişkinin niteliğini keşfetme sürecini yaşadıkları ve genç yetişkinlerin ise keşfetme sürecini tamamlayarak romantik ilişkilere yöneldikleri düşünülmüştür.

Çırakoğlu (2006), doktora tezinde kontrol odağının ve eleştirel düşünmenin üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki doyumsuzlukları ele alış biçimleri üzerindeki rolünü incelemiştir. Araştırmanın bulguları, kontrol odağı içsel olan

bireylerin, dile getirme tepkilerini yordaması, bu bireylerin problemlerin nedenlerini kendilerinde ve yaşadıkları ilişkide aradıklarını ortaya koymuştur.

2.4.6. Karşı Cinsle İlişkiler ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Samet ve Kelly (1987), çıkmanın lisede okuyan kız ve erkekler arasında çok yüksek özgüvenle ve Klemer'de (1971), üniversite çağındaki kadınlarda yine çok yüksek özgüvenle birleştiğini, Samet ve Kelly (1987), 8,10 ve 12. sınıfta çıkan kişilerin akranları tarafından yüksek özgüvene sahip kişiler olarak algılandıklarını bulmuşlardır (Akt: Ünlü, 2004).

Csikzentmihaly ve Larson (1984), çalışmalarında lise öğrencilerini değerlendirerek, çıkma ilişkilerinin değeri için, çıkma ilişkilerini depresyona karşı koruyucu bir faktör olarak önermişlerdir. Denek olarak çalışmaya katılan öğrencilere karşı cins eşle geçirilen zamanı yüzdelemeleri istendiğinde, bu zamanın en fazla heyecan verici, en mutlu ve hayatlarıyla en fazla övündükleri zaman olarak belirtmişlerdir (Akt: Qatman, T. ve ark., 2001).

Richards, Crowe, Larson ve Swar (1998), çıkma ilişkisine karmaşıklık eklemişlerdir. Buna göre araştırmacılar, karşı cins eşle geçirilen zamanı çok olumlu olarak bulmuşlar ancak ergen üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğunu da eklemişlerdir (Akt: Qatman, T. ve ark., 2001).

Tang ve Zuo (2000), tarafından yapılan araştırmada Amerikan ve Çinli kolej öğrencilerinin çıkma ile ilgili tutum ve davranışları incelenmiştir. Araştırmada iki kültür arası çıkma tutum ve davranışları arasındaki farklılıklara değinilmiştir. İlk çıkma yaşı, çıkma sürecinde cinselliğin yaşanma oranı bulunan farklılıklar olarak dikkat çekmektedir (Akt: Qatman, T. ve ark., 2001).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, verilerin toplanması amacıyla kullanılan ölçme araçları ve bunlarla ilgili geçerlik-güvenirlik çalışmaları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi, bağımsız değişkenleri ise cinsiyet ve psikolojik doğum sırasıdır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, 2008–2009 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nde öğrenim gören Eğitim Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Su Ürünleri Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri arasından tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 421 öğrenciden oluşmaktadır.

Örnekleme giren 421 üniversite öğrencisinin 236'sı kız, 185'i erkektir. Bu öğrencilerin yaş ortalaması 22 (SS=2.65)'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin, 185'i en büyük, 153'ü ortanca, 151'i en küçük ve 111'i tek çocuktur. Örnekleme giren öğrencilerin genel dağılımı ve demografik özellikleri Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo–3 Örnekleme Giren Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Fakülte ve Yüksekokulların Genel Dağılımı

Cinsiyet / **Fakülte ve Yüksekokullar**	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Eğitim Fakültesi	111	26.4	56	13.3	167	*39.7*
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	16	3.8	14	3.4	30	*7.2*
Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	39	9.2	45	10.8	84	*19.8*
Tıp Fakültesi	4	1.0	10	2.4	14	*3.4*
Diş Hekimliği Fakültesi	15	3.6	17	4.0	32	*7.6*
Su Ürünleri Fakültesi	28	6.7	23	5.5	51	*12.1*
İlahiyat Fakültesi	15	3.6	11	2.6	26	*6.2*
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	*8*	*1.9*	*9*	*2.1*	*17*	*4.0*

Tablo 3'de görüldüğü gibi örnekleme giren kız öğrencilerin %26.4'ü Eğitim Fakültesi'nde, %3.8'i İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde, %9.2'si Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde, %1.0'ı Tıp Fakültesi'nde, %3.6'sı Diş Hekimliği Fakültesi'nde, %6.7'si Su Ürünleri Fakültesi'nde, %3.6'sı İlahiyat Fakültesi'nde, %1.9'u Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim görmektedir. Erkek öğrencilerin ise %13.3'ü Eğitim Fakültesi'nde, %3.4'ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde, %10.8'i Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde, %2.4'ü Tıp

Fakültesi'nde, %4.0'ı Diş Hekimliği Fakültesi'nde, %5.5'i Su Ürünleri Fakültesi'nde, %.6'sı İlahiyat Fakültesi'nde, %2.1'i Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim görmektedir.

Tablo–4 Örnekleme Giren Öğrencilerin Sınıf Düzeylerinin Genel Dağılımı

Cinsiyet / **Sınıf Düzeyi**	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
1. Sınıf	52	12.4	25	5.9	77	*18.3*
2. Sınıf	85	20.2	67	15.9	152	*36.1*
3. Sınıf	68	16.2	53	12.6	121	*28.7*
4. Sınıf	27	6.4	31	7.4	58	*13.8*
5. Sınıf ve Üstü	*4*	*1.0*	*9*	*2.1*	*13*	*3.1*

Tablo 4'te görüldüğü gibi, örnekleme giren kız öğrencilerin %12.4'ü 1. sınıf, %20.2'si 2. sınıf, %16.2'si 3. sınıf, %6.4'ü 4. sınıf ve %1.0'ı 5. ve üstü sınıf düzeyindedir. Erkek öğrencilerin ise %5.9'u 1. sınıf, %15.9'u 2. sınıf, %12.6'sı 3. sınıf, %7.4'ü 4. sınıf ve %2.1'i 5. ve üstü sınıf düzeyindedir.

Tablo–5 Örnekleme Giren Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarının Genel Dağılımı

Cinsiyet / **Anne Eğitim Durumu**	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Okuryazar değil	28	6.7	31	7.4	59	*14.0*
İlkokul	98	23.3	76	18.1	174	*41.3*
Ortaokul	21	5.0	15	3.6	36	*8.6*
Lise	64	15.2	38	9.0	102	*24.2*
Üniversite	22	5.2	24	5.7	46	*10.9*
Lisansüstü	*3*	*0.7*	*1*	*0.3*	*4*	*1.0*

Örnekleme giren kız öğrencilerin anne eğitim durumlarına bakıldığında, %6.7'sinin okuryazar olmadığı, %23.3'nün ilkokul mezunu, %5.0'nın ortaokul mezunu, %15.2'sinin lise mezunu, %5.2'sinin üniversite mezunu ve %0.7'sinin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin anne eğitim durumlarına bakıldığında ise, , %7.4'ünün okuryazar olmadığı, %18.1'nin ilkokul mezunu, %3.6'sının ortaokul mezunu, %9.0'nın lise mezunu, %5.7'sinin üniversite mezunu ve %0.3'ünün lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo–6 Örnekleme Giren Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarının Genel Dağılımı

Cinsiyet / **Baba Eğitim Durumu**	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Okuryazar değil	2	0.5	5	1.2	7	*1.7*
İlkokul	66	15.7	76	18.1	142	*33.7*
Ortaokul	34	8.1	21	5.0	55	*13.1*
Lise	62	14.7	30	7.1	92	*21.9*
Üniversite	65	15.4	47	11.2	112	*26.6*
Lisansüstü	*7*	*1.6*	*6*	*1.4*	*13*	*3.0*

Örnekleme giren kız öğrencilerin baba eğitim durumlarına bakıldığında, %0.5'inin okuryazar olmadığı, %15.7'sinin ilkokul mezunu, %8.1'nin ortaokul mezunu, %14.7'sinin lise mezunu, %15.4'ünün üniversite mezunu ve %1.6'sının lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin anne eğitim durumlarına bakıldığında ise, , %1.2'sinin okuryazar olmadığı, %18.1'nin ilkokul mezunu, %5.0'ının ortaokul mezunu, %7.1'nin lise mezunu, %11.2'sinin üniversite mezunu ve %1.4'ünün lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo–7 Örnekleme Giren Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişki Durumlarının Genel Dağılımı

Cinsiyet / **Karşı Cinsle İlişki**	**Kız**		**Erkek**		**Toplam**	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Evet	182	43.2	155	36.8	337	*80.0*
Hayır	*54*	*12.8*	*30*	*7.1*	*84*	*20.0*

Örnekleme giren öğrencilerin karşı cinsle ilişki durumlarına bakıldığında, kızların %43.2'sinin karşı cinsle ilişki yaşadığı, %12.8'inin ise yaşamadığı görülmektedir. Erkeklerin ise %36.8'nin karşı cinle ilişki yaşadığı, %7.1'nin ise yaşamadığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan grubun kişisel bilgileri ile ilgili özelliklerinin betimlenmesini sağlamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", psikolojik doğum sırasını belirlemek amacıyla "Psikolojik Doğum Sırası Envanteri" ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisini belirlemek amacıyla "Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme araçları ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada bireylerin çeşitli demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından bir "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Bu form ile öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim gördükleri bölümler, sosyo-ekonomik düzeyleri, hayatlarını büyük oranda geçirdikleri yer, anne-baba eğitim durumları ve gerçek doğum sıraları tespit edilmiştir.

3.3.2.White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri

Bireyin psikolojik doğum sırasını belirlemek amacıyla Campbell, White ve Stewart tarafından 1991 yılında geliştirilmiş olan ölçek, 1998 yılında revize edilerek,

ölçeğe son şekli verilmiştir. Campbell, White ve Stewart (1991) tarafından yapılan ilk geçerlik çalışmasında kapsam geçerliği ve yapı geçerliği yöntemleri kullanılmıştır. İlk olarak kapsam geçerliği için, bireysel psikoloji ve klinik çalışma eğitimi almış, doktora derecesine sahip dört danışman tarafından 40 madde incelenmiş ve dört doğum sırası pozisyonunun her birine ait 10 madde belirlenmiştir. Yapı geçerliği için ise faktör analizi uygulanmış, varyansın % 30.7'sini açıklayan dört faktör bulunmuştur.

Envanterin ilk güvenirlik çalışmasında ise test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Beş hafta ara ile 31 kişiye uygulanan envanterin alt ölçeklere göre güvenirlik katsayıları şu şekildedir: Büyük çocuk alt ölçeği için .83, ortanca çocuk için .87, küçük çocuk için .82 ve tek çocuk için .70 bulunmuştur.

Stewart ve Campbell'in Psikolojik Doğum Sırası Envanteri'nin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada ise, kadınlar için varyansın %26'sını açıklayan dört faktör; erkekler için de varyansın %29'unu açıklayan dört faktör belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenirliği için ise envanter üç ve sekiz hafta ara ile uygulanmıştır. Üç hafta sonunda elde edilen güvenirlik katsayıları .84 ile .94 arasında değişirken; sekiz hafta sonunda hesaplanan test-tekrar test güvenirlik katsayıları .81 ile .95 arasındadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Kalkan (2005) tarafından yapılmıştır. Madde analizi için madde toplam puan korelasyonları yöntemi kullanılmıştır. Bir maddenin, testin tümü ile tutarlığının göstergesi sayılabilecek en düşük korelasyon değerinin en az .20 olması gerektiği belirtilmektedir. Psikolojik Doğum Sırası Envanteri'nin 46 maddelik orijinal formunun uygulanması sonunda madde toplam puan korelasyonu çalışması yapılarak korelasyon katsayısı .20'nin altında kalan maddeler elenmiş ve envanter 42 maddeye düşmüştür.

Bireylerin kendi kendine uygulayabileceği "evet" ve "hayır" şeklinde cevaplandıracakları 42 maddelik testin, kadınlar ve erkekler için ayrı puanlama sistemi vardır. Her bir alt ölçekteki madde sayısı farklı olduğundan, karşılaştırmayı kolaylaştırmak için ham puanlar (z puanı, T puanı) standart puanlara çevrilir.

Psikolojik Doğum Sırası Envanteri dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar Büyük Çocuk (Memnun Edici/Düzenleyici), Ortanca Çocuk (Dışlanmış/İhmal Edilmiş), Küçük Çocuk (Sevimli/İkna edici), Tek Çocuk (Dikkatle Bakılan) şeklinde belirlenmiştir. Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği ve kapsam geçerliği kullanılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşü alınmış, yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Buna göre, kadınlar için varyansın %49.85'ini açıklayan dört faktör ve erkekler için varyansın %50.27'sini açıklayan dört faktör bulunmuştur. Psikolojik Doğum Sırası Envanteri'nin güvenirliği test-tekrar test ve iç tutarlılık yöntemleriyle hesaplanmıştır. Tekrar test güvenirliği kadınlar için .78 ile .89 arasında değişirken, erkekler için ise .77 ile .89 arasında bulunmuştur. İç tutarlık güvenirliği ise kadınlar için .74 erkekler için. 86 arasında değişirken; erkekler için ise .65 ile .82 arasında hesaplanmıştır (Kalkan 2005).

3.3.3. Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği

Ölçeğin amacı, lise öğrencilerinin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentilerini başlatabilme, sürdürebilme ve sonlandırabilme boyutlarını ölçmektir. Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından yapı geçerliliği analiz sonuçları, madde toplam korelasyonları, ölçeklerin Cronbach Alfa katsayıları, ölçüt bağıntılı geçerlik ve test-tekrar test güvenirliği çalışması sonuçlarına ilişkin uyarlamayı Ünlü (2004) yapmıştır.

Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin 3 alt boyutu vardır: "Başlatabilme, Sürdürebilme ve Sonlandırabilme". Ölçekte her madde için 4'lü Likert tipi bir derecelendirme (1. Hiçbir zaman, 2. Ara sıra, 3.Sık sık, 4. Her zaman) kullanılmıştır.

Ölçekte faktör analizi sonrasında toplam 12 madde kalmıştır. Ancak ölçekte toplam puan yerine her bir alt ölçekten alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanacaktır. Başlatabilme alt ölçeğinde 5 madde, sürdürebilme alt ölçeğinde 4 madde, sonlandırabilme alt ölçeğinde ise 3 madde vardır. Sonlandırabilme alt ölçeğinin maddeleri tersine çevrilerek puanlanacaktır. Başlatabilme alt ölçeğinden alınabilecek puanlar 5-20 arasında, sürdürebilme alt ölçeğinden alınabilecek puanlar 4-16 arasında, sonlandırabilme alt ölçeğinden alınabilecek puanlar (puanlar tersine çevrildikten sonra)

ise 3-12 arasındadır. Yüksek puan sosyal yetkinlik beklentisinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir (Ünlü, 2004).

Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, daha önce belirlenen ölçütlere uygun 3 faktörlü bir yapı elde edilmiştir (N=433). Bu üç faktörlü yapının açıklanan toplam varyans yüzdesinin %46.85 olduğu görülmüştür. Bu oran kabul edilebilir miktar olan %41'in üzerindedir ve bu ölçeğin üç faktörden oluşan bir ölçek olarak değerlendirilmesine olanak verdiği kabul edilmektedir. Birinci faktör 5 maddeden oluşmakta ve bu maddelerin faktör yükü .52 ile .77 arasında değişmektedir. İkinci faktör 4 maddeden oluşmakta ve bu maddelerin faktör yükü .62 ile .71 arasında değişmektedir. Maddelerin aritmetik ortalamalarının1.9 ile 3.3, standart sapmasının 0.8 ile 1.1 arasında değiştiği görülmüştür (Ünlü, 2004)

Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayıları incelendiğinde, başlatabilme alt ölçeği için .70, sürdürebilme alt ölçeği için .58 ve sonlandırabilme alt ölçeği için .43 olarak görülmektedir. Madde toplam korelasyonları incelendiğinde başlatabilme ve sürdürebilme alt ölçeklerinin madde toplam korelasyonları ranjının sırasıyla .36-.54 ve .33-.41 arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu iki alt ölçekteki maddelerin doğrudan ölçülen yapıyla ilgili oldukları sonucuna varmamız mümkündür. Ancak sonlandırabilme alt ölçeğindeki maddelerin, madde toplam korelasyonunun .22-.28 aralığında olduğu görülmektedir. Bu alt ölçeğin kullanılması durumda elde edilebilecek bulguların ölçeğin psikometrik değerleri göz önüne alınarak yorumlanması gerekmektedir (Ünlü, 2004).

Alt ölçeklerin test–tekrar test korelasyon katsayıları, başlatabilme alt ölçeği için .75, sürdürebilme alt ölçeği için .70 ve sonlandırabilme alt ölçeği için .71 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler, alt ölçeklerin belirli bir zaman diliminde tekrar uygulanması durumunda kararlılık göstereceği anlamına gelmektedir (Ünlü, 2004).

Ölçeğin üniversite öğrencilerine uyarlanması Türkoğlu (2009) tarafından yapılmıştır. Türkoğlu (2009), Ünlü tarafından oluşturulmuş olan maddeler üzerinden açıklayıcı faktör analizi yapmıştır. Faktör yapısına ulaşabilmek için temel eksenler faktör çıkarma yöntemiyle varimaks döndürme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda açıklanan toplam varyansa katkılarına göre sırasıyla başlatabilme,

sürdürebilme ve sonlandırabilmenin anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Faktör analizi bulguları toplam varyansın %48.02'sini açıkladığını göstermektedir (Türkoğlu, 2009).

Test-tekrar test güvenirliğine ilişkin bulgulara bakıldığında ise alt ölçeklerin korelasyon katsayıları anlamlı bulunmuştur. Başlatabilme alt ölçeği için korelasyon katsayısı .87, Sürdürebilme alt ölçeği için .67 ve Sonlandırabilme alt ölçeği için de .82 değeri bulunmuştur. Alt ölçeklerin korelasyon katsayıları $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Faktörler Ünlü'de (2004) olduğu gibi isimlendirilmiştir. Bulgular ölçeğin üniversite öğrencileri üzerinde de kullanılabilir, geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu yansıtmıştır (Türkoğlu, 2009).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçme araçları, 2008–2009 öğretim yılında Çukurova Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında öğrenime devam eden öğrencilere doğrudan araştırmacı tarafından kendi sınıflarında bir ders saatinde uygulanmıştır.

Örneklemi oluşturan öğrencilere, bu ölçeklerin bilimsel bir araştırma için uygulandığı, adlarını yazmalarının gerek olmadığı söylenmiş ve öğrencilerden soruları içtenlikle cevaplamaları istenerek, onların araştırmaya gönüllü bir şekilde katılmaları teşvik edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma ile ilgili bilgi formları toplandıktan sonra bilgi formlarının tümü araştırmacı tarafından tek tek kontrol edilmiş, veriler kodlama yönergesine uygun olarak kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ölçek formlarını istenen şekilde ve tam olarak dolduran bireylerin formları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan 431 öğrenciden kişisel bilgilerini eksik bırakan ya da ölçek maddelerinde yanıtlanmamış boş maddeleri olan formlar (N=10), değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu durumda 421 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayarda kodlama formlarına aktarılan veriler, SPSS 11.5 programında analiz edilmiştir.

"Psikolojik Doğum Sırası Envanteri" ile üniversite öğrencilerinin, büyük çocuk, ortanca çocuk, küçük çocuk ve tek çocuk puanları elde edilmiştir. "Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği" ile üniversite öğrencilerinin karşı cinsle ilişkilerde ilişkiyi başlatabilme, sürdürebilme ve sonlandırabilme puanları elde edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sıralarının cinsiyete bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin cinsiyete bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar T-testi analizi yapılmıştır. Karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin her bir alt ölçeğinin, psikolojik doğum sırası tarafından yordanıp yordanmadığını belirlemek amacıyla üç ayrı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sırasının karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Öğrencilerin gerçek doğum sıraları ile psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Bu amaçla önce bireylerin psikolojik doğum sıraları kategorik hale getirilmiştir. Sonuçların yorumlanmasında .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçlarına ilişkin yapılan istatistiksel işlemler sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın ilk amacı, üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sırasının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sıralarının cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır (ölçek, kadınlar ve erkekler için ayrı puanlandığı için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır). Öğrencilerin psikolojik doğum sırası puan ortalamalarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo–8 Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırasına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Psikolojik Doğum Sırası	**Kız**			**Erkek**			**Toplam**		
PBO	**N**	**$\overline{X}$**	**S**	**N**	**$\overline{X}$**	**S**	**N**	**$\overline{X}$**	**S**
Memnun Edici/ Düzenleyici (Büyük çocuk)	232	1.24	.22	179	1.40	.27	411	1.31	.26
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	233	1.89	.23	184	1.82	.31	417	1.86	.27
Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	233	1.42	.23	185	1.54	.25	418	1.47	.25
Dikkatle Bakılan/ Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	235	1.68	.26	184	1.68	.29	419	1.68	.28

Tablo 8'de belirtildiği gibi, memnun edici/düzenleyici kız öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.24 iken, dışlanmış/ihmal edilmiş kız öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.89, sevimli/ikna edilmiş kız öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.42 ve dikkatle bakılan/üzerine titrenilen kız öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.68'dir. Memnun edici/düzenleyici erkek öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.40 iken, dışlanmış/ihmal edilmiş erkek öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.82, sevimli/ikna edilmiş erkek öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.54 ve dikkatle bakılan/üzerine titrenilen erkek öğrencilerin aritmetik ortalamaları 1.68'dir. Öğrencilerin psikolojik doğum sırasının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo–9 Cinsiyete Göre Psikolojik Doğum Sırası Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Memnun Edici/ Düzenleyici (Büyük çocuk)	Gruplar arası	2.629	1	2.629	44.384	.000
	Gruplar içi	24.223	409	.059		
	Toplam	26.852	410			
Dışlanmış/İhmal Edilmiş (Ortanca çocuk)	Gruplar arası	.417	1	.417	5.919	.015
	Gruplar içi	29.264	415	.071		
	Toplam	29.682	416			
Sevimli/İkna Edici (Küçük çocuk)	Gruplar arası	1.462	1	1.462	25.808	.000
	Gruplar içi	23.569	416	.057		
	Toplam	25.031	417			
Dikkatle Bakılan/ Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	Gruplar arası	.003	1	.003	.036	.849
	Gruplar içi	31.840	417	.076		
	Toplam	31.843	418			

Tablo 9'da görüldüğü öğrencilerin psikolojik doğum sırası düzeyleri memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk, F=44.384, p<.001), dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk, F= 5.919, p<.05) ve sevimli/ikna edici (küçük çocuk, F=25.808, p<.001) öğrenciler üzerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde farklılığın, memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) ve sevimli/ikna edici (küçük çocuk) öğrencilerde erkekler, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) öğrencilerde kızlar lehine olduğu görülmüştür. Dikkatle bakılan/ üzerine titrenilen (tek çocuk) öğrencilerde ise cinsiyete göre farklılaşma bulunmamıştır (F= .036, p>.05).

4.2. Üniversite Öğrencilerin Cinsiyete Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci amacı, üniversite öğrencilerinin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi (ilişkiyi başlatabilme, sürdürebilme ve sonlandırabilme) düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo–10 Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
İlişkiyi Başlatabilme	**Kadın**	236	9.82	3.39		-7.302	.000
	Erkek	185	12.26	3.43			
İlişkiyi Sürdürebilme	**Kadın**	236	6.06	2.25	419	.983	.326
	Erkek	185	5.85	2.19			
İlişkiyi Sonlandırabilme	**Kadın**	236	8.77	2.51		1.944	.056
	Erkek	185	8.26	2.84			

Tablo 10'da belirtildiği gibi cinsiyete göre öğrencilerin karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilme puanları (t= .983, p>.05) ve karşı cinsle ilişkiyi sonlandırabilme puanları (t=1.944, p=.053) arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, cinsiyete göre öğrencilerin karşı cinsle ilişkiyi başlatabilme puanları (t=-7.302, p<.001) erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir.

4.3. Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisinin Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü amacı, psikolojik doğum sırasının karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını araştırmaktır. Karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin her bir alt ölçeğinin, psikolojik doğum sırası tarafından yordanıp yordanmadığını belirlemek için üç ayrı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11, 12, 13'te verilmiştir.

Tablo–11 Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Başlatabilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

	Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
İlişkiyi Başlatma	Sabit	13.848	1.998	-	6.930	.000	-	-
	Memnun Edici/ Düzenleyici (Büyük Çocuk)	1.039	.715	.073	1.453	.147	.051	.072
	Dışlanmış/ İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	-1.029	.735	-.076	-1.400	.162	-.068	-.069
	Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	-1.088	.764	-.073	-1.423	.155	-.047	-.071
	Dikkatle Bakılan/ Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	-.487	.702	-.037	-.694	.488	-.057	-.034
	R=.120	R^2=.014						
	$F_{(4,404)}$=1.484	p=.206						

Tablo 11'de görüldüğü gibi psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide ilişkiyi başlatabilme doğru yönde düşük bir ilişki vermektedir (R=.12). Memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk), dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk), sevimli/ikna edici (küçük çocuk) ve dikkatle bakılan/ üzerine titrenilen (tek çocuk) psikolojik doğum sıraları birlikte karşı cinsle ilişkide ilişkiyi başlatabilmedeki toplam varyansın %01'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, psikolojik doğum sırası değişkenlerinin ilişkiyi başlatabilmeyi anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmektedir ($F_{(4,404)}$=1.48, p>.05).

Tablo–12 Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Sürdürebilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

	Değişken (Sürdürme)	**B**	**Standart Hata**	**β**	**t**	**p**	**İkili r**	**Kısmi r**
İlişkiyi Sürdürme	Sabit	8.908	1.215	-	7.334	.000	-	-
	Memnun Edici/ Düzenleyici (Büyük Çocuk)	-.939	.435	-.109	-2.160	.031	-.121	-.107
	Dışlanmış/ İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	-3.55	.447	-.043	-.794	. 428	-.088	-.039
	Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk	.137	.464	.015	.295	.768	.004	.015
	Dikkatle Bakılan/ Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	-.736	.427	-.091	-1.725	.085	-.119	-.086
	R=.167		R^2=.028					
	$F_{(4,404)}$ =2.899		p=.022					

Tablo 12'de görüldüğü gibi psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide ilişkiyi sürdürebilme doğru yönde düşük bir ilişki vermektedir (R=.17). Memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk), dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk), sevimli/ikna edici (küçük çocuk) ve dikkatle bakılan/ üzerine titrenilen (tek çocuk) psikolojik doğum sıraları birlikte karşı cinsle ilişkide ilişkiyi sürdürebilmedeki toplam varyansın %03'ünü anlamlı olarak açıklamaktadır. Standardize edilmiş Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, memnun edici/düzenleyici psikolojik doğum sırası değişkeninin ilişkiyi sürdürebilmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir ($F_{(4,404)}$=2.90, p<.05).

Tablo–13 Psikolojik Doğum Sırasının Karşı Cinsle İlişkide İlişkiyi Sonlandırabilmesini Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

	Değişken	B	Standart Hata	B	t	p	İkili r	Kısmi r
İlişkiyi Sonlandırma	Sabit	3.663	1.448	-	2.531	.012	-	-
	Memnun Edici/ Düzenleyici (Büyük Çocuk)	.680	.518	.066	1.313	.190	.092	.065
	Dışlanmış/ İhmal Edilmiş (Ortanca Çocuk)	1.424	.533	.145	2.675	.008	.138	.132
	Sevimli/İkna Edici (Küçük Çocuk)	.826	.554	.076	1.493	.136	.058	. 074
	Dikkatle Bakılan/ Üzerine Titrenilen (Tek Çocuk)	.077	.508	.008	.151	.880	.069	.008
	R=.176	R^2=.031						
	$F_{(4,404)}$=3.221	p=.013						

Tablo 13'te görüldüğü gibi psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide ilişkiyi sonlandırabilme doğru yönde düşük bir ilişki vermektedir (R=.18). Memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk), dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk), sevimli/ikna edici (küçük çocuk) ve dikkatle bakılan/ üzerine titrenilen (tek çocuk) psikolojik doğum sıraları birlikte karşı cinsle ilişkide ilişkiyi sonlandırabilmedeki toplam varyansın %03'ünü anlamlı olarak açıklamaktadır. Standardize edilmiş Beta katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, dışlanmış/ihmal edilmiş psikolojik doğum sırası değişkeninin ilişkiyi sonlandırabilmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu görülmektedir ($F_{(4,404)}$=3.22, p>.01).

4.4. Üniversite Öğrencilerinin Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü amacı, üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sırasına göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sırasına göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Öğrencilerin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi puan ortalamalarının gerçek doğum sırasına göre dağılımı Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo–14 Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisine İlişkin Frekans, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

Karşı Cinsle İlişki	**Gerçek Doğum Sırası**	**N**	**$\bar{X}$**	**S**
İlişkiyi Başlatabilme	Büyük Çocuk	153	10.95	3.53
	Ortanca Çocuk	151	10.46	3.76
	Küçük Çocuk	111	11.20	3.46
	Tek Çocuk	6	14.67	2.34
	Toplam	421	10.89	3.61
İlişkiyi Sürdürebilme	Büyük Çocuk	153	5.86	2.16
	Ortanca Çocuk	151	6.16	2.30
	Küçük Çocuk	111	5.81	2.21
	Tek Çocuk	6	6.83	2.13
	Toplam	421	5.97	2.23
İlişkiyi Sonlandırabilme	**Büyük Çocuk**	153	8.46	2.45
	Ortanca Çocuk	151	8.62	2.79
	Küçük Çocuk	111	8.58	2.81
	Tek Çocuk	6	8.00	2.68
	Toplam	421	8.54	2.67

Tablo 14'te, ilişkiyi başlatabilme puanları aritmetik ortalamasına bakıldığında, büyük çocuk puan ortalamalarının 10.95, ortanca çocuk puan ortalamalarının 10.46, küçük çocuk puan ortalamalarının 11.20 ve tek çocuk puan ortalamalarının 14.67 olduğu görülmektedir. İlişkiyi sürdürebilme puanları aritmetik ortalamasına bakıldığında, büyük çocuk puan ortalamalarının 5.86, ortanca çocuk puan ortalamalarının 6.16, küçük çocuk puan ortalamalarının 5.81 ve tek çocuk puan ortalamalarının 6.83 olduğu görülmektedir. İlişkiyi sonlandırabilme puanları aritmetik ortalamasına bakıldığında, büyük çocuk puan ortalamalarının 8.46, ortanca çocuk puan ortalamalarının8.62, küçük çocuk puan ortalamalarının 8.58 ve tek çocuk puan ortalamalarının 8.00 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin gerçek doğum sırasına göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo–15 Gerçek Doğum Sırasına Göre Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İlişkiyi Başlatma	Gruplar arası	129.949	3	41.650	3.245	.002
	Gruplar içi	5352.025	417	12.835		
	Toplam	5476.974	420			
İlişkiyi Sürdürme	Gruplar arası	14.435	3	4.812	.971	.406
	Gruplar içi	2075.809	419	4.954		
	Toplam	2080.599	420			
İlişkiyi Sonlandırma	Gruplar arası	3.802	3	1.267	.177	.912
	Gruplar içi	2984.635	417	7.151		
	Toplam	2988.437	420			

Tablo 15'te görüldüğü gibi karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilme (F=.971, p=.406) ve ilişkiyi sonlandırabilme (F=.177, p=.912) gerçek doğum sırasına göre anlamlı bir fark

göstermemektedir. Ancak karşı cinsle ilişkiyi başlatabilme açısından .01 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Farkın kaynağını anlamak için LSD testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu tek çocuk (X =14.67, s=2.34) ile ilk (X=10.95, s=3.53), orta (X=10.46, s=3.76) ve son çocuk (X=11.20, s=3.46) arasında anlamlı fark bulunmuştur. Tek çocuklar, diğer çocuklardan (büyük, ortanca ve son) ilişkiyi başlatabilme konusunda daha yüksek puan göstermiştir.

4.5. Üniversite Öğrencilerinin Gerçek Doğum Sıraları İle Psikolojik Doğum Sıralarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci amacı, üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sıraları ile psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Öğrencilerin gerçek doğum sıraları ile psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare testi yapılmıştır. Bu amaçla önce bireylerin psikolojik doğum sıraları kategorik hale getirilmiştir. Öğrencilerin gerçek doğum sıraları ile psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo–16 Gerçek Doğum Sırası ve Psikolojik Doğum Sırasına İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Gerçek Doğum Sırası		**Psikolojik Doğum Sırası**				
		Büyük	**Ortanca**	**Küçük**	**Tek**	**Toplam**
Büyük	N	45	13	54	41	153
	%	10.7	3.1	12.8	9.7	36.3
Ortanca	N	37	20	60	34	151
	%	8.8	4.8	14.3	8.1	35.9
Küçük	N	33	5	35	38	111
	%	7.8	1.2	8.3	9.0	26.4
Tek	N	0	1	1	4	6
	%	.0	.2	.2	1.0	1.4
Toplam	N	115	39	150	117	421
	%	27.3	9.3	35.6	27.8	100.0

Gözenek sayısı 5'ten küçük olduğu için anlamlılık testine ilişkin sonuçların yorumlanması doğru değildir. Ancak tablodaki değerlere bakıldığında, gerçek doğum

sırası 153 olan ilk çocukların sadece 45'nin psikolojik doğum sırasının büyük çocuk, gerçek doğum sırası 151 olan ortanca çocuğun yalnızca 20 tanesinin psikolojik doğum sırasının ortanca çocuk olduğu görülmektedir. Aynı şekilde gerçek doğum sırası 111 olan küçük çocukların sadece 35 tanesinin psikolojik doğum sırasının küçük, gerçek doğum sırası 6 olan tek çocukların sadece 4'ünün psikolojik doğum sırasının tek çocuk olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular, konuyla ilgili literatür bilgileri çerçevesinde yorumlanıp tartışılmıştır. İlgili yazın incelendiğinde psikolojik doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisinin birlikte ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular benzer çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Cinsiyet ve Psikolojik Doğum Sırası

Araştırmanın ilk amacı olan psikolojik doğum sırasının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamaya yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre, erkeklerin, kızlara göre memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) ve sevimli/ikna edici (küçük çocuk) alt ölçeklerinden, kızların ise dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) alt ölçeğinden erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek puan aldıkları görülmektedir. Dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (küçük çocuk) alt ölçeğinden alınan puanların cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Cinsiyetler arası gözlenen bu farklılık, erkek ve kızlara yüklenen toplumsal roller ve yetiştirme biçimi arasındaki farklılık ile açıklanabilir.

Memnun edici/düzenleyici çocuklar (büyük çocuk), ilginin merkezi olmaya alışkındır, sorumluluk duygusu gelişmiştir ve başkalarını korumaya, onlara yardım etmeye çalışmaktadır. Kontrollü olmak, onlar için oldukça önemlidir. İlk çocuklar, daha çok lider olarak tanımlanır ve baskın bir karakterleri vardır. Sevimli/ikna edici (küçük çocuk) çocuklar da büyük çocuklar gibi sorumluluk alabilirler ve tüm ilginin kendi üzerlerinde olması nedeniyle tek çocuk gibi davranma eğilimindedirler (Dinkmeyer, McKay ve Dinkmeyer, 1978.).

Anne ve babalar, içinde bulundukları, yaşadıkları toplum kesimine göre, kız ve erkek çocuklarla farklı şekillerde iletişim kurarlar. Topluma bakıldığında erkek çocuklara, kız çocuklarından daha fazla ayrıcalık ve üstünlük tanındığı, erkek çocukların daha hoşgörülü, kızların ise daha baskılı ve koruyucu biçimde yetiştirildiği görülmektedir. Büyük çocuk ve küçük çocuk özelliğinin erkeklerde daha fazla

görülmesi, onlara daha fazla ayrıcalık ve üstünlük tanınması, kontrolün ve ilginin tamamen onlara verilmesi gibi faktörler ile açıklanabilir. Ayrıca özellikle hem kız hem erkek çocukların olduğu ailelerde, erkek çocuk küçük bile olsa, ebeveynleri tarafından büyük çocuk muamelesi görmekte, diğerlerine göre daha söz sahibi ve etkili bireyler olarak yetiştirilmektedir. Bu bağlamda, cinsiyet farklılığı sosyalleşme süreci ile aktarılan - özellikle kız ya da erkek olarak kendini tanımlamanın gelişimi – güçlü duygusal öğelerin yanı sıra algı veya kavramayı da içermektedir (Grabrucker, 1998; Brückner, 2002). Kadınlar daha pasif, bağımlı ve daha az baskın olmaya şartlandırılırken, erkekler daha bağımsız ve girişken olmaya cesaretlendirilir. Böylece, her iki cins çoğu zaman kadınları ikincil ya da aşağı statüde görür (Coleman ve ark., 2002). Araştırma sonuçları, cinsiyet tercihinin erkek çocuğun lehine yaygın olduğunu, ailede erkek çocuğun üstüne düşmenin fazla olduğunu göstermektedir. Kız çocuk, böyle bir ortamda bir kenara itildiğini, kendine değer verilmediğini gördüğünden o da kendini pek değerli görmeyebilir. Diğerleri kadar yetenekli olmadığı inancı ikinci çocuğun ileriki yaşamında, tepkici, asi ve kendisini aşma çabası içinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. (Geçtan, 2004). Kızların dışlanmış/ihmal edilmiş çocuk özelliği göstermesi bu gibi faktörlerle açıklanabilir. Birçok toplumda kadınların, erkeklere göre daha az söz söyleme hakkına, güce, statüye ve kaynaklara sahip oldukları görülmektedir (Eagly ve ark., 2000).

Dikkatle bakılan/üzerine titrenilen (tek çocuk) çocuk olma özelliği, cinsiyetler açısından farklılık göstermemektedir. Başka bir kardeşin olmadığı ailede tek çocuklar, el bebek gül bebek büyütülürler, kucaktan yere indirilmezler. Bir kral gibi her dediği istisnasız anında yerine getirilir. Aile tarafından adeta üstüne titrenir (ağlamasın, üşümesin, terlemesin v.b) (Yavuzer, 1997). Tek çocuklarda cinsiyet farklılığının görülmemesi, ailede sevgiyi, ilgiyi, rolleri paylaşacak başka bir kardeşin olmaması gibi faktörlerle açıklanabilir.

5.2. Cinsiyet ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Bu araştırmada karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri (başlatabilme, sürdürebilme, sonlandırabilme) cinsiyete göre incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, erkek öğrencilerin ilişkiyi başlatabilme alt ölçeği puanları, kız

öğrencilerin puanlarından daha yüksektir. Bu bulgu, karşı cinsle ilişkileri inceleyen araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Carter, 1999; Ünlü, 2004). Carter (1999), ABD'de, Müslüman çocuklar üzerinde yaptığı bir araştırmada, Müslüman toplumunda çıkma ilişkisini başlatma sorumluluğunun erkek çocukta olduğunu ve kızların ise sadece tekliflere cevap verdiklerini bulmuştur.

Messina (2003)'nın bir çalışmasının sonuçları da şunları göstermektedir: Erkekler, çıkmaya başlama, toplum baskısını kontrol etme ve cinsel ilişkiye başlama, kızlar ise kendilerine özel alan oluşturma, erkekler tarafından oluşturulan çıkma yapısında yer alma ve erkeklerin cinsel önermelerine cevap verme üzerine odaklanmışlardır (Akt: Ünlü, 2004). Araştırma sonuçları göstermektedir ki çıkma ilişkisini başlatma sorumluluğu erkeklere aittir.

Cinsiyetin, karşı cinsle ilişkiyi başlatmadaki etkisi, Türk kültürü bağlamında da ele alınabilir. Elde edilen bulgular, kadın ve erkeğin toplumsallaşma biçimleri ve Türk kültüründeki namus kavramıyla da açıklanabilir. Ülkemiz, kız ve erkekler için farklı toplumsallaştırma süreçlerinin olduğu gelişmekte olan bir ülkedir. Ülkemizde, erkeklere göre kızlar, daha çok evde zaman geçirmekte, evle ilgili sorumluluklar almakta, kızlardan geleneksel anne rollerine uymaları ve daha fazla bağımlı olmaları beklenmektedir. Anne-babalar kızlara karşı daha korumacı davranmaktadır (Güneri, Sümer ve Yıldırım, 1999). Öte yandan erkekler, daha özgür olmaya cesaretlendirilmektedir. Toplumda daha bağımsız, daha saldırgan olmalarına ve daha çok dışarıda zaman geçirmelerine izin verilmektedir (Güneri, Sümer ve Yıldırım, 1999; Eryılmaz ve Atak 2007a). Bu farklı toplumsallaştırma biçiminin, bireylerin karşı cinsle ilişkilerini yapılandırma süreçlerine de yansıyabileceği düşünülmektedir. Toplumdaki namusa ilişkin değer yargıları da göz önünde bulundurulduğunda, Türk kültüründe, karşı cinsle ilişkinin başlatılması genellikle erkekten beklenmektedir. Bu bir erkeklik görevi, hatta sorumluluğu olarak da algılanmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı kadınlar isteseler bile, ilişkiyi başlatmayı erkeklere bırakıyor olabilirler.

Karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilme ve sonlandırabilme puanları arasında ise cinsiyetler açısından herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Bunu, çıkma ilişkisindeki karşılıklılık (Murstein, Wadlin ve Bond, 1987), sevgi-saygı (Foa,1971), ödül (Berg ve McQuin, 1986), ilişkiden alınan doyum ve bağlılık (Rusbult, Johnson ve Morrow,

1986a), sorumluluk (Fincham ve Bradbury, 1987), eş tarafından anlaşılmak (Shullo ve Alperson, 1984), kişilerarası ilişkiler ve iletişim (Gottman, 1979; Zietlow ve Sillars, 1988) ve sosyal çevrenin desteğinin olması (Parks, Sta ve Eggert, 1983) gibi faktörlerle açıklayabiliriz (Akt: Hortaçsu, 2003).

Çevresini etkileyen ve çevresinden etkilenen insanoğlu, geliştirdiği ilişkiler ile varlığını sürdürme ve temel ihtiyaçlarını karşılama olanağı bulmaktadır. Kişilerarası ilişkilerin başlamasında, sürdürülmesinde ve sonlandırılmasında bireyin yanı sıra bireyle ilişkiyi yaşayan diğer tarafın da seçim ve nitelikleri, ilişkide belirleyici faktörler olarak işlev görmektedir (Graham ve Lafollette, 1989). İlişkilerin başlaması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasında, kişinin kendini algılayışı ve bireylerin karşılıklı beklentileri (ilişkiden alınan doyum, sevgi-saygı, sadakat vb.) belirleyici rol oynamaktadır. Bu algı ve beklentilerin kaynağı, bireylerin sahip olduğu kişisel şemalardır (Safran, 1990; Baldwin,1992; Duck, 1993). Kişisel şemaların ve kişilerarası ilişkilerin oluşmasında ve gelişmesinde, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevre önemli rol oynamaktadır. Her sosyal yapı kendi sosyal ağı, kültürel ve tarihsel geçmişi ile birlikte bireyin kendini ve karşı tarafı algılamasını etkilemekle birlikte, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, kişilerarası ilişkilerin gidişatını da (sürdürülmesi-sonlandırılması) belirlemektedir (Bacanlı, 1997, Tajfel ve Turner, 1986).

5.3. Psikolojik Doğum Sırası ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Araştırmada psikolojik doğum sırasının (memnun edici/düzenleyici, sevimli/ikna edici, dışlanmış/ihmal edilmiş, dikkatle bakılan/üzerine titrenilen) karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin (başlatabilme, sürdürebilme, sonlandırabilme) anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı da araştırılmıştır. Bu amaçla "Çoklu Doğrusal Regresyon" analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları, psikolojik doğum sırası değişkenlerinin karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisini yordamada farklılık olduğunu göstermektedir. Tüm psikolojik doğum sırası değişkenleri ilişkiyi başlatmanın anlamlı bir yordayıcısı değilken, memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) psikolojik doğum sırasının ilişkiyi sürdürebilmenin, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) psikolojik doğum sırasının ise ilişkiyi sonlandırabilmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Literatürde, psikolojik doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada da memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) psikolojik doğum sırası ile ilişkiyi sürdürebilme, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) psikolojik doğum sırası ile ilişkiyi sonlandırabilme arasında doğru yönde düşük bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) çocuklar, kurallara uyan, günlük işlerinde düzeni seven, aile içinde yönlendirici, başkalarına ve özelliklede kardeşlerine tavsiyelerde bulunan bireylerdir. Başarı odaklıdır ve kendilik değerleri sonra doğan çocuklara oranla daha yüksektir (Stewart 2004). Ailede güçlü, etkili ve önemli olarak görülen büyük çocuk, sorumluluk duygusuyla yetiştirilmiş, lider olarak tanımlanan, baskın bir karaktere sahiptir (Campbell, White ve Stewart, 1991). Bütün bunların yanı sıra kendisini en büyük olarak algılayan çocuk, yetişkin yaşamında otoriteden ve sahip olduklarını başkalarına kaptırmaktan korkabilir. Büyük çocuğun sahip olduğu bu özellikler, devam eden bir ilişkinin sürdürülmesi gerektiği inancını doğurabilir. Bu durum büyük çocuk psikolojik doğum sırasının içerdiği olumlu davranış ilişkileri ile açıklanabilir.

Daha güçlü ve yetenekli büyük kardeş ile kendisinden sonra gelen küçük kardeş arasında kalan dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) çocuk, ikisiyle de mücadele etmek zorundadır. Diğerleri kadar yetenekli olmadığı inancı, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) çocuğun ileriki yaşamında, tepkici, asi ve kendisini aşma çabası içinde bir insan olmasına ya da yenilgiyi kolay kabul ederek ezik ve karamsar bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Geçtan, 2004). Ortanca çocuklar, ilk çocuğun ayrıcalığını yakalamak ya da geçmek için sürekli yarış halindedir, çünkü aile içinde tam olarak tanımlanabilir bir rol edinememiştir. Eğer ortanca çocuk aile içindeki bu duruma uyum sağlarsa, yetişkinlik hayatında güçlü ve tutarlı bir kişilik ortaya çıkarabilir (Stewart, 2004). Bütün bunların yanı sıra çocuk eğitimi konusunda anne-baba çoğu kez ikinci çocuklarına, birinci çocuklarına oranla daha ılımlı davranır ve ortanca çocuk otorite tarafından daha az müdahale görür. Bu da ortanca çocuğun daha özerk olmasını, daha az sorumluluk yüklenmesini, arkadaş ilişkilerinde daha yetkin olmasını sağlayabilir. Ortanca çocuğun sahip olduğu bu özellikler, bir ilişkiyi sonlandırabilmesindeki kolaylaştırıcı etmenler olabilir.

5.4. Gerçek Doğum Sırası ve Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Gerçek doğum sırasına göre karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasında anlamlı faklılık olup olmadığını anlamaya yönelik yapılan analiz sonucuna göre, karşı cinsle ilişkiyi başlatabilme açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tek çocukların, ilişkiyi başlatabilme konusunda ilk, orta ve son çocuktan daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Gerçek doğum sırası ve karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiye literatürde rastlanmamıştır.

Aileyle çokça zaman geçirmek, ailenin maddi ve manevi kaynaklarını tek başına kullanıyor olmak, aileyle yakın ilişkiler geliştirebilmek, rekabet edecek kimsenin olmaması tek çocuk olmanın avantajları olarak değerlendirilmektedir (Roberts ve White 2001). Tek çocukların duygularını ifade etmede ilk doğanlardan daha özerk olduğu görülmektedir (Stewart, 2004). Tek çocukların, dikkat çekme çabası, ilgi ve sevgi eksikliği olmaması, gelecek kaygılarının daha az, ailenin sosyal desteğinin üst düzeyde olması, öz değerinin yüksek olması ve duygularını daha rahat ifade edebilmeleri, karşı cinsle ilişkiyi başlatma konusunda daha yetkin hissetmesini sağladığı düşünülebilir.

5.5. Gerçek Doğum Sırası ve Psikolojik Doğum Sırası

Üniversite öğrencilerinin gerçek doğum sıraları ve psikolojik doğum sıraları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamaya yönelik yapılan kay kare analizinin, gözenek sayısı 5'ten küçük olduğu için anlamlılık testine ilişkin sonuçlarının yorumlanması doğru değildir. Ancak bulgulara bakıldığında, gerçek doğum sırası 153 olan ilk çocukların sadece 45'nin psikolojik doğum sırasının büyük çocuk, gerçek doğum sırası 151 olan ortanca çocuğun yalnızca 20 tanesinin psikolojik doğum sırasının ortanca çocuk olduğu görülmektedir. Aynı şekilde gerçek doğum sırası 111 olan küçük çocukların sadece 35 tanesinin psikolojik doğum sırasının küçük, gerçek doğum sırası 6 olan tek çocukların sadece 4'ünün psikolojik doğum sırasının tek çocuk olduğu görülmektedir. Bu, anne- babaların çocuğa yaklaşım biçimi ve uyguladığı disiplin tarzının çocuğun kişiliğini ve diğer bireysel özelliklerini şekillendirmesi gibi faktörlerle açıklanabilir (Bacanlı, 1997).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve ileride bu konuda yapılacak çalışmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Araştırmada, cinsiyete göre psikolojik doğum sırası ile karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, psikolojik doğum sırasının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bulguların, memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) ve sevimli/ikna edici (küçük çocuk) öğrencilerde erkekler, dışlanmış/ihmal edilmiş (ortanca çocuk) öğrencilerde kızlar lehine olduğu görülmüştür. Dikkatle bakılan/ üzerine titrenilen (tek çocuk) öğrencilerde ise cinsiyete göre farklılaşma bulunmamıştır.

Cinsiyete göre öğrencilerin karşı cinsle ilişkiyi sürdürebilme puanları ve karşı cinsle ilişkiyi sonlandırabilme puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, karşı cinsle ilişkiyi başlatabilme puanları erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu da gösteriyor ki erkekler, ilişkiyi başlatabilme konusunda kızlardan daha yetkindirler. Ayrıca gerçek doğum sırasına göre, tek çocukların ilişkiyi başlatabilme konusunda diğer çocuklardan daha yetkin olduğu ortaya çıkmıştır.

Psikolojik doğum sırasının karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan araştırma sonuçlarına göre, psikolojik doğum sırasının ilişkiyi başlatabilmeyi anlamlı bir şekilde yordamadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra memnun edici/düzenleyici (büyük çocuk) psikolojik doğum sırasının ilişkiyi sürdürebilmeyi, dışlanmış/ihmal edilmiş psikolojik doğum sırasının ise ilişkiyi sonlandırmayı yordadığı görülmüştür.

6.2. Öneriler

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, eğitim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları çerçevesinde kullanımına ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler

1. Psikolojik danışma uygulamalarında, danışanı ve sorununu anlamada, onun aile ilişkilerini algılayış şeklini bilmek önemlidir. Psikolojik doğum sırası, danışanın yaşam biçimine ilişkin hipotezler oluşturmada önemli olarak görülmektedir. Psikolojik doğum sırası, danışanın aile içinde kendini algılayışı ve kendini konumlandırdığı yer hakkında bilgi vermektedir. Bu bilginin müdahaleyi ve izlenecek stratejiyi belirlemede danışmanlara yardımcı olacağı düşünülmektedir.
2. Ailelerde yapılacak görüşmelerde de psikolojik doğum sırasının bilinmesi önemli görülmektedir. Aile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi yoluyla, aile üyeleri arasında sağlıklı ilişkiler geliştirilmesine ve bunun kişilerarası iletişime aktarılmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.
3. Sosyal ilişkilere girme ve sürdürebilmenin pek çok kişi için stres yaratıcı bir problem durumu olarak algılandığı düşünülürse, bireylerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükseltmeye yönelik, sosyal beceri eğitimi, atılganlık eğitimi, iletişim becerileri konularını içeren bireysel ve grup çalışmalarına yer verilebilir.
4. Anne-babalara çocuk yetiştirme tarzları ve kişilerarası ilişkilerde çocuklara olumlu model olma konularında eğitim verilebilir.
5. Öğrencilerin kendilerini daha yetkin hissedebilecekleri, kültürel ve sosyal faaliyetlere yönlenmeleri konusunda, öğrenciler cesaretlendirilebilir.

6.2.2. Gelecekteki Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Literatürde karşı cinsle ilişkide sosyal yetkinlik beklentisi ile psikolojik doğum sırasının birlikte incelendiği başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarının tekrarlanabilirliğinin test edilmesi için yapılacak yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Bu araştırma üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Bu durum, genellemelerin diğer gruplara dikkatle bir şekilde yapılmasını gerektirmektedir. Araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliğini test edebilmek için, farklı öğrenim düzeylerine sahip veya farklı meslek gruplarındaki bireylerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.
3. Anne-baba tutumları, çocuğun kendini aile içinde nasıl algıladığını etkileyen temel etmenlerden biridir. Bu araştırmada, anne baba tutumları, değişken olarak ele alınmamıştır. Bir başka araştırmada, psikolojik doğum sırası ve sosyal yetkinlik beklentisini yordamada katkısı olabileceği düşünülen anne-baba tutumları, benlik saygısı, sosyal beceri gibi değişkenlerinde ele alınmasının anlamlı olabileceği düşünülmektedir. .
4. Çıkma deneyimine sahip olan ve olmayan öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerine bakılmasının da yararlı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Adams, J.F. (1995), *Ergenliği anlamak*, (Çev. A. Dönmez), Onur B. (Ed.), Ankara: İmge Yayınevi.

Adams, J. M. ve Jones, W. H. (1997), "The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis", *Journal of Personality and Social Psychology, 72*, 1177–1196.

Adler, A.(1994), *Güç Çocuğun Eğitimi*, (N. Önol, Çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.

Adler, A. (2000), *Yaşamın Anlam ve Amacı,* (K. Şipal, Çev.), İstanbul: Say Yayınları.

Akkapulu, E. (2005), "Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisini Yordayan Bazı Değişkenler", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Akkök, F. (1999), *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Öğretmen El Kitabı,* (2. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınları.

Ashby, Jeffry, Kenny A. LoCicero, Mary Catherine Kenny, (2003), "The Relationship of Multidimensional Perfectionism to Psychological Birth Order", *The Journal of Individual Psychology*, 59 (1), 42–51.

Ashby, J.S.ve Kottman, T.(2000), "The Relationships Between Personality Priorities and Affect, Depression, Self-Efficacy, and Fear of Intimacy", *The Journal of Individual Psychology,* 56 (2), 224–236.

Atkinson, Rita, Atkinson, Richard, Hilgard, Ernest (1995), *Psikolojiye Giriş* (K. Atakay, M. Atakay ve Aysun Yavuz, Çev.), İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Bacanlı, Hasan. (1997), *Gelişim ve Öğrenme,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Baldwin, M. W. (1992), "Relational schemas and the processing of social information", *Psychological Bulletin,* 112*,* 461-484.

Bandura, A. (1986), *Social Fundations of Thought and Actions: A Social Cognitive Theory*, Englewood Cliffs, Nd: Prentice-Hall, 399–449

Bandura, A. (1977), "Self- Efficacy: Towarda a Unifying Theory of Behavior Change", *Psychological Review*, 84 (2), 191- 215.

Bandura, A. (1993), "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning", *Educational Psychologist,* 28 (2), 117–148.

Bandura, A. (1997), *Self-Efficacy: The Exercise of Control,* W.H. Freemen Company, New-York, 179–259.

Bezjak, J.E. ve Lee, J.W. (1990), "Relationship of Self- Efficacy and Locus of Control Constructs in Predicting College Students Physical, Fitness Behavior, *Perceptual and Motor Skills,* 71 (2), 499- 508.

Biçer, E. (2009), "Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bilgin, M. (1996), "Grup Rehberliğinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma", *Doktora Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Bilgin, M. (1997), "Meslek Lisesi Öğrencilerinin Ailelerinin Bazı Demografik Değişkenlerinin Saptanması ve Ailelerinin Ergenlere İlişkin Sosyal İlişkiye Girme ve Kabul Algıları ile Ergenlerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Kendini Kabul Düzeylerinin Karşılaştırılması", *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (16), 15–30.

Bilgin, M. (1999), "14–18 Yaş Grubu Ergenlere Yönelik Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Geliştirme Çalışması", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2, (12), 7–15.

Blake, T.R. ve Rust, J.O. (2002), "Self-Esteem And Self-Efficacy Of College Students With Disabilities", *College Students Journal,* 36 (2), 214.

Bradley, R.H. ve Corwyn, R.F. (2001), "Home Environment and Behavioral Development During Early Adolescence", *Journal of Developmental Psychology Merril-Palmer Quarterly,* 47 (2), 165–187

Bruckner, Margrit (2002), "On Social Work and What Gender has got to do with it", *European Journal of Social Work,* 5 (3), 271.

Büyüköztürk, Ş. (2005), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum,* (5. Baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Büyükşahin, A. (2004), "Türkiye'de Uyarlama Çalışmaları Yapılmış Ya Da Türk Kültüründe Geliştirilmiş İkili İlişkiler Kapsamındaki Ölçeklerin Kısa Tanıtımı", *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(53), 129–143.

Büyükşahin, A. (2006), "Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Campbell, L., White J., Stewart A. (1991), "The Relationship of Psychological Birth Order to Actual Birth Orde",. *Individual Psychology, 47*, 380–391.

Carter, R. B. (1999), "Counseling Muslim Children in Svhool Settings", *Professional School Counselling,* 2 (3), 183.

Coleman, William J., Kerbo, Harold R. ve Ramos, Linda L. (2002*), Social Problems,* Eight Edition, Prentice Hall, New Jersey. 349

Coleman, P. K. (2003), "Perceptions of Parent-Child Attachment, Social Self- Efficacy and Peer Relationships in Middle Childhood", *Infant and Child Development 12*, 351–368.

Colins, N. L., ve Read, S.J. (1990), "Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples", *Journal of Personality and Social Psychology, 59,* 644–663.

Connolly, J. A. (1989), "Social Self-Efficacy in Adolescence; Relations with Self-Consept, Social Adjustment, and Mental Health", *Canadian Journal of Behavior Science Rewiew,* 21 (3), 258–269.

Connolly, J. A., Craig W., Goldberg, A. ve ark. (1999), "Conceptions of cross-sex friendships and romantic relationships in early adolescence", *J. Youth Adolescence,* 28, 481–494.

Corey, G. (2005), *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları,* (Ergene, Çev.), Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (1992), *İnsan ve Davranışı,* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çelikkaleli, Ö. (2004), "Lise Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Psikolojik İhtiyaçlar", *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Dowda, M., Dishman, R.K., Pfeiffer, K.A. ve Pate, R.R. (2007), "Family Support for Physical Activity in Girls from 8th to 12th Grade in South Carolina", *Preventive Medicine*, 44 (2), 153-159.

Duck, S. (1993), *Individuals in relationships: Understanding relationships processes serie,*Vol. I. UK: SAGE Publications.

Duvall, EM (1964), "Adolescent love as a reflection of teenagers' search for identity", *J Marr Fam May,* 226–229.

Eagly, A. H., Wood, W., Dıekman, A.B. (2000), "Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal", (Eckes, T. Ve Trauther, H. M. Eds.). *The Developmental Social Psychology of Gender* (Mahwah, New Jersey: Lawrance Erlbaum Associates, Publishers), 123–160.

Efe, M. (2007), "14 -16 Yaş Grubu Bireylerde Spor Çalışmalarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Atılganlık Üzerine Etkisi", *Doktora Tezi,* Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Ersanlı, K. (1996), *Benliğin Gelişimi ve Görevleri*, Samsun: Eser Ofset.

_____ (2005), *Davranışlarımız*, Samsun: Eser Ofset.

Eryılmaz, A. (2004), "Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Döneminde Romantik Yakınlığı Başlatmada Algılanan Kontrol", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2007a), "Kız Ergenlerin Bakış Açısıyla Kadınlık ve Erkeklik Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları: "Ah! Bir De Özgür Olsam", *1. Psikoloji Lisansüstü Öğrencileri Kongresi*, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 21-24 Haziran, İzmir.

Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2009), "Ready or not? Markers of starting romantic intimacy at emerging adulthood: Turkish experience", *International Journal of Social Science,* 4 (1), 31–38

Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2010), "Beliren Yetişkinlikte Romantik Yakınlığı Başlatma: Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık mı?", *Türk PDR Dergisi,* 4 (34), 119–124

Feeney, J.A. ve Noller, P. (1990), "Attachment style as predictor of adult romantic relationships", *Journal of Personality and Social Psychology,* 58(2), 281–291.

Fehr, B. (1988), "Prototype analysis of the concepts of love and commitment", *Journal of Personality and Social Psychology,* 55, 557–579.

Feiring C. (1996), "Concepts of Romance in 15 year-old Adolescents", *Journal of Research on Adolescence,* 6(2), 181–200

Fırıncıoğlu, H. (2005), "Adlerian Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeyleri Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma", *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Gazeloğlu, C. (2000), "İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Ana-Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Geçtan, E. (2004), *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Gfroerer, K.P., Gfroerer, C.A., Curlette, W.L., White, J. ve Kern, R.M. (2003), "Psychological Birth Order And The BASIS-A Inventory", *Journal of Individual Psychology*, 59 (1), 31-41.

Gilbert, J. ve Cynthia M. (2005), "Stress Coping for Elementary School Children: A Case for Includıng Lifestyle", *The Journal of Individual Pschology,* 61 (4), 314–328.

Goodwin,R., Soon, A.P.Y. (1994), "Self monitoring and relationship adjustment: A cross-culturel analysis", *The Journal of Social Psychology*, *134*, 35–39.

Grabrucker, Marianne *(*1998), "Socialisation and Gender Roles", (Ian MARSH, Rosie CAMPBELL ve Mike KEATING, Edt.). *Classic and Contemporary Readings in Sociology,* Longman, Harlow, 37.

Graham, G. ve Lafollette, H. (1989). *Person to person.* Philadelphia: Temple University Press.

Gresham, F. M. (1984), "Social Skills and Self-Efficacy For Expectional Children", *Expectional Children,* 51(3), 253–264.

Güneri, O., Sümer, Z. ve Yıldırım, A. (1999), "Sources of self-identity among Turkish adolescents", *Adolescence*, 34, 135, 535, 546.

Güneysu, S. (1982), "Ana-Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuklardaki Davranış Problemleri", *Bilim Uzmanlığı Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Hatfield, E. (1988), *Passionate and companionate love*, R.J.Sternberg ve M.L.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1987), "Romantic love conceptualized as an attachment process", *Journal of Personality and Social Psychology,* 52 (3), 511–524.

Hendrick, C. ve Hendrick, S.(1996), "Gender And Experience Of Heterosexuel Love", (J.T.Wood, Ed.), *Gendered Relationships,* Mayfield Publishing Company, California.

Hermann, K.S. ve Betz, N.E. (2004), "Path Model of The Relationships of Instrumentality and Expressiveness to Social Self-Efficacy, Shyness, and

Depressive Symptoms", *Sex Roles: A Journal of Research,* 51(1–2), 55–66.

Hinton, Amber (2005), "Relationships of Psycological Birth Order and Parent-Child Relation Ship on Campus, *Central Scholars Symposium*, Abstract.

http://www.sulloway.org/Birth_Order(Salmon-Oxford-2007).pdf Erişim Tarihi, 2010

http://www.childdevelopmentinfo.com/ Erişim Tarihi, 2010

Holmes, J.G. (2000), "Social relationships: The nature and function of relationship schemas", *Eurupen Journal of Social Psychology, 30,* 447–495.

Hortaçsu, N. (2003), *İnsan İlişkileri*, 2.baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Irmak, A. S. (1995), "Beş ve Altı Yaş Grubu Çocuklarda Doğuş Sırasının Uyum Problemleri İle Olan İlişkisinin İncelenmesi", *Bilim Uzmanlığı Tezi,* Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnanç, B., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2006), *Gelişim Psikolojisi*, Adana: Nobel Kitabevi.

Innes, J.M. ve Thomas, C.(1989), "Attributional Style, Self-Efficacy and Social Avoidance and Inhibition Among Secondary School Students", *Personality and Individual Differences,* 10 (7), 757–762.

Jenkins, S.R., Goodness, K. ve Buhrmester, D. (2002), "Gender Differences in Early Adolescents' Relationship Qualities, Self-efficacy and Depression Symptoms", *Journal of Adolescense,* 22(3), 27-33.

Johnson, M.P. (1973), "Commitment: A conceptual structure and empirical application", *Sociological Quarterly,* 14, 395–406.

Johnson, M.P. (1991), "Commitment to personal relationships", (E.H. Jones and D.W. Perlman, Eds.), *Advances in Personal Relationships,* 3, London: Jessica Kingsley, Johnson.

Johnson, M.P., Caughlin, J.P. ve Huston, T.L. (1999), "The tripartite Nature of Marital Commitment: Personal, Moral and Structural Reasons Tos Tay Married", *Journal of Marriage and the Family, 61,*160–177

Kalkan, M. (2005), "White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği", *3P Dergisi*, 13 (3), 169- 174.

Kalkan, M. Odacı, H. (24–27 Ekim, 2007), "Psikolojik Doğum Sırası ve Ana-Babaya Bağlanma: Okul Öncesi Öğretmen Adayları Üzerine Bir Çalışma", *II. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi,* Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Karadeniz, S. (2008), "Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Psikolojik Doğum Sırası Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E. ve Menteş, Ö. (2006), "Lise Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Otomatik Düşüncelerin, Yaşanılan Sosyal Birim ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 35- 45.

Kashdan, T.B. ve Roberts, J.E. (2004), "Social Anxiety's Impact on Effect, Curiosity, and Social Self-Efficacy During a High Self-Focus Social Threat Situation", *Cognitive Therapy and Research,* 28 (1), 119–141.

Keidasch, C. (2006), "The Effects of Psychological Birth Order and Goldberg's "BIG 5" Personality Traits", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Rowan University, New Jersey.

Kıran-Esen, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2008), "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Düzeyleri ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Biçimlerinin İncelenmesi", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3 (29), 37–49.

Kidwell, J.M. (1982), "Differences In Ethical Perceptions Between Male And Female Managers, Myth or Reality", *Journal of Business Ethics*, 489–493.

Kiracofe, N. M. ve Kiracofe, H.N. (1990), "Child-Perceived Parental Favoritism and Birth Order", *Individual Psychology*, *46*, 74-81.

Kulaksızoğlu, A. (2006), *Ergenlik Psikolojisi,* (8.Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

La Greca M.A, Harrison H.M (2005), "Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression?", *J. Clin Child Adolesc Psych,* 34 (1), 49–61.

Lee, J.A. (1988), "Love-Styles", (R.J.Sternberg ve M.L.Barnes, Eds.), *The Psychology of Love*, Yale University Press.

Lohman, J., Timoty G. ve Lohman, Oscar C.. (1985), "Psychological Position and Perceived Sibling Differences", *Individual Psychology*, *53*, 89- 104, 315–324

Mathes, E.W. ve Moore, C.L. (1984), "Reik's complementarity theory of romantic love", *Journal of Social Psychology*, 125 (3), 321–327.

Matsushima R. ve Shiomi K. (2003), "Social Self Efficacy And Interpersonal Stres in Adolescence", *Social Behavior and Personality: An International Journal,* 31 (4), 323.

Melillo, D. ve Bentley C. (1983), "Birth order, Perceived Birth Order, and Family Position of Academic Women", *The Journal of Adlerian Theory Research & Practice*, 39, 57–62

Morgan, C.T. (1998), *Psikolojiye Giriş,* (S. Karakaş, Çev. Ed.), Ankara: Hacettepe Yayınları.

Moore,S.M., Kennedy,G., Furlonger, B. ve Evers, K.(1999), "Sex, Sex Roles and Romantic Attitudes: Finding the Balance", *Current Research in Social Psyhology, 4.*

Murris, P. (2002), "Relationship Between Self- Efficacy and Symptoms of Anxiety Disoders and Depression in a Normal Adolescent Sample", *Personality and Individual Differences, 32*, 337–348.

Muus, R.E. ve Portah, H.D. (1999), *Adolescent Behavior and Society: A Book of Readings,* (5. baskı), McGraw-HillCompss, 113–174.

Nurmi, J. E. (1991), "How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning", *Developmental Review,* 11 (1), 1–59.

Odacı, H. ve Kalkan M. (17–19 Ekim 2007), "Psikolojik Doğum Sırası ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Arasındaki İlişki". IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

O'leary, V.E., Unger, R. K.ve Peplau, L.A.(1994), "Men and Women in Love", (D.L.Sollie ve L.A.Leslie, Eds.), *Gender, Families and Close Relationships: Feminist Research Journeys*, Sage Publications, California.

Önder, A. ve Gülay, H. (2007), "Annelerin Kabul-Red Düzeyi İle Çocuklarının Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22.

Öngider, N. (2006), "Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri", *Doktora Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Öztürk, M. O. (1995), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Qatman, T., Sampson, K., Robinson, L. ve Wason, C. M. (2001), "Academic, Motivational and Emotional Correlates of Adolescent Dating", *Genetic, Social and General Psychology,* 127 (2), 211.

Payne, R. ve Jahoda, A. (2004), "The Glasgow Social Self-Efficacy Scale- A New Scale for Measuring Social Self-Efficacy in People with Intellectual Disability", *Clinical Psychology and Psychotherapy,* 11 (4), 265–274.

Peplau, L.A. (1983), *Roles and Gender, Close Relationships*, W.H.Freeman And Company, New York.

Peplau, L.A. ve Gordon, S.L. (1985), "*Women and Men in Love: Gender Differences in Close Heterosexual Relationships,* V.E. O'leary, R.k.Unger and B.S.

Pilkington, Lloyd R.,ve ark. (1997), "Perceived Coping Resources and Pscyhological Birth Order in School- Age Child", *Individual Psychology*, 53(1), 43–57.

Rattner, J. (1983), "Position in the Sibling Order", *Individual Psychological Theory of Education,* New York: Alfred Adler, Frederick Ungar Publishing Co. 124-127.

Rizzo C.J., Daley S.E. ve Gunderson B.H. (2006), "Interpersonal Sensitivity, Romantic Stress, and the Prediction of Depression: A Study of Inner-City, Minority Adolescent Girls", *J. Youth Adolescence,* 35 (3), 469–478.

Roberts, C.Lisen ve Priscilla, B. White. (2001), "I Always Knew Mom and Dad Loved Me Best: Experiences of Only Children [Abs]", *The Journal of Individual Psychology*, 57(2), 12

Rusbult, C.E. (1991), "Commentary on Johnson's Commitment to Personal Relationships: What's Interesting and What's New?", (E.H. Jones and D.W. Perlman Eds.), *Advances in Personal Relationships,* 3, London: Jessica Kingsley.

Rusbult, C. E., ve Buunk, B. P. (1993), "Commitment Processes in Close Relationships: An Interdependence Analysis", *Journal of Social and Personal Relationships,* 10 (2), 175 – 204.

Safran, J. D. (1990), "Towards A Refinement of Cognitive Therapy in Interpersonal theory: I. Theory", *Clinical Psychology Review,* 10*,* 87–105.

Salmon, C. (2002), "Birth Order and Relationships", *Human Nature*, 14 (1), 73-88.

Shaver, P. R. ve Hazan, (1988), "A Biased Overview of A Study of Love", J*ournal of Social and Personal Relationships, 5*, 473–501.

Shulman, Bernard H. Ve Mosak, Horald H. (1977), "Birth Order And Ordinal Position: Two Adlerian Views", *Journal of Individual Psychology, 33*, 114–121.

Shulman S. ve Scharf M. (2000), "Adolescent Romantic Behaviors and Perceptions: Age and Gender-Related Differences and Links With Family and Peer Relationships", *J Res Adolesc,* 10 (1), 99–118.

Skipper J.K. ve Nass G. (1966), *Dating Behavior: A Framework for Analysis and An Illustration*, J. Marr, 412–420.

Stewart, Alan E., Linda F. Campbell.(1998), "Validity and Reliability of the White-Campbell Psychological Birth Order Invertory", *The Journal of Individual Psychology,* 54(1), 42–60

Stewart, Alan E, Elizabeth A. Stewart, Linda F. Campbell (2001), "The Relationship of Psychological Birth Order to the Family Atmospere and to Personality", *The Journal of Individual Psychology*, 57 (4), 42–60.

Stewart, Alan E. (2004), "Can Knowledge of Client Birth Order Bias Judgement", *Journal of Counseling and Development, 82*, 167–176

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986), *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*, In S.

Torres, J.B. ve Solberg, V.C. (2001), "Role of Self-Efficacy, Stress, Social Integration, and Family Support in Latino College Student Persistence and Health", *Journal of Vocational Behavior,* 59 (1), 53–63.

Uzamaz, F. (2000), "Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Ünlü, V. (2004), "Karşı Cinsle İlişkide Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği", *Yüksek Lisans Tezi,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Westen, D. (1996), *Psychology: Mind, Brain and Culture,* John Wiley & Sons, Inc. Kaynak: Kaos GL, Yaz 2001.

White J. ve ark. (1997), "The Relation of Psychological Birth Order to Career Interest", *Individual Psychology*, 53(1), 84–104.

Wolfe DA, Scott K, Reitzel-Jaffe D ve ark. (2001), "Development and Validation of the Conflict in Adolescent Dating Relationship Inventory", *Psychol Assess,* 13 (2), 277–293.

Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç-Atıcı, M. (2007), *Gelişim Psikolojisi, Çocuk ve Ergen Gelişimi,* (3.Baskı), Adana: PegemA Yayıncılık.

Yavuzer, H. (1997, 2001), *Çocuk Psikolojis*i, (20. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1989), *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Özgür Yayınları.

EKLER

EK–1. KARŞI CİNSLE İLİŞKİDE SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ

Açıklama: Sevgili arkadaşlar, aşağıda karşı cinsle yaşanan arkadaşlıklarda (çıkma, flört), kişinin arkadaşlığı başlatabilme, sürdürebilme ve sonlandırabilme davranışlarıyla ilgili birtakım ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerde "doğru ya da yanlış" yoktur. Sadece sizin görüşleriniz sorulmaktadır.

Lütfen her soruyu dikkatlice okuyun ve kendinize uygun olan seçeneğe çarpı işareti (X) koyunuz.

Seçenekler;

1. Hiçbir Zaman
2. Ara Sıra
3. Sık Sık
4. Her Zaman, anlamlarına gelmektedir.

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	**Hiçbir Zaman**	**Ara Sıra**	**Sık Sık**	**Her Zaman**
1. Karşı cinsten ilgimi çeken biri olduğunda, tanışmak için fırsatlar yaratabilirim.	1	2		4
2. Çıktığım arkadaşım küçük bir hata yaptığında ona sabır gösterebilirim.	1	2	3	4
3. Çıkmak istediğim kişinin bulunduğu ortamlara girerek dikkatini çekebilirim.	1	2	3	4
4. Karşı cinsten hoşlandığım birisiyle konuşmak için başkalarından yardım isteyebilirim.	1	2	3	4
5. Çıktığım arkadaşıma, ayrılma kararını açıklamak isterken, konuya giremeyebilirim.	1	2	3	4
6. Sinirli olduğum zamanlarda dahi çıktığım arkadaşımı kırmamak için gayret edebilirim.	1	2	3	4
7. Çıktığım arkadaşımı kırdığımda, ondan özür dileyebilirim.	1	2	3	4

8. Çıkmak istediğim kişinin ilgi alanlarına yönelerek bana ilgi duymasını sağlayabilirim.	1	2	3	4
9. Çıktığım arkadaşıma, ayrılma isteğimi nasıl ve ne zaman söyleyeceğim konusunda kararsız kalabilirim.	1	2	3	4
10. Karşı cinsten hoşlandığım biriyle çıkabilmek için gayret gösterebilirim.	1	2	3	4
11. Çıktığım arkadaşım, bir davranışımdan hoşlanmıyorsa, düzeltmek için elimden geleni yaparım.	1	2	3	4
12. Çıktığım arkadaşımın tepkisinden çekindiğim için, ayrılma kararımı erteleyebilirim.	1	2	3	4

EK–2. WHİTE-CAMPBELL PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI ENVANTERİ

Açıklama: Lütfen her bir maddeyi okuduktan sonra, yetişmiş olduğunuz aile içinde, kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin görüşlerinizi, "EVET veya HAYIR" seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtiniz. Eğer birkaç ailede yetişmişseniz, en fazla zaman geçirdiğiniz aileyi düşünerek yanıtlarınızı veriniz.

Kardeşiniz yoksa kardeşlerle yaşanılan deneyimleri içeren maddeleri cevaplamayınız.

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	**EVET**	**HAYIR**
1. Anne-babamın benimle ilgili beklentilerinin çok yüksek olduğuna inanırdım.	Evet	Hayır
2. Aile bireylerim bana bebekmişim gibi davranırlardı.	Evet	Hayır
3. Ailem benim yaşamıma istemediğim kadar çok karışırdı.	Evet	Hayır
4. Sürekli bir yarış içinde gibiydim.	Evet	Hayır
5. Benim için, büyükleri mutlu etmek önemliydi.	Evet	Hayır
6. Ailem benim özel yaşamıma saygı göstermezdi.	Evet	Hayır
7. Kendimi başkalarından soyutlanmış hissederdim.	Evet	Hayır
8. Kız ve erkek kardeşlerimden bir şeyler istemem kolaydı.	Evet	Hayır
9. Anne-babamın benimle ilgili endişeleri vardı.	Evet	Hayır
10. Ailemdeki herhangi birinden daha az ciddiye alınırdım.	Evet	Hayır
11. Kız ve erkek kardeşlerime doğru ve yanlışlar hakkında öğüt vermek benim önemliydi.	Evet	Hayır
12. Aile içinde en sevimli kişi ben gibiydim.	Evet	Hayır
13. Anne-babamın tam ilgisini asla görememiş gibiydim.	Evet	Hayır
14. Anne-babam beni kontrol etmeye çalışırlardı.	Evet	Hayır
15. Ailemdeki diğer bireylerden daha düzenli ve planlı durumdaydım.	Evet	Hayır
16. Aile üyelerim üzerime titrerlerdi.	Evet	Hayır
17. Başkalarının yaptıkları şeyleri doğru yapmaları benim için önemliydi.	Evet	Hayır
18. Anne-babam hayatımı yönetmeye çalışırlardı.	Evet	Hayır
19. Ailemin diğer üyelerinden daha az önemliymişim gibi gelirdi.	Evet	Hayır
20. Anne-babamı memnun etmeyi isterdim.	Evet	Hayır

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.	EVET	HAYIR
21. Anne-babam, yaşamımda olup biten her şeyi bilmek isterlerdi.	Evet	Hayır
22. Ailemdeki diğer bireylere göre daha az sevildiğimi sıkça hissederdim.	Evet	Hayır
23. Anne-babam tarafından engellendiğimi hissederdim.	Evet	Hayır
24. Benim için yaptığım işleri doğru yapmak önemliydi.	Evet	Hayır
25. İstediğim her zaman, ailemin yöneticisi olabildim.	Evet	Hayır
26. Ailemdeki diğer bireylerle karşılaştırıldığımda bana daha nezaketsiz davranıldığını sıkça hissederdim.	Evet	Hayır
27. Ailemden istediğim şeyi elde etme konusunda başarılıydım.	Evet	Hayır
28. Sanki bir fanus (akvaryum) içinde yaşıyor gibi hissederdim.	Evet	Hayır
29. Okulda en iyi olmak benim için önemliydi.	Evet	Hayır
30. Ailemdeki diğer kişilerden kopmuş olduğumu hissederdim.	Evet	Hayır
31. Anne-babam, benim yapmam gereken her şeyi kendi işleri gibi görürlerdi.	Evet	Hayır
32. Benim için en iyi olmak önemliydi.	Evet	Hayır
33. İstediğim zaman ailenin patronu olabilirdim.	Evet	Hayır
34. Kendimi erkek ve kız kardeşlerim tarafından ezilmiş hissederdim.	Evet	Hayır
35. Anne-babam, başkalarının işleriyle fazlaca ilgilenirlerdi.	Evet	Hayır
36. Düzenli olmayı, ailemdeki diğer bireylerden daha çok severdim.	Evet	Hayır
37. Ailemdeki en çekici, en sevilen kişi ben gibi görünürdüm.	Evet	Hayır
38. Ailemdeki diğer kişilere göre, bana daha az adil davranılırdı.	Evet	Hayır
39. Ailemdeki diğer kişilerin yaptıkları şeyleri düzgün yapmalarını isterdim.	Evet	Hayır
40. Ailemdeki diğer kişilere göre daha az değerli olduğumu hissederdim.	Evet	Hayır
41. Her şeyi usulünce, olması gerektiği gibi yapmaktan hoşlanırdım.	Evet	Hayır
42. Erkek ve kız kardeşlerim tarafından dışlanmış gibi hissederdim.	Evet	Hayır

EK–3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. **Okuduğunuz Bölüm**: …….....
2. **Üniversitede Kaçıncı Yılınız: ..…..**
3. **Kaçıncı Sınıftasınız: ..…..**
4. **Cinsiyet:** (…..) Kadın (…..) Erkek
5. **Yaşınız: ……..**
6. **Anneniz:**

(…..) Öz (…..) Üvey (…..) Sağ (…..) Yaşamıyor

7. **Babanız:**

(…..) Öz (…..) Üvey (…..) Sağ (…..) Yaşamıyor

8. **Anne ve Babanız Sağ ise:**

(…..) Birlikte yaşıyorlar

(…..) Boşandılar

(…..) Boşandılar ama birlikte yaşıyorlar

(…..) Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar

9. **Annenizin Öğrenim Durumu:**

(…..) Okuryazar değil
(…..) İlkokul
(…..) Ortaokul
(…..) Lise
(…..) Üniversite
(…..) Lisansüstü

10. **Babanızın Öğrenim Durumu:**

(…..) Okuryazar değil
(…..) İlkokul
(…..) Ortaokul
(…..) Lise
(…..) Üniversite
(…..) Lisansüstü

11. **Annenizin Mesleği:** ……..…….
12. **Babanızın Mesleği:** ……..……
13. **Kiminle Birlikte Yaşıyorsunuz:**

(…..) Ailemle (anne-baba ile)

(…..) Annemle

(…..) Babamla

(…..) Yakın akrabalarımla (dede, teyze, amca vb.)

(…..) Arkadaşlarımla

(…..) Yurtta kalıyorum

(…..) Diğer

(Yazınız)…….....

14. **Bugüne Kadar Karşı Cinsten Biriyle Çıktınız mı?**

(…..) Evet (……) Hayır

NOT: AŞAĞIDAKİ SORULARI AİLENİZLE YAŞADIĞINIZ EVİ DÜŞÜNEREK YANITLAYINIZ.

15. Kaç Kardeşsiniz (siz dahil): ……..

16. Kaçıncı Çocuksunuz: ……..

17. Ailenizdeki Birey Sayısı (siz, anneniz-babanız ve evlenenler dâhil kardeşleriniz):

Kişi Sayısı: ……..

18. Yaşadığınız Aile Tipi:

(…..) Çekirdek Aile (Sadece anne-baba ve kardeşlerin birlikte aynı evde yaşıyor olması)

(…..) Geniş Aile (Anne-baba, dede, büyükanne, hala vb. birlikte aynı evde yaşıyor olması)

19. Oturduğunuz Ev:

(…..) Kira

(…..) Kendimize Ait

(…..) Lojman

20. Evinizdeki Oda Sayısı (mutfak hariç):

Oda Sayısı:…..…

21. Oturduğunuz Evin Isıtma Sistemi:

(…..) Soba

(…..) Kalorifer

(..…) Kat Kaloriferi veya Klima

22. Oturduğunuz Evin Serinletme Sistemi:

(…..) Vantilatör

(…..) Klima/Split Klima

(…..) Hiçbir Serinletme Sistemi Yok

23. Evinizde İnternet Bağlantınız Var mı?

(…..) Var (…..) Yok

24. Evde Sürekli Takip Edilen Gazete ve/veya Dergi Var mı?

(…..) Var (…..) Yok

25. Evinizde Bir Ay İçerisinde Okunan Kitap Sayısı:

Kitap Sayısı:……..…

26. Aile Üyelerinizden Bir Derneğe ve/veya Sivil toplum Örgütüne Üye Olan Var mı?

(…..) Var (…..) Yok

27. Tatilinizi Nasıl Geçirirsiniz?

(…..) Tatile Gitmiyoruz

(…..) Akrabaları Ziyaret Etme

(…..) Köye/ Memlekete Gitme

(…..) Yaylaya Gitme

(.....) Yazlığa/Denize Gitme

(…..) Yurtdışı Gezisine Katılma

(…..) Diğer (Yazınız)……

……..…..

28. Ailenizin Ortalama Toplam Aylık Geliri:

(…..) Asgari Ücret (572 TL) ve Daha az

(…..) 600-1000 TL

(…..) 1001-1500 TL

(…..) 1501-2000 TL

(…..) 2001-2500 TL

(…..) 2501-3000 TL

(…..) 3001 TL ve Üstü

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yasemin BAŞARANOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir/1984
Medeni Durumu : Bekâr
Adres : Yurt Mah. 71331 Sok. Argın Apt. A Blok Kat:5 Çukurova/ADANA
Telefon : 0506 515 95 45
e-mail : ybasaranoglu@hotmail.com
İş Adresi : Ö.Ç. Bilfen Okulları

ÖĞRENİM DURUMU

2008–2011 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
2003–2007 : Lisans, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Adana.
1999–2002 : Lise, Adana Anadolu Lisesi, Adana.
1995–1999 : Ortaokul, Opet Anadolu Lisesi, İslâhiye.
1990–1995 : İlkokul, Fatih İlköğretim Okulu, Nurdağı.

İŞ DENEYİMİ

2010- : Ö.Ç. Bilfen Okulları, Adana.
2009–2010 : Umudum Özel Eğitim Okulları, Adana.
2008–2009 : İstek Vakfı Değişim Okulları, Adana.
2008 (Şubat-Ağustos) : Ruhi Efe Özel Eğitim Merkezi, Adana.
2007(Temmuz-Aralık) : Dr**.** Mehmet Aşlamacı Özel Eğitim Merkezi, Adana.